

Temelji svojemu in našemu času

»O svojih nasprotnikih je pisal Levstik: »Kako more samodržec, despot, ugodno pisati o stvari, katere ni on sprožil?, ki slovenskemu svetu kaže, da se tudi brez njega lahko kaj stori?... Kdor brez njega kaj počenja, ta je njegov sovražnik. Tako je začel velikan duha in peresa Fran Levstik boj s prvaki, ki v bistvu že ni nič drugega kot politični boj za demokracijo.

Ta boj se je med Slovenci kakor povsod nadaljeval tudi po Levstikovi smrti vse do danes. Resnica je, da v vidstvu našega življenja ni samodržcev in despotov, toda manjših samovoljnežev in diktatorčkov je v vsaki družbi, pa tudi v naši na pretek. Zoper nasilnost teh je vodilna misel naše revolucije organizirala boj proti birokraciji, zoper pregnani centralizem in zasnovala idejo o samoupravljanju, ki se v težkih preizkušnjah in z vsakršnimi moralnimi napor postopoma le uveljavlja v našem življenju. Možna je trditev, da v tej zamisli še vedno nekako živi Levstikov boj za demokratizacijo našega političnega življenja, kar daje pomembno vrednost Levstikovi politični miselnosti kakor tudi potrjuje našemu sodobnemu samoupravnemu prizadevanju.

»Breznačajni človek in tako tudi breznačajni narod si nikdar ne more prave značajnosti pred svetom zadobiti; on ostane vedno... podnožje tujčevi peti, dokler mu tuja velikodušnost še dihati dovoli...« Tega Levstik ni zapisal brez razloga in tudi ne brez srčne grenkobe. Vse do druge svetovne vojne smo Slovenci

tujcem in samim sebi veljali za pohleven, podložniški narod. In šele v drugi svetovni vojni smo pod vodstvom komunistične partije v osvobodilnem boju dokazali, da nismo hlapci, temveč da živi v nas mogočna in odločilna sila svobodoljubnosti in junaštva. Ti dve lastnosti sta nam kakor vsem Jugoslovanom pribojevali ne samo svobodo in samostojnost, temveč tudi pravo veljavnost pred svetom, v nas samih pa trdnost in samozavest. Nobenega dvoma ne more biti, da so nas k takemu prebujenju privedle poleg besed drugih buditeljev in velikih mož prav gotovo tudi Levstikove.

Mi, ki smo to preživeli in ki živimo dobrih sto let po Levstikovem času, seveda ne smemo obstati pri tem, kar smo dosegli. Ne, mi moramo v Levstikovem duhu naprej!

Ali pa smo prebudili v sebi pravo državljansko zavest in zavest o državljskih dolžnostih? Ali nismo skoraj že podlegli brezbriznosti in napol ameriškemu potrošniškemu in dobičarskemu življenjskemu okusu? In koliko je v nas dostojanstvene samozvesti, zaradi katere v človeku obstaja trdnost v samem sebi in čut za pravo, človeka vredno ravnanje, početje in življenje? Toda šele to bo pomenilo, da smo se resnično osvobodili in da hodimo tisto pot, ki nam jo je tako prepričevalno kazal in oznanjal Levstik, je med drugim z izbranimi besedami poudaril akademik Josip Vidmar na proslavi 150-letnice rojstva Frana Levstika v Spodnjih Retjah pri Velikih Laščah.

Ob stopetdeseti obletnici rojstva Frana Levstika se je v nedeljo v njegovem rojstnem kraju Retjah zbralo več tisoč ljudi iz vse Slovenije, predstavniki zamejskih Slovencev in delegacije iz vseh republik in pokrajin, vidni predstavniki slovenskega političnega in kulturnega življenja, med njimi France Popit, Marijan Breclj, Mitja Ribičič ter borci Levstikove brigade, delovni ljudje, mladina in pionirji. Zbrane je pozdravil predsednik Levstikovega tabora dr. Anton Vratuša, slavnostni govornik pa je bil akademik Josip Vidmar. Več o proslavi v Retjah preberite na 8. in 9. strani.

Foto: Tone Urbas

Trajna skrb za grobova 100 talcev

Ze vsa povojna leta sta grobova 100 talcev na Stranicah lepo oskrbovana. Pridne roke pionirjev tamkajšnje osnovne šole urejujejo cvetlične nasade, skrbje za čistočo in jablane ob glavni cesti, ki so bile nema priča grozotnega zločina nad slovenskim narodom tistega mrzlega jutra 12. 2. 1945, ko so gestapovci in nemški nacisti ob pomoči Wehrmachta obesili 100 talcev. Drevesa polagoma odmirajo, toda grobova ob cesti sta živ opomin, da branimo svobodo.

Da bi ohranili celoten prostor poznejšim rodovom takšen, kakršen je bil tistega nesrečnega dne, je krajevna skupnost Stranice ob praznovanju 40-letnice vstaje in oboroženega upora slovenskega ljudstva začela akcijo za ureditev širše okolice množičnih grobišč. Tako so se na to hvalevredno pobudo sestali predstavniki krajevnih skupnosti s predstavniki družbenopolitičnih organizacij kraja in občine, združenja borcev NOV iz Stranic in Frankolovega, združenega dela Konus iz Slovenskih Konjic ter zavoda za urbanizem iz Velenja, enota Slovenske Konjice. Predstavniki Konusa so bili pripravljeno prevzeti trajno pokroviteljstvo za vzdrževanje in urejanje grobov 100 talcev in širše okolice, tako da s tem ne izključujejo sodelovanja tudi drugih delovnih organizacij v občini ali zunaj nje. Zavod za urbanizem je brezplačno izdelal načrte za celotno ureditev ožje in širše okolice. Že letos bodo urejeni parkirni prostor, steze do grobov, napisne table in razsvetljava. Spomladi bodo začeli zdraviti še jablane, na izpraznjena mesta bodo nasadili mlada drevesca in jih cepili s poganki dreves, na katerih so viseli talci. Tako bodo dolina Tesnice, njive, travniki in gozdovi ter jablane ob cesti obdržali prvotno podobo. Vsaka gradnja ali nasilna sprememba kultur v okolju grobov je že dolgo prepovedana. Mladi, ki množično obiskujejo grobove, bodo hvaležni vsem, ki so pripravljeni sodelovati pri obnovi in vzdrževanju grobov ter ureditvi okolice. Generalni direktor Konusa tovariš Jure Pokorn je dejal: »Stejemo si v čast in dolžnost, da lahko prevzame naš kolektiv trajno pokroviteljstvo, kajti na ta način gojimo tradicije NOB in vzgajamo mladi rod, da bo znal ceniti žrtve, ki so padle za našo svobodo...«

Mrtvi tovariši nas zavezujejo.

KONRAD SODIN
Stranice

Bodimo objektivni

Odmev na Niso me pozabili, 33. številka TV-15

V TV-15 z dne 20. 8. 1981 smo prebrali dopis Pavline Kralj, v katerem opisuje letošnjo srečanja kurirjev TV-7 S v Špitaliču. Kopije tega dopisa smo lahko prebrali še v Novem tedniku v Večeru. Prav je, da tudi srečanju kurirjev damo pomemben poudarek, vendar smo prizadeti ob navedbi, da se počutijo odrinjene in prikrajšane in da so dobili za svoje delo le malo priznanj ter da jih družbenopolitični organi občine Slovenske Konjice zapostavljajo. Za sračanje kurirjev, ki je bilo

13. junija, ko so odkrili spominsko ploščo na hiši v Tolstem vrhu, in ki so prvi sodelovali s kurirji TV-7 S, je občinski odbor ZZB NOV zvedel dovolj zgodaj in tudi pomagal pri organizaciji. Obljubili smo jim denarno pomoč, razmnožili vabila in poskrbeli za pevski zbor. Srečanja sta se udeležila predsednik in podpredsednik občinskega odbora, občinskemu komiteju ZKS in občinski konferenci SZDL pa niso poslali vabil za srečanja, zato se ga niso udeležili. Tudi o tem, da se nameravajo kurirji spet srečati 9. 8., ni občinski odbor ZZB NOV Slovenske Konjice nič vedel, razen da ga je kak dan prej o tem obvestil bivši kurir Friderik Gilčvert. Predsednik je bil na dan srečanja zadržan, prav tako tudi podpredsednik, in se srečanja, ki je bilo v organizaciji samih nekdanjih kurirjev, pač nista mogla udeležiti. Komite ZKS in občinska konferenca SZDL tudi nista bila obveščena ali vabljeni.

Ko prijavi občinski odbor ZZB NOV srečanje za vse borce v občini ob 4. juliju ali redno letno skupščino se vabljeni predstavniki občine in družbenopolitičnih organizacij vedno odzovejo vabilu. Sekretar občinskega komiteja je bil že tudi glavni govornik na našem praznovanju ob 4. juliju.

Tudi pri predlogih za odlikovanja za delo med NOB kurirji niso bili zanemarjeni, saj jih je kar precej z odlikovanji. Letos, ob srečanju borcev 4. julija, so bila podeljena le tri odlikovanja, in to aktivistom, ki so tudi ves čas po vojni družbeno in politično delovali. Sicer pa ima odbor nekdanjih kurirjev vso možnost, da predlaga za odlikovanje svoje člane in pošlje predloge občinski komisiji za odlikovanja v Slovenskih Konjicah.

JULKA TANJIKAR
Slovenske Konjice

Zasluge nadporočnika Karla Šefmana

Tudi na Karla Šefmana, borca za severno mejo, ne bi smeli pozabiti.

Na letošnjem občnem zboru Zveze prostovoljcev borcev za severno mejo 1918/1919 na Jesenicah, je bila izražena zamisel, da bi bilo prav, če bi se ena izmed ulic v Kranjski gori poimenovala po Karlu Šefmanu, poveljniku prostovoljcev v gornjesavski dolini, ter da bi vzdali spominsko ploščo na rojstni hiši poročnika Janka Vilmana na Jesenicah, ki je izgubil življenje v boju s sovražnikom 10. januarja 1919 pri Področici na Koroškem.

Znano je, da je nadporočnik Karl Šefman, doma iz Kranjske gore, takoj po razpadu stare avstrogrške države, po vrnitvi domov, začel zbirati prostovoljce za obrambo naše severne meje in tudi zato, da prepreči italijanski vojski prehod čez demarkacijsko črto pri Ratečah in na Vršiču.

To mnenje se je na občnem zboru porajalo ob razpravi, zakaj še do danes ni označena ulica v krajevni skupnosti Podmežaklja po legendarnem generalu Rudolfu Maistru, čeprav je preteklo že sedem let od tedaj, ko je skupščina občine Jesenice sprejela sklep o poimenovanju.

Pokojni Karol Šefman pravi v svojih spominih takole: »O naši Planici se je že veliko pisalo in prav je tako. Odločno pa pogrešam, da bi bilo kaj več napisanega o ljudeh, ki tam prebivajo in ki so v odločilnih letih 1918/1919, ko se je odločala usoda tega lepega kotička naše domovine, dali svoj delež, da se ta kos naše zemlje ni odtrgal od slovenske domovine. Malo je znano o njih, ki so kot prostovoljci stali na braniku in preprečili Italijanom in tudi avstrijskim Nemcem namen, da zasedejo gornjesavsko dolino. To so bili

naši zavedni fantje in moške od Rateč, Kranjske gore, Podkorena, tja do Mojstrane in Dovjega.«

Italijani so hoteli, kot pravi Šefman, zlepa ali zgrda doseči zveze Trbiž-Bela peč-Rateč-Kranjska gora-Vršič-Trenta-Bovec, če ne že tudi Jesenice-Bohinj-Podbrdo.

»Skoraj ni bilo dneva«, pravi dalje Šefman, »da ne bi poskušali Italijani dobiti proste poti čez Rateče ali čez Vršič in dalje v savsko dolino. Posebno je bil čas od novembra 1918 pa do konca januarja 1919 odločen za mejo v gornjesavski dolini. Le to se jim je posrečilo, da so nas stalno vznemirjali in tako zmanjšali našo pozornost za severno mejo - Koroško.« Seveda omenja Šefman tudi delovanje svojih prostovoljcev na severni meji od Peči prek Peteljinka, Srednjega vrha in Kamnatega vrha.

O pokojnem Karlu Šefmanu pripoveduje njegov soborec Alojz Smolej takole: »Po vrnitvi domov ob koncu prve svetovne vojne je takoj začel zbirati prostovoljce za obrambo gornjesavske doline pred italijanskim in avstro-nemškim agresorjem. Že prve dni novembra 1918 je bila organizirana četa nadporočnik Šefmana. V sklopu te čete je bila mitralješka četa z osmimi mitraljezi. Že prve dni smo imeli opravka z Italijani, ki so silili čez Vršič v Kranjsko goro, prav tako pa tudi od Trbiža proti Jesenicam. Na obeh straneh smo jih potisnili nazaj. V mesecu januarju 1919 so Italijani spet skušali z železniškimi transporti doseči Jesenice. Le hitri Šefmanovi intervenciji gre zasluga, da se ta namena Italijanom ni posrečila. Namen Italijanov je bil zasesti vso gornjesavsko dolino, z Jesenicami, Bledom in Bohinjem vred, in tako dobiti kontrolo nad železnico Jesenice-Gorica.

To so le nekateri razlogi, zaradi katerih so bili prostovoljci iz jeseniške občine, zbrani na občnem zboru, mnenja, da bi bilo prav, da bi zasluge nadporočnika Karla Šefmana, v tistih, za naš narod hudih časih, ne šle v pozabo. Ker so že vsi močno ostareli in zelo upada njihovo število, so zaprosili občinski odbor ZZB NOV, da ta prevzame pobudo in po možnosti izvede ta predlog.

SREČKO ŠORLI
Blejska Dobrava

Priznavalnine in prekoračen cenzus

Že dalj časa me teži misel, da so nekateri borci NOV prikrajšani, ker ne dobijo priznavalnine zaradi tega, ker je cenzus prekoračen, sami pa niso bili nikdar v službi in nimajo lastnega dohodka, ampak se preživljajo od dohodka moža ali podobno. Zato, menim, da bi bilo potrebno objaviti tale zapis:

V časopisu TV-15 so objavljeni članki, zapiši, spomini o raznih dogodkih med vojno in po vojni, zelo malo pa je kritike o tem, zakaj borci, ki imajo priznana posebno dobo od leta 1942 do 15.5.1945 v dvojnem štetju, kar pomeni, da so bili aktivni med NOV, pa zaradi preseganja cenzusa na družinskega člana ne morejo dobiti priznavalnine, čeprav sami nikdar niso bili v službi, nimajo svojih dohodkov, razen nekoliko zemlje, ki pa ne vpliva, če že upoštevamo katastrski dohodek.

To vprašanje je bilo samo enkrat postavljeno v nekem članku v TV-15, in sicer na nekem občnem zboru ZB na Primorskem pred dvema letoma, potem pa je vse utihnilo.

Zakaj načenjam to vprašanje? Imam občutek, da so ti borci, ki imajo priznana dvojna leta od 1941, 1942, 1943 in so med NOB opravljali razne funkcije kot predsedniki mladinskih organizacij, člani SKOJ, člani odborov OF, AFŽ itd., zelo prikrajšani ali celo pozabljeni. Vsak tak borec se čuti prizadetega, češ da njegovo delo ni priznано in se upravičeno sprašuje, zakaj tako, povrh pa se nekateri še smejejo in norčujejo, češ ti si delal, pa nič ne dobiš.

To vprašanje ni enostavno, čeprav je določen cenzus za prejemke na družinskega člana. Cenzus ne bi smel biti ovira za takšne borce. Zveza združenj borcev NOV Slovenije, republiški odbor, je v letu 1980 dal vsem občinskim odborom ZZB NOV informacijo o izvajanju družbenega dogovora o občinskih priznavalninah in v drugem odstavku navedel, naj se preuči možnost dodeljevanja priznavalnine tudi takšnim borcem, vendar je to vprašanje v občinah (razen kakšne izjeme) ostalo nerešeno, to pa zato, ker komisije nimajo razumevanja ali pa se strogo drže cenzusa.

Naj omenim samo primer, da prejema priznavalnino nekdo, ki je bil vojni ujetnik ves čas od začetka do konca vojne. Drugi pa ima priznana dvojno dobo od leta 1942, toda ne prejema nič, ker ima mogoče nekaj dinarjev več, kot določa cenzus, čeprav je sam brez dohodka. Tu ni logike. Zakaj se to dogaja v naši socialistični ureditvi?

Poglejmo resnici v oči: ali je res, da dobiva-

Delegacija ZZB NOV v Afriki

V sredo, 23. septembra, je odpotovala v Luando delegacija ZZB NOV Jugoslavije pod vodstvom generalnega sekretarja predsedstva zveznega odbora borčevske organizacije Toneta Turnherja. Naša delegacija bo poleg Angole obiskala še Zimbabve in Mozambik in se na svojem prvem obisku tem novoosvojenim afriškim državam sestala s tamkajšnjimi borci, ki jih tradicije in izkušnje našega narodnoosvobodilnega boja še posebej zanimajo. Hkrati bodo na teh sestankih govorili o nadaljnjih oblikah dvostranskega sodelovanja, o socialno-zdravstvenem varstvu borcev ter o njihovi mednarodni dejavnosti.

jo priznavalnino samo socialno ogroženi borci? Recimo da, če upoštevamo samo gole denarne prejemke. Če pa pogledamo tudi z druge strani, vidimo, da nekateri prejemale tudi po dva ali tri prejemke poleg priznavalnine in ugotovimo, da je njegovo finančno ter gospodarsko stanje tudi do 300 odstotkov boljše od tistega, ki presega 1.000 din določenega maksimuma. Zakaj je ta kategorija borcev prikrajšana že od tistega časa, ko so se podeljevale prve priznavalnine? Ali ni bil njihov boj enak boju ostalih? In ti borci so še danes aktivni in delovni kot med vojno. Zato bi bilo prav in pošteno tudi njim dodeliti priznavalnino, ker so to zaslužili, ne pa, da jih puščamo vnevar kot doslej.

Prav bi bilo, da tudi zainteresirani rečejo svojo besedo in podprejo to še nerešeno vprašanje, ki teži marsikaterega borca in da se ta problem reši pozitivno.

MB

Kaj pa italijanski vojni zločinci?

Vačkrat se kot bivši borec in politični delavec po vojni sprašujem o italijanskih vojnih zločincih velikega kova, ki so se s kapitulacijo leta 1943 izognili roki pravice na nürnberškem mednarodnem sodišču in ki nimajo uradnega statusa vojnih zločincev. To so Benito Mussolini, Emilio Grazioli, generali Tadeo Orlando, Gambaro Gastone, Roatta Mario, Romero Frederico, Ciano in še ostali krvniki, med katerimi ni tudi najnedolžnejšega velikega fašista papeža Pija XII. - Paccellija, ki je na široko blagoslavljaval fašistično orožje in fašistično soldatesko v vojni proti demokraciji in svobodoljubnim narodom in državam.

Vemo, kakšne sramotne smrti sta končala Mussolini in njegova priležnica, ne vemo pa nič o ostalih krvnikih, ki mogoče preživljajo srečno starost v Italiji, in so celo njihovi junaki, najmanj pa »nedolžni in zapeljani« vojaki, ki jih je Mussolini zapeljal v krvavo morijo za velike ideale fašizma in tretjega rajha. Mogoče so postali celo borci za demokracijo in svobodo?!

Menim, da moramo tudi o teh ročeh spregovoriti in jasno povedati. To je obveza nas, bivših borcev za svobodo in zaveznikov v drugi svetovni vojni, čeprav tudi teh naših nekdanjih zaveznikov ne zanima veliko to vprašanje. Partizani pa le nismo in tudi nikdar ne bomo pozabili, kaj so ti vojaški krvniki in njihove fašistične horde delali v naših krajih, ki so jih zasedli in uničevali. Zaradi njih so umirali naši najboljši borci, aktivisti OF, patrioti. Koliko je bilo internirancev v koncentracijskih taboriščih na Rabu, v Gonarsu, Manigu pri Trevisu in drugje po Italiji, v konfinaciji, zaporih, koliko talcev je padlo pod njihovimi streli! Koliko borcev je v boju za svobodo in neodvisnost naše domovine umrlo in padlo zaradi podivjanih fašističnih vojnih zločincev, ki so vodili svoje pijane horde v imenu velike Italije v klavnico, za dosego svojih nizkih okupatorskih fašističnih ciljev!

Mislím, da kljub temu, ni treba zamlčati teh dejstev, ker vem, da tudi italijanskemu narodu taki fašistični izrodki niso bili in tudi danes niso v čast, pač pa bolj v sramoto.

Zato moramo znati ločiti zrno od plevla.
LOJZE ŠONC-TOMI
Ljubljana

Zahvala

Organizacijam združenega dela ter njihovim delovnim kolektivom Slovenskega primorja, Istre, Reke, Ljubljane in drugim se iskreno zahvaljujemo za denarno oziroma materialno pomoč, s katero so omogočili izvedbo proslave 13. septembra 1981 na Ostrožnem brdu v Brkinih.

Z dragocenimi prispevki je bilo asfaltiranih 4,5 kilometra ceste, vgrajene vodovodne in kanalizacijske naprave in drugo. S tem so prebivalcem Ostrožnega brda nudili ne le hvaležno solidarnostno - humano pomoč, temveč so jim omogočili, da se vedrih obrazov vključijo v lepše in sodobnejše življenje - samoupravnih socialističnih odnosov na vasi. S svojimi prispevki so tej brkinski vasici obrnili nov list njenega razcveta.

Se posebej se zahvaljujemo predsednici odbora osrednje proslave Lidiji Sentjurčevi, članici sveta federacije, predsedniku skupščine občine Ilirska Bistrica Bojanu Brozini in delovnim kolektivom: Turistično hotelirskega podjetja - Igralnice Casino Portorož, Perutninskega kombinata PIVKA, Gozdnega gospodarstva Postojna in tozda Ilirska Bistrica, Zavoda za pogozdovanje in melioracijo Krasa, Lesonit, Transport, Tovarne organskih kislin Tok, Komunalnega podjetja, sisa Skupnosti za ceste in sozd Emona DO Ilirije iz Ilirske Bistrice, Plame Podgrad, Cestnega podjetja Koper, DO Vektor TOZD Koper, Javor Pivka in Kmetijske zadruge Postojna.

Krajevna skupnost Ostrožno brdo
in domicilni odbor Brkinske čete

Mitterrandove reforme

Takrat, ko so v Franciji volili novega predsednika in je bil z nepričakovano prepričljivo večino izvoljen voditelj socialistov François Mitterrand in ko je kmalu zatem na parlamentarnih volitvah leviica dosegla prav tako prepričljivo absolutno večino, je bil ves svetovni tisk prepoln napisov o dogajanju v Franciji in ugibanj o vseh možnih posledicah takega zasuka za Francijo samo in za Evropo.

Zdaj se čas teh sprememb na vrhu hitro umika v preteklost in svetovni tisk je nekako utihnil, nič kaj prida ni več novic iz Francije, zasenčile so jih druge, bolj dramatične in bolj nove. Pa vendar dogajanja v Franciji po volitvah le zaslužijo vso pozornost. Predvsem bi kazalo reči, da je Mitterrand ostal mož beseda in se razlikuje od mnogih drugih politikov po svetu: vse kar je obljubil v predvolilni kampanji, zdaj postopno in natančno uresničuje. Lahko bi celo rekli, da je Francija v teh kratkih mesecih po volitvah doživela takšne novosti, da bi kazalo govoriti že kar o novi Franciji.

Oglejmo si nekaj teh novosti, ki so hkrati dokaz, kako je Mitterrand odločen izpolniti vse svoje predvolilne obljube. Prav v sedanjem času je Francija v znamenju široko zasnovanega in temeljito izvajanega procesa nacionalizacije vseh najbolj pomembnih industrijskih vej pa tudi raznih gospodarskih ustanov, zlasti pa bank. Leva vlada, v kateri so socialisti, komunisti in levi radikali, je pripravila

svojevrstno nacionalizacijo: ni povsem prevzela podjetij v svoje roke, marveč si je v vseh zagotovila trdno nadzorstvo v obliki 51% odstotkov delnic. Tako država postopno prevzema učinkovito nadzorstvo nad vsemi poglavitnimi področji gospodarskega življenja, od vojne industrije – nacionalizirali so na primer letalsko industrijo, ki proizvaja za ameriški najbolj usposobljena vojna letala Mirage – do bančništva.

Drugo področje, kamor je globoko posegla vlada s svojimi spremembami, pa je nova delitev narodnega dohodka. Vlada je bistveno predrugačila temelje davčne politike v taki smeri, da je daleč občutnejše udarila po žepih bogatašev in skuša vidno omiliti položaj najbolj revnih slojev prebivalstva, zlasti pa brezposelne. Dosedaj je bila celotna davčna politika uperjena tudi proti tistim slojem, ki sicer niso z kdo ve kakšno lahkoto sestavljali konec s koncem, se pravi srednjim slojem, bila pa je zelo upoštevajoča v odnosu do finančnih močitev in znanjih bogatašev. Zdaj se je to občutno spremenilo, tistemu, ki zajema narodni dohodek z veliko žlico, tudi davčna služba odvzema s precej večjo zajemalko. Ta zajemalka se krči in manjša, čimbolj plitvi so žepi, kamor naj bi posegala. Tako socialna politika ni mogla kajpada ostati brez pozitivnih posledic za osnovne plasti delovnih ljudi Francije.

Še na tretje, izredno pomembno področje posega Mitterrandova politika reform, na področje samega državnega ustroja. Francija je še iz časov vladavine kraljev ohranila skoraj nedotaknjen sistem strogo centralizirane državne uprave. O vsem je odločal Pariz, vse se je stekalo v Pariz, osrednja oblast je spustila svoje tipalke v obliki svojih uradnikov, ki so imeli izvršno oblast, vse do najnižjih upravnih enot. Francija je bila – kljub temu, da ima za seboj vladavino ljudske fronte iz predvojnih časov – nekakšen vzor in primer centralizirane državne oblasti. Zdaj je Mitterrand začel ta stoletni sistem rušiti in lomiti. V načrtu ima občutno decentralizacijo državne oblasti in državnega ustroja v tem smislu, da bodo pokrajine dobile dosti več pravic odločanja in upravljanja tudi z gospodarskimi zadevami, poleg kulturnih in drugih.

Kajpada ves ta proces prenove Francije, kot si jo je zamislil Mitterrand, ne more iti ne hitro ne gladko. Zlasti ob nacionalizaciji so se začeli oglašati preroki, ki so napovedovali, da vodi taka politika Francijo v propad. Vendar, očitno je, da se Mitterrand ne pusti zmesi in hoče po svoji poti. Značilno je, da tudi mnoge dosedanje njegove poteze na mednarodnem prizorišču – še posebej njegov odnos do vprašanj dežel v razvoju – kažejo prvine nove usmeritve Francije tudi v mednarodnih odnosih.

Drago Košmrlj

Neprimeren sistem informiranja

V prihodnjih dneh bo stekla široka javna razprava o zakonu, ki naj bi popolnoma na novo uredil družbeni sistem informiranja v republiki. Prevladalo je namreč prepričanje, da je sedanje stanje nevzdržno. Vse več je tistih, ki se pritožujejo nad neučinkovitost sistema, nad pomanjkanjem primernih podatkov, po drugi strani pa se srečujemo s poplavo najrazličnejših števil, ki pa jih le malokdo potrebuje.

Zdaj naj bi temu naredili konec. V slovenskem izvršnem svetu sodijo, da ni mogoče več graditi informacijskih sistemov, ki bi naloge opravljali vsak zase in bili pretežno obrnjeni k državnim in drugim organom, ne pa k delavcem v temeljnih in drugih organizacijah združenega dela. Prvič zavoljo tega, ker taki sistemi ne omogočajo usklajenega delovanja družbenega sistema informiranja. Njihovi podatki med seboj sploh ni mogoče primerjati, zaradi česar nastaja velika družbena škoda.

Po drugi strani samoupravljalci, delegati v občinskih in drugih skupščinah zaradi tega podatkov v kratkem času in na dostopen način sploh ne morejo dobiti. To pa pomeni, da težko sprejemajo družbeno odločitev. Kritike so deležni tako statistika kot tudi služba družbenega knjigovodstva, narodna banka in druge podobne službe.

V prihodnje naj bi te službe poenotile metodologijo in standarde ter uskladile programe dela. Uporabljale naj bi enako tehniko in tehnologijo, s čimer naj bi zagotovile nujno potrebno enotnost sistema. S tem bi se izognili sedanjemu podvajanju dela, saj je znano, da danes vsakdo zase zbira tako rekoč vse podatke, ne glede na drugega. Tako početje pa je skrajno nesmotno.

To potrjuje tudi anketa, ki so jo izvedli v republiki.

Nanjo je odgovorilo več kot 400 organizacij združenega dela, ki so v svojih odgovorih dokaj ogorčeni. Te organizacije morajo vsak mesec izpolnjevati več kot 120 obrazcev, ocenjujejo, da dela samo pri izpolnjevanju teh poročil najmanj 2500 delavcev. Če bi bile službe med seboj povezane, bi se tej papirnati vojni lahko v marsičem povsem izognili. Za posamezno zadevo bi izpolnjevali samo po en obrazec, ki bi ga ustrezna služba po potrebi potem posredovala vsem zainteresiranim organom in organizacijam v državi. Predvsem pa seveda delavcem v temeljnih organizacijah združenega dela in ljudem v krajevnih skupnostih, ki so kljub papirnati vojni vse prepogosto brez najosnovnejših podatkov za odločanje.

V slovenskem izvršnem svetu pravijo, da velike informacijske službe ta čas še ne kažejo prave pripravljenosti sprejeti dosedanjega načina dela. Velika večina nalog je opredeljena z zveznimi predpisi, medtem ko je vpliv združenega dela in občin na njihovo delo majhen. To pa je ravno narobe, kajti prav zaradi take organiziranosti na tem področju sploh ni mogoče govoriti o kakršni koli dohodkovni povezanosti med dajalci in porabniki podatkov.

Seveda se je pri tem treba zavedati dveh stvari. Prvič, da novega sistema informiranja ne bo mogoče vpeljati v kratkem času. Gre za korenite spremembe, ki bodo terjale tudi precejšnja sredstva. In drugič, novega sistema ne bo mogoče uveljaviti, dokler ne bomo naredili reda na področju tehnike in tehnologije. V republiki ima ta čas računalnike 241 organizacij združenega dela. Vrednost teh sodobnih naprav znaša več kot 4 milijarde dinarjev.

Toda te pripomočke uporabljamo skrajno negospodarno.

Zaradi neenotnosti opreme, metodologij in programov so računalniki med seboj nepovezani, znanje, ki ga hranijo, pa številnim sploh ni dosegljivo. Komuniciranje je na moč oteženo, ker pač vsakdo uporablja drugačen sistem, in je zato prenos informacij nemogoč.

Na to težavo so strokovnjaki že nekajkrat resno opozorili, pa očitno ni nič pomagalo. Govoriti o strategiji tehnološkega razvoja in ne imeti pred očmi potrebe po poenotenju tehnike in tehnologije, pa je seveda popolnoma nesmiselno. Vedeti je treba, da so zaradi velike tehnične in tehnološke neenotnosti pretrgani številni reprodukcijski procesi, ki so med seboj močno odvisni.

Družbeni sistem informiranja pa se ne začne in konča v republiki. Storili bi hudo napako, če bi ga gradili mimo človeka, njegovih potreb in interesov. Zaradi tega bi najprej morali pogledati, kako sistem informiranja urediti v združenem delu in občini in šele potem v drugih družbenopolitičnih skupnostih.

Za sedaj stvari še niso dognane, na dlani pa je, da bo treba na vseh ravneh informacijske službe med seboj povezati, nekatere pa bržčas tudi ukiniti. V informacijskem sistemu namreč nimamo samo statistike, narodne banke itd. marveč tudi veliko drugih služb (indokcentrov, raznih pisarn in podobno), ki tako ali drugače sodelujejo pri zbiranju in posredovanju informacij in ki so danes prav tako razdrobljene in neučinkovite. In ko pripravljamo nov sistem družbenega informiranja, tudi nanje ne bi smeli pozabiti. Očitno je, da so tudi tu mogoči veliki prihranki.

Darko Marin

Samoupravljanje je na pohodu

Medtem ko se je ekonomski sistem samoupravljanja v Jugoslaviji že dovolj uveljavil in so rezultati že dovolj pozitivni, so se začeli v nekaterih deželah zgledovati in zavzemati za enak sistem gospodarjenja. Poljski delavski razred je po Jugoslaviji v Evropi prvi, ki se že uporno bojuje za samoupravljanje. Brez dvoma bo tudi uspel.

Prednost sistema samoupravljanja je direkten vpogled delavcev v reprodukcijo, v poslovanje v posameznih gospodarskih enotah v bazah in celotnih gospodarskih gibanjih, kar omogoča hitrejšo, enostavnejšo in smotrnejšo ukrepanje vseh dejavnikov v prid večanja in boljšanja produkcije in reprodukcije ter elastičnejšo delitev dela, ugotavljanje domačih potreb ter uporabe dobrin in preučevanje ter sklepanje o uveljavljanju produktov na tujih

tržiščih, brez nepotrebnih ali celo zaviralnih, centralno dirigiranih posredovanj. Tako je bolj optimalen pretok dobrin na domačem področju in v mednarodnem prometu ter menjavi dela.

Zaradi teh rezultatov prepričani pričakujemo, da bo ekonomski sistem delavskega samoupravljanja v produkciji in reprodukciji osvobojen centralnega dirigiranja, uspel ne samo v državah s socialističnim družbenim redom, temveč postopoma tudi v tako imenovanih kapitalističnih državah.

V Evropi je Francija v novejšem času resnično že namenila prve korake k nacionalizaciji velikih gospodarskih podjetij. Zaradi vidnih in dokazanih dobrih in koristnih rezultatov samoupravljanja, ki tudi omogoča omejitve ad-

ministracije in birokratizacije in s tem zmanjšanje stroškov v gospodarskih procesih, do pomenitve potrošniških dobrin in s tem do dviga standarda družbe.

Zaradi teh rezultatov že tudi v nekaterih neuvrščeni socialističnih državah proučujejo ekonomski sistem samoupravljanja in ga bodo brez dvoma tudi realizirali. Delavski razred čuti pri samoupravljanju večje veselje, večjo vnemo, večjo delovno disciplino in osveščenost pri delu, zavedajoč se, da je vse to predvsem njemu v korist. To pa je končno v korist celotne družbe. Sedaj tudi poljski delavski razred mika samoupravljanje.

Z navedenimi prednostmi samoupravljanja prehaja tudi socialistični družbeni red v višjo obliko in stopnjo socializma.

Ivan Sedlar

Plenum partizanskih učiteljev Primorske

Bliža se oktobrsko srečanje v Ajdovščini

Bliža se slavnostni dan, srečanje partizanskih učiteljev na plenumu sredi oktobra v Ajdovščini. Na tem srečanju nam bo občinska skupščina Ajdovščine podelila domicilno listino.

Ob tako pomembnem dogodku, kot je srečanje partizanskih učiteljev, se mi zdi potrebno napisati nekaj o pomenu tega srečanja kot tudi nekaj osnovnih misli o začetku učiteljevanja na Primorskem.

Partizansko šolstvo na Primorskem, širom po naši domovini pa tudi onkraj današnjih meja ni nastalo naključno. Njegov izvor je pogojen s takratnimi družbenimi in političnimi okoliščinami: petindvajsetletno zatiranje Primorčev pod italijanskim fašizmom potujčevanje naše materinščine, teptanje nacionalne kulture in vedno večje ponižanje in zatiranje slovenskega naroda z namenom, da se mu popolnoma odvzame nacionalna identiteta. Take namere je fašizem prenesel tudi in še zlasti v šole, kjer je začel vsiljevati svoj režim, od idej govornega jezika pa celo do fašističnih uniform. Na Primorskem so začeli zapirati slovenske šole in vanje nameščati svoje učitelje.

Tako je ostalo precejšnje število slovenskih učiteljev brez zaposlitve ali pa so jim ponudili drugo, neustrezno delo. Fašizmu predani učitelji niso dovolili niti, da bi se otroci med seboj pogovarjali v svojem jeziku. Če se takim prepovedim niso uklonili, so bili tepeni, kaznovani in ponižani na različne načine.

Otroci kot tudi njihovi starši so bili ožigosani kot skrajni nasprotniki režima. Znanih je veliko primerov takšnega in podobnega ponižanja otrok, tako v šoli v Vrhopolju pri Vipavi, ko je učitelj zaradi neubogljivosti

postavil otroke v vrsto in jim pljuval v obraz, ali pa na šoli v Gočniku na Vojskem, ko so zaradi tega, ker si deček na paradni dan ni hotel obleči uniforme »giovane balilla«, njegovo mater klicali na zagovor k podestatu (županu). Takih primerov je bilo vedno več, vedno več pa je bilo tudi primerov upiranja nasilnemu zatiranju slovenskega naroda.

V razmerah, ko je šlo našemu narodu za biti ali ne biti, se je pod vodstvom KP rodila OF z namenom, da zbere in organizira vse napredne sile v boju proti okupatorju.

Ze po prvih uspehih partizanske vojske so se začeli ustanavljati oblastveni organi, NOO, NOS, ki so med drugim izdali tudi odlok o odpiranju slovenskega šolstva po vsej Sloveniji, še zlasti pa na Primorskem, saj je temu življu pretila največja nevarnost popolnega zatrtja.

Na Primorskem je dlje časa deloval NOS na Vogrskem (France Bevk je bil njegov predsednik, dr. Jože Vilfan podpredsednik in dr. Aleš Bebler tajnik). Ze tu so začeli snovati, organiziranje partizanskega šolstva na Primorskem. Do prvih korakov uresničevanja tega je prišlo po razpadu Italije 16. in 17. septembra 1943 in pozneje z uradnim odlokom 22. oktobra. NOS se je ob goriški ofenzivi z Vogrskega umaknil v Stomaž pri Ajdovščini. Tu je bil izdan uraden odlok o začetku pouka v vseh tistih vaseh, ki jih ni ogrožal okupator.

Vendar pa iz raznih zapisov vemo, da se je pouk ponekod začel celo pred izdanim odlokom, saj so ne katerih vaseh, kjer je bilo možno dobiti količjak bolj učene ljudi, ki so bili bolj vešči pisanja in branja ali so imeli nagnjenje do dramskega dela, pouk vaščani sami

organizirali. Sicer pa so se že takoj po odloku kar razrasli poklicni organizatorji in poznejši referentje in instruktorji.

Po dosedanjih zapisih poznamo kakih sedemindvajset organizatorjev, inštruktorjev in referentov partizanskega šolstva: France Bevk, dr. Joža Vilfan, Žiga Kimovec, Henrik Zdešar, Marinka Ribičič, Drago Pahor, Oskar Venturini, Albin Završnik, Črtomir Šinkovec, Viktor Jereb, brata Saša in Stanko Dominko, Marica Čeje, Izidor Miklavčič, Minka Pahor, Majda Majnik, Mara Samsa, Nežica Vižintin, Vlado Dolanski, Ljudmila Oblakar, Vesna Kovačič, Danica Poberaj, Herman Valli, Miša Bučar – Katjuša, Marija Rot, Franc Sluga in drugi.

Skupno je po dosedanjih podatkih na celotnem območju Primorske tu in onstran današnje meje poučevalo kar 481 učiteljev.

Pouk je potekal v nemogočih razmerah, brez primerljivih prostorov, celo kar ob kuhinjski mizi. Le redki so imeli na voljo zapuščene šolske table. Otroci so pisali kar na papirnate vrečke, v katerih so iz trgovine prinašali blago. Svinčnikov največkrat ni bilo za vse... Bile so pa dobra volja, samozavest, želja po domači besedi in pesmi in še zlasti po svobodi. Bili sta tudi visoko razviti politična zavest učiteljev in izredno zavedanje odgovornosti do lastnega naroda. Vse to je nadomestilo marsikatero udobje, ki ga danes poznamo v šolah.

Izšla bo knjiga o partizanskem šolstvu na Primorskem

Žal ugotavljamo, da je med NOB pri opravljanju tega poklica padlo prek trideset učiteljev.

Mnogo zapisov ter pričevanj o partizanskem šolstvu bomo imeli priložnost spoznati v zbranih spominih, v knjigi »Partizansko šolstvo na Primorskem«, ki bo v kratkem izšla. Spomine je zbiral in uredil Odbor za zbiranje zgodovinskih dogodkov o partizanskem šolstvu, ki se vsestransko trudi, da tako pomembna dejavnost ne bi izostala iz zgodovine NOB. Odbor si je zadal tudi nalogo, da organizira ponovno srečanje partizanskih učiteljev, saj je minilo že precej let od prvega srečanja, ki je bilo leta 1973 v Novi Gorici. Takrat je prešlo spomenice le del vseh učiteljev, ki so poučevali med NOB, le tisti, za katere je odbor posredoval naslove. Zato odbor prosi in poziva vse preostale, da posredujejo svoje naslove ter obenem še ilegalna imena, tovarišice pa tudi dekliske priimke.

Za to, da vsa stvar dobro poteka in da bo do konca izpeljana, gre v resnici veliko priznanje posameznikom tega odbora, še posebno predsednici Vidi Blažko, ki je bila tudi pobudnica tega srečanja. Veliko priznanje zaslužit tudi OK SZDL in OK ZZZB Nova Gorica za vso politično, moralno in materialno pomoč. Posebna zahvala gre občinski skupščini Ajdovščine, ki bo naša gostiteljica na dan srečanja. Podelila nam bo domicilno listino v spomin na čas, ko se je v ob-

čini rodil prvi odlok o partizanskem šolstvu.

Vnaprej se zahvaljujemo tudi vsem posameznikom in kolektivom, ki so pripravljene vsestransko pomagati, da bi plenum uspel, da bi se tudi tokrat veselo srečali in razšli z najlepšimi spomini in zavestjo, da smo našo NOB obogatili še z eno pomembno dejavnostjo v tistih časih.

V imenu odbora kličem na svidenje 17. oktobra v Ajdovščini!

Za odbor:
Marica Lisjak-Čibej

Proslava mednarodnega leta invalidov v Dolenjskih Toplicah

Odlična udeležba

Več kot 2000 invalidov, med njimi 592 plavalcev je sodelovalo v veliki plavalni manifestaciji športnorekreativnega pomena. Pokala za najbolj številčno udeležbo sta prejela društvi invalidov iz Nove Gorice in Ljubljane. Obiskali so Bazo 20.

Pod pokroviteljstvom sveta za telesno kulturo pri predsedstvu republiške konference SZDL Slovenije in ob 40-letnici vstaje narodov in narodnosti Jugoslavije ter mednarodnega leta invalidov je bila 19. septembra v Dolenjskih Toplicah velika množična plavalna prireditelj slovenskih invalidov. Organizirala jo je Zveza za rekreacijo in šport invalidov Slovenije. Ob invalidih iz Slovenije so se manifestacije udeležili tudi invalidi iz centra za vzgojo in izobraževanje Vinko Bek in zavoda za rehabilitacijo invalidov iz Zagreba, predstavniki iz avstrijske Koroške in Železne županije na Madžarskem. Med številnimi gosti in predstavniki družbenopolitičnih organizacij Dolenjske, so bili

Mednarodna aktivnost borčevske organizacije

Obisk predstavnika osvobodilnega gibanja Namibije

Pred dnevi je predsedstvo zveznega odbora ZZZB NOV Jugoslavije obiskal predstavnik informacijskega centra osvobodilnega gibanja Namibije SWAPO v Jugoslaviji Bill Moningange. V pogovoru s predsednikom komisije za mednarodno sodelovanje Brankom Golovičem se je gost predvsem zanimal za aktivnost naše borčevske organizacije na notranjem in mednarodnem področju. Zlasti pa ga je zanimala izkušnja te naše organizacije v povojni izgradnji naše države. Potem ko je gostitelj gostu pojasnil nekatera vprašanja iz dela naše borčevske organizacije, je izrazil tudi zadovoljstvo jugoslovanskih borcev nad resolucijo, ki so jo sprejeli na OZN, v podporo upravičenemu boju ljudstva Namibije; resolucija je izraz vse večje solidarnosti mednarodne skupnosti v obsodbi južnoafriškega rasiističnega režima.

B. Ž. J.

na srečanju tudi generalpodpolkovnik Jevrem Popovič-Ješo, predsednik za rekreacijo in šport invalidov Srbije in član IO ZSR Jugoslavije, Drago Šobot, sekretar Zveze za šport in rekreacijo invalidov Jugoslavije in drugi.

Ob otvoritvi sta spregovorila Miro Vesel, prdsednik IO Zveze za rekreacijo in šport invalidov Slovenije ter Rajko Šugman, predsednik sveta za šport in rekreacijo pri republiški konferenci SZDL Slovenije. Slednji je v svojem pozdravnem govoru poudaril pomen, vlogo in vrednost takšnega srečanja za športnorekreativno dejavnost in proslave mednarodnega leta invalidov. Udeleženci srečanja so obiskali tudi partizansko Bazo 20, se pomerili v sedečem nogometu, za zabavni del pa so poskrbeli Tone Fornezzi-Tof, Janez Hočevnar-Rifle, duo 12 nadstropje, šentjernejski oktet, Andrej Šifrer, Toni Gašperič in zabavni orkester Doma JLA iz Novega mesta.

Pokal za največje število udeležencev (220) je pripadel

društvu invalidov iz Nove Gorice, pokal za največje število udeležencev plavalcev pa SDI Invalidi iz Ljubljane. Društvo invalidov z Jesenic je dobilo spominsko medaljo na prapor. Za zasluge pri razvoju športa in rekreacijo pri delu invalidov pa je Boris Gorjanc, prejel posebno plaketo. Vsak plavalec je dobil na cilju spominsko medaljo, vsak udeleženec srečanja komplet značk, izdanih ob mednarodnem letu invalidov.

Organizacija te velike in množične plavalne manifestacije je bila odlična, še posebej pa velja omeniti napore članov organizacijskega odbora Mira Vesela, Bojana Klemenčiča, Janeza Češnovarja, Milana Smerduja in Borisa Gorjanca ter pripadnike JLA novomeške garnizije, ki so poskrbeli, da so se vsi udeleženci srečanja zares prijetno počutili. Priznanja zaslužijo tudi delavci Zdravilišča Dolenjske Toplice, ki so invalidom in vsem gostom nudili zares ugodne trenutke in prijetno bivanje.

S. Nikolič

Krajevna organizacija ZB se že pripravlja na volitve v SO

V Ormožu borci že o programu dela za 1982

Dne, 15. septembra 1981 se je sestal krajevni odbor ZB Ormož. Na seji so sprejeli letni načrt dela za obdobje 1981/82 in se pogovorili o skupščinskih volitvah, ki bodo marca prihodnje leto.

Najpomembnejši točki letnega načrta sta brez dvoma skrb za bolne in ostarele borce ter prenašanje in ohranjanje tradicij NOV na mlajše generacije.

Ze v prvi polovici oktobra namerava občinski odbor ZZZB NOV sklicati širši posvet o socialnem varstvu borcev. Na tem posvetu naj bi sodelovali predstavniki vseh družbenopolitičnih organizacij s predstavniki zdravstvenih in socialnih ustanov. Namen posveta je, da bi se izboljšali že nasploh dobro zdravstveno in socialno službo ter skrb za naše borce ter invalide.

Drugi posvet, ki naj bi bil tudi v občinskem merilu, pa bi posvetili prenašanju in ohranjanju tradicij NOV na mlajše generacije. Pri tem pomembnem vprašanju moramo letos rešiti vprašanje prenašanja na odrasčajočo mladino, ki je končala osnovno šolo. Zaradi tega se bomo morali trdno povezati s predstavniki mladinske organizacije (tako krajeve kot občinske), je dejal predsednik občinskega odbora, ki je bil tudi navzoč. Nadalje bo treba ugotoviti, kaj smo uresničili od tega, kar smo sprejeli na lanskem posvetu.

Krajevna organizacija ZB pripravlja kroniko o delovanju odbora med leti 1941–1945 na območju krajeve skupnosti Ormož, je povedal predsednik krajeve organizacije. Tako bodo v središče ob Dravi prenesli v stalno muzejsko zbirko NOV preslikano gradivo, ki je v ptujskem in mariborskem muzeju iz NOV.

Razpravljali so tudi o bližajočih se volitvah v organe občinske skupščine, ki bodo marca prihodnje leto.

Evidentirali so možne kandidate, ki naj bi zastopali kočevsko organizacijo v skupščinski delegaciji in delegacijah posameznih samoupravnih interesnih skupnosti.

M. Z.

Izplačevanje invalidskih prejemkov v letu 1982

Upravičenci so verjetno že opazili, da z 31. decembrom 1981 poteče veljavnost invalidskih izplačilnih knjižic, s katerimi izplačujejo osebne in družinske invalidnine, ortopedski dodatek in dodatek za postrežbo in tujo pomoč. Zato bi želeli uživalce teh pravic obvestiti, da bodo od 1. januarja 1982 dalje izplačevali invalidske prejemke po zveznem zakonu o vojaških invalidih z nakaznicami za gotovinska izplačila.

Uživalci pravic po republiških predpisih so na tak način sprejemali izplačila že do sedaj. Pomeni, da jim od 1. januarja 1982 dalje ne bo več potrebno mesečno izpolnjevati izplačilne knjižice ali obrazcev SDK – 29 in osebno dvigati denarja na pošti, pač pa bodo prejeli gotovinsko nakazilo na dom. Seveda je možno, da se tudi ti prejemki

nakazujejo na hranilne knjižice ali tekoče račune, za kar invalidski upravičenci lahko izrazijo željo pri občinskih upravnih organih, pristojnih za vprašanja borcev in vojaških invalidov. Opozoriti velja, da tudi pri novem načinu izplačevanja prejemnikom ne bodo zaračunavali izplačilne za realizacijo teh izplačil.

Brez dvoma bo opisan način izplačevanja invalidskih prejemkov v prihodnjem letu ustrežnejši od sedanjega, predvsem za starejše in bolne upravičence, ki težko osebno prihajajo na pošto zaradi dviga denarja. Prihranjeno jim bo tudi hranjenje in izpolnjevanje nalogov za izplačilo, kar je marsikomu delalo težave.

Predvideva se, da bo izplačevanje invalidskih prejemkov na omenjeni način v ve-

ljavi prihodnje leto, nakar naj bi se uveljavil tudi na tem področju sodobnejši način. Začeli so se namreč pogovori in prve priprave za vključitev v računalniški sistem iz enega centra za vso SR Slovenijo, tako izplačevanje kot vodenje potrebnih evidenc. Tak način ima brez dvoma vrsto prednosti pred klasičnim, vendar terja temeljite priprave in izpolnitev ustreznih pogojev.

Upamo, da bo zastavljena akcija v letu 1982 uspešno končana, da bi lahko izplačevanje v letu 1983 steklo po novem. Za sedaj pa so občinski upravni organi za vprašanja borcev in vojaških invalidov v SR Sloveniji obveščeni o nalogah v zvezi s tem tako, da bo zagotovljeno pravočasno in nemoteno izplačevanje invalidskih prejemkov.

Malči Žitnik

Navdušeni nad delom in rezultati

V naši republiki se je na tridnevnem obisku mudila delegacija zvezne konference Zveze rezervnih vojaških starešin, ki jo je vodil predsednik Dušan Korač. V Ljubljani se je delegacija pogovarjala s predstavniki RK ZRVS o organiziranosti in dejavnosti na vseh področjih ter o akcijah, s katerimi člani organizacije uresničujejo svoje programe. Poleg tega pa je delegacijo sprejel tudi predsednik CK ZKS France Popit.

Zatem si je Dušan Korač s člani delegacije ogledal republiški obrambnovzgojni center v Poljčah in se pogovarjal s predstavniki radovljiške občinske konference ZRVS. Prav tako je obiskal Izobraževalni center organov za notranje zadeve v Tacnu. Na občinski konferenci v Slovenski Bistrici so ga seznanili s svojim delom. V Mariboru je delegacija obiskala tovarno avtomobi-

lov ter občinski obrambnovzgojni center v Pekrah. Pogovarjali so se tudi s predstavniki občinskih konferenc ZRVS iz Novega mesta in Ljubljana Moste-Polje. Zadnji dan obiska v Sloveniji je imel Dušan Korač sklepne pogovore s člani predsedstva RK ZRVS.

Ugotovil je, da je v naši republiki dosegla ZRVS visoko raven organiziranosti ter da iz tega izhajajo tudi dobri rezultati dela. Organizacija ima v Sloveniji tako pomembno mesto, kot bi ga morala imeti po vsej Jugoslaviji. Prerasla je v organizacijo, ki veliko pomeni v družbenem življenju. Hkrati pa je pomemben subjekt pri SLO in DZ. V Jugoslaviji je na žalost veliko občinskih organizacij, ki so anonimne in njihovega delovanja ni čuti. V Sloveniji pa ZRVS dobro sodeluje z drugimi organizacijami, ki so pomembne za naš sistem obrambe in na-

šo družbo kot celoto. Postavlja pa se vprašanje, ali ima ZRVS pravico zahtevati, da se njene pravice institucionalno vgradijo v sistem SLO in DZ.

Dušan Korač je tudi ugotovil, da je sodelovanje med ZRVS na eni ter JLA in TO na drugi strani odlično, kar pomeni, da do njega ni prišlo danes, ampak, da ima večletno tradicijo. Po njegovem mnenju ne pride do problemov na ravni republike, ampak na ravni občinskih in krajevnih organizacij in posameznih garnizij.

Izrazil je tudi zadovoljstvo, ker smo v naši republiki storili največ pri razširjanju in tisku obrambne literature. Predsednik zvezne konference ZRVS pa bi želel obiskati tudi kakšno osnovno organizacijo ZRVS. Tam bi namreč lahko videl, kako ZRVS deluje in bazi. Posebno pozornost pa bodo v zvezni konferenci namenili usta-

navljanju aktivov ZRVS, saj v drugih republikah v večjih organizacijah združenega dela ustanavljajo osnovne organizacije.

V nadaljevanju pa je Dušan Korač spregovoril o prihodnjih akcijah zvezne konference ZRVS. Predvsem je treba spremeniti pravila za dosego višjega čina. Sedanja so zastarela in ne sledijo razvoju naše družbe. Višji čin naj bi dosegli tisti, ki delajo, in ne samo tisti, ki so razporejeni v enotah JLA. Vse bolj zorijo tudi možnosti, da bi spremenili ime organizacije. Struktura SLO in DZ so vse aktivne, torej tudi ZRVS. Slovenija je predlagala, da bi se preimenovala v Zvezo starešin SLO in DZ.

Ob koncu je Dušan Korač poudaril, da se je prepričal o uspešnem delu ZRVS v naši republiki in hkrati izrazil upanje, da se bo nadaljevalo tudi v prihodnje.

Bojan Kuntarič

Ptujski rezervni vojaški starešine so dobro pripravljeni

Kot vsako leto so v ptujski občini tudi letos organizirali tradicionalno občinsko tekmovanje članov oziroma ekip Zveze rezervnih vojaških starešin. Nastopilo je kar 24 ekip. Zmagala je ekipa ZRVS iz Vidma pri Ptuj, sledi ekipa KS Cirkulane in tretja je bila ekipa iz Trnovske vasi.

Ekipa so se med seboj pomerile v streljanju z malo kalibrsko puško, reševanju taktične naloge, orientacijsko-taktičnem pohodu in metanju ročne bombe na cilj. Naj sicer takoj uvodoma zapišemo, da so se letos vse ekipe na to tekmovanje temeljito pripravljale in temu primerni so bili tudi rezultati, kajti vsi nastopajoči so pokazali velik napredek v vojaškem znanju.

Lepe uspehe so pokazali tudi posamezniki. Zmagal je Franc Trafela, drugi je bil Lojz Satler, oba člana ekipe iz Vidma. Tretji je bil Branko Skrt iz KS Jožeta Potrča iz Ptuja. Četrto mesto je osvojil Stanko Golc, peti je bil Mirko Šoba, oba KS Cirkulane.

V streljanju s puško je bil najboljši Stanko Golc, ki je imel res zelo mirno roko, saj je od 50 možnih zadel kar 49. Drugi je bil Branko Skrt, ki je zadel 45 krogov. Tretje mesto pa so si razdelili kar trije, in sicer Franc Trafela, Branko Petek in Stanko Rogina. Vsi so namreč dosegli 44 od 50 možnih krogov.

Vse to pa je dovolj zgovoren dokaz, da so člani ZRVS v ptujski občini dobro pripravljeni, da tudi v civilu niso pozabili na svoje vojaške in domovinske dolžnosti. Učenci OŠ Ivana Spolenjaka iz Ptuja so pripravili skupaj s svojimi mentorji članom ZRVS prijeten kulturni program.

Franjo Hovnik

Dosledno uresničevati sprejeto politiko

V Ljubljani se je prejšnji petek na redni 19. seji sešlo predsedstvo republiške konference Zveze rezervnih vojaških starešin. Obravnavalo in sprejelo je informacijo o obrambni in samozaščitni vzgoji prebivalstva ter o nekaterih nalogah ZRVS na tem področju. Naloge pri usposabljanju so zelo pomembne in smo tu dosegli dobre uspehe. Čeprav ZRVS ni nosilka te naloge, pa je prispevek nenadomestljiv. Praksa je pokazala, da je treba obogatiti oblike izobraževanja občanov. Posebno pozornost moramo nameniti usposabljanju predavateljev. Temu služi tudi seminar v Poljčah. Prva polovica predavateljev je imela seminar v sredo, 23. septembra, druga

pa včeraj. ZRVS pa se mora še bolj ustvarjalno vključiti v to delo, saj se zdaleč niso izčrpane vse možnosti.

Volilne konference ZRVS in vključitev v priprave ter izvedbo volitev zahtevajo tudi od članov in organizacij ZRVS ter njihovih delovnih teles temeljite vsebinske, kadrovske in organizacijske priprave. V osnutku programa ZRVS za 1982 so sicer vgrajene naloge na tem področju, vendar jih je potrebno na vseh ravneh organiziranosti še podrobneje opredeliti, konkretizirati, sprejeti zadolžitve in časovno utrditi. Z odgovornimi pripravami, so poudarili člani predsedstva, na volilne in programske konference bodo zagotovili še večjo učinkovitost de-

lovanja organizacij in članov ZRVS v vseh okoljih, še posebej pri krepitvi SLO, varnosti in družbene samozaščite. Hkrati s pripravami na volitve pokaže v ZRVS tudi oblikovanje osnutka statuta. Do sedaj je le malo občinskih organizacij poslalo svoje pripombe in dopolnila. Predsedstvo jih je vnovič opozorilo, naj razpravljajo o neresenih vprašanjih. Pri tem je izjema le vprašanje članstva tistih, ki nimajo čina.

V nadaljevanju je predsedstvo RK ZRVS obravnavalo predloge za podelitev plaketa nekaterim prvim starešinam iz leta 1941 ob 40. obletnici vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti ter ustanovitve JLA. Do sedaj so poslali 162 predlogov, ki pa so ne popolni, saj nimajo obrazložitve.

Predsedstvo je obravnavalo tudi možnosti, kako povečati število naročnikov Naše obrambe. Ugotovilo je, da so za to velike možnosti, še po-

sebej decembra letos, ko naj bi vsako gospodinjstvo v Sloveniji dobilo brezplačen izvod revije. Naša obramba bo namreč objavila dve pomembni temi s področja SLO in DZ. V prvi bo obravnavala Mobilizacijo pod različnimi pogoji ter Diverzantsko delovanje. Večje število naročnikov pa bo mogoče doseči le, če raznašanje Naše obrambe po gospodinjstvih ne bo navadna tehnična akcija, ampak dobro organizirana politična akcija. Ker je ta revija glasilo ZRVS, bo tudi v decembrski akciji težje na naši organizaciji. Akcija pa je treba uskladiti tudi z drugimi organizacijami in organi, ki so za obrambo in samozaščitno usposabljanje prebivalstva še posebej odgovorni.

Petkove seje predsedstva RK ZRVS so se udeležili tudi predsednik zvezne konference ZRVS Dušan Korač in člani delegacije, ki so bili na obisku v Sloveniji.

Bojan Kuntarič

Poimenovanje obmejnih karav

Svet za obujanje revolucionarnih tradicij pri občinski konferenci SZDL Dravograd je pred kratkim razpravljal, da bi karavlo v Libeličah poimenovali po 20. oktobru. Tega dne leta 1922 so se prebivalci tega kraja, ki leži čisto ob jugoslovansko-avstrijski meji na Koroškem, na ponovljenem plebiscitu ponovno odločili za priključitev k Jugoslaviji. Druga karavla na Viču naj bi dobila ime po Francu Golobu in Lojzetu Šušmelu. Oba sta znana revolucionarja in organizatorja delavskega in partizanskega gibanja in sta bila že v prvem letu vojne ustreljena kot talca.

Vojašnica v Dravogradu (Bukovje) pa naj bi nosila ime po Bošku Uroševiću, kapetanu starojugoslovanske vojske, ki je 7. aprila 1941 organiziral junaški odpor proti prodirajočim nemški kolonom pri Dravogradu. Med vojno je bil ustreljen v domačem kraju v Srbiji.

O tem bo ali pa že teče široka razprava. Občani, delovni ljudje, zlasti pa šolska mladina in graničarji v občini Dravograd že vrsto let tesno sodelujejo. To se kaže v medsebojnih obiskih, pri športnih srečanjih in v skupnem nastopanju pri kulturnih prireditvah ob praznikih in drugih jubilejih.

Drago Miklavc

Usposabljanje članstva

Zveza rezervnih vojaških starešin je na podlagi načrta vojaškostrokovnega usposabljanja rezervnih vojaških starešin občine Lendava organizirala dvodnevno usposabljanje. Na strelišču v Centibi so starešine krepili svoje znanje v vojaškostrokovnem pouku. Udeležili so se tudi streljanja s polavtomatsko puško.

Jože Žerdin

Tri organizacije, ena naloga

V začetku tega tedna je v Ljubljani zasedala Komisija za splošno ljudsko obrambo in družbeno samozaščito republiškega odbora ZZB NOV. Največ časa so člani namenili obravnavi izhodišč za skupni sestanek predsedstev borčevske organizacije in Zveze socialistične mladine Slovenije o sodelovanju na področju SLO in DZ. Ugotovili so, da bi moralo sodelovati na tem srečanju tudi predsedstvo republiške konference Zveze rezervnih vojaških starešin. Vsaka izmed teh organizacij ima svoje posebne naloge pri skupnem delu. ZZB NOV prenaša tradicije in izkušnje na mlade, ZSMS skrbi za idejnopolitično izobraževanje, ZRVS pa za strokovno izpopolnjevanje mladih na tem področju. Za to so cilji vseh treh organizacij enaki; to pa je dograjevanje sistema SLO in DZ! Ugotovili so, da je treba sedanje oblike izo-

braževanja mladih vsebinsko obogatiti. Predvsem pa je treba v SLO in DZ vključiti več žensk. Te se sedaj pogosto srečujejo s predsodki, zato bo potrebna politična akcija, da bi to pesegli. Komisija predlaga, da naj bi preučili in uporabili izkušnje organov za notranje zadeve pri vključevanju žensk v delo.

Posebno pozornost so v razpravi namenili oblikam usposabljanja mladih za SLO in DZ. Menijo, da niso izkoriščene vse možnosti na tem področju. Obrambni dan je samo ena oblika, ne pa vrhunec priprav na SLO. Po njihovem mnenju naj bi obrambni dan razširili na dva dni. Na tistih solah, kjer imajo veliko učencev, dijakov ali pa študentov, naj bi ta dan izvedli v dveh ali celo treh delih. Prav tako še niso zaživel, kot bi morali, obrambni krožki. Na vseh solah, kjer ti krožki dobro

delajo, je tudi večje zanimanje za vojaške poklice. Dobre rezultate in dobro obliko usposabljanja mladih pa so pokazale pohodne enote. Mladi se v njih seznanjajo s tradicijami NOV, hkrati pa si izboljšujejo telesno pripravljenost. Ta pa je eden od temeljnih pogojev za uspešno delovanje v morebitni obrambni vojni. Opozorili so na nevarnost, ki je pogosto navzoča pri tej obliki usposabljanja mladih za SLO in DZ. Marsikdo poskuša pri tem podeliti svoje zasluge v revoluciji, ne pove pa mladim, kaj nam je ta dala. Borčevska organizacija mora biti previdna pri tem, komu zaupa pomembno vlogo, da mlade seznanja o nekem določenem dogodku iz naše zgodovine.

Analize so tudi pokazale, da večina srednješolcev ne pozna in ni seznanjena z delovanjem SLO in DZ v zdru-

ženem delu, krajevni skupnosti in občini.

Poleg tega pa je komisija obravnavala tudi informacijo o sodelovanju borcev v enotami JLA. Ocenila je, da je le-to dobro, vendar pa bi moralo biti bolj kontinuirano. S tem se strinja tudi poveljstvo Ljubljanskega armadnega območja, ki pa meni, da je bilo več težav na tem področju pri armadi, ne pa borčevski organizaciji.

Komisija ZZB NOV Slovenije za SLO in DZ je razpravljala tudi o decembrski številki revije Naša obramba, ki naj bi jo dobilo vsako gospodinjstvo v naši republiki, saj bo objavila dve pomembni temi s področja obrambe. Prva tema bo obravnavala mobilizacijo v različnih razmerah, druga pa diverzantsko delovanje.

Bojan Kuntarič

V nedeljo je bilo ob 40. obletnici vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti in 40. obletnici zgodovinskega posvetovanja v Stolicah pri Krupnju veliko ljudsko zborovanje. Slovesnosti se je udeležilo več kot deset tisoč ljudi, občanov, mladine in pionirjev podrinjsko-kolubarskega in okoliških območij.

Zvezni sekretar za ljudsko obrambo armadni general Nikola Ljubičič je slovesno odkril kip tovariša Tita, delo Antuna Auguštinčiča. Velikega zborovanja v Stolicah so se udeležili tudi člani predsedstva Jugoslavije in predsedstva CK ZKJ, udeleženci zgodovinskega posvetovanja, delegacije vseh republik in pokrajin in JLA, narodni heroji in starši padlih herojev ter delegacije občin tega območja in Beograda.

SENOVO

Obnovili so tehniko Franceta Prešerna

Partizansko tehniko Franceta Prešerna v Bohorju pod vasjo Zajsela sta v njeni zgodovini prizadeli dve nesreči. Prva med vojno dne 26. februarja 1945, ko je bila izdana in so jo Nemci do tal požgali. Enemu kurirju je uspelo pobegniti, drugega kurirja in vseh dvanajst članov tehnike so ujeli in jih zaprli v policijske zapore v Radečah, od koder jih je nekaj kasneje vzel gestapo in jih zaprl v celjski Stari pisker. Tu so čakali na smrt, vendar so na srečo skorajšnjega konca vojne dočakali svobodo.

Leta 1977 je krajevna organizacija ZB Senovo ob podpori občinskega odbora ZB NOV Krško ter sodelovanju mladine tehniko obnovila tako, da je na kraj, kjer je med vojno stala tehnika iz brunarice, postavila leseno barko, v katero so namestili eksponate med vojno tiskane literature v tehniki in predmete, ki so jih našli pri izkopu. Ob dnevu vstaje leta 1977 je bila odprta in obnovljena. V decembru 1980 je obnovljeno tehniko zadela druga nesreča. Tokrat naravna. Snežni vihar je neusmiljeno pustošil po Bohorju in napravil precejšnjo gospodarsko škodo. Med viharjem je debelejša bukev padla na tehniko Franceta Prešerna in jo do kraja uničila.

Vse borce in aktiviste ter mladince, ki so tehniko s prostovoljnimi delom obnovili, je ta nesreča zelo prizadela. Prišlo je do skupnega sestanka članov ZB predstavnikov krajevnih skupnosti in odločili smo se, da bomo tehniko obnovili. Spomladi 1981 je prišlo do ustanovitve gradbenega odbora. Ta sedaj vodi dela, ki jih opravljajo na prostovoljni bazi s sodelovanjem mladinske organizacije ZMS Senovo in TES. Obnovitvena dela so razvrstili v štiri faze.

Prvo mladinsko akcijo v juniju je preprečilo deževje. Bila je preložena za teden dni, a se je pozneje ni udeležil nihče, ker je odpovedal organizator. Ker je mladina iz Tesa Senovo izgubila voljo do delovne akcije, so se samoiniciativno lotili dela mladinci rudnika Senovo. Njihov aktiv se je povezal tudi z osnovno organizacijo ZMS Senovo in strokovnim vodjem Radom Kozoletom. O akciji so se podrobno pogovorili. V mesecu avgustu so mladinci rudnika v dveh dopoldanskih delnih akcijah opravili prvi dve fazi. Sodelovalo je 15 mladincev in zaslužijo vso pohvalo, ker so bili zelo pridni. Delo so opravljali zagrizeno, zagnano in so med seboj celo tekmovali. Tudi vodji delovne akcije, Petan in Kozole, sta bila z njimi zelo zadovoljna. Sedaj je vse nared. Čaka pa tretja faza, ki jo bo opravil TES s postavitvijo brunarice in eksponatov.

Mladinci so se zavzeli, da bodo letos izvršili četrto fazo in zgradili takšno pot do tehnike, da bo dostopna vsakemu. Pohvala gre tudi mladincem krajevnih organizacij Senovo in rudnika ter metalne, ki pridno urejajo okolico doma 14. divizije na Senovem.

K. K.

LJUBLJANA-SIŠKA

Upokojenci na kolesih

Društvi upokojencev Smlednik in Pirnice sta že tretjič priredili TRIM kolesarjenje v počastitev 5. tedna upokojencev občine Ljubljana-Siška. Sodelovalo je 43 kolesarjev-upokojencev in upokojenk. Start je bil v Smledniku, cilj pa v Vikrtah. Proga je bila dolga 16 kilometrov in dovolj zahtevna. Vreme je bilo kolesarjem naklonjeno. Ta šport je med upokojenci močno razvit. Upokojenka Martina Duhovnik je to progo prevozila v 39 minutah, Francka Bergant 42,48 minut, Mara Škodnik 44,19 minut. Med moškimi je bil zmagovalec Viktor Mavsar 37,40 minut, Alojzij Pavlovčič 37,43 minut, Ivan Čarman 42,44 minut. Med tekmovalci sta bila stara veterana in ljubitelja tega športa oba koroška borca za severno mejo, Jože Rus, ki je letos dopolnil 88 let in Marjan Medvešek, 79 let. Med kolesarji je bila najstarejša Justina Rotar, stara 69 let iz Smlednika. Pohvalo zaslužijo miličniki, ki so skrbeli za varno vožnjo. Predsednik ZDU Stane Hvale se je zahvalil vsem nastopajočim, pokrovitelju 5. tedna upokojencev, predsednik mladine občine Šiška tovariš Fic, pa je podelil najboljšim trem medalje in najstarejšima med moškimi in ženskami spominsko darilo. Prepričani smo, da bo športna rekreacija na kolesih med upokojenci še nadalje bolj aktivna, saj je ta množični šport vedno bolj priljubljen in zdrav.

VINKO BOVCON

PREVALJE

Štabu 14. divizije in Tomšičevi brigadi

V Krivici so ob praznovanju krajevnega praznika Prevorja pri Prevaljah odkrili spominsko obeležje štabu 14. divizije in Tomšičevi brigadi. Ob tej priložnosti so pripravili tovariško srečanje borcev, aktivistov in mladine. V Prevorjah je med vojno delovalo okoli petnajst aktivistov Osvobodilne fronte. Dan prej so v tem kraju in pri Seliču v Krivici pripravili taborni ogenj.

DRAGO MIKLAVEC

POSTOJNA

Tudi upokojenci so dobri športniki

Zveza društev upokojencev Slovenije je uspešno priredila 6. športne igre v balinanju in keglanju. Celotna organizacija je bila zaupana DU Postojna. Zbralo se je 120 upokojencev iz vseh predelov Slovenije. Pred športno halo je pozdravil športnike znani športnik in organizator Julij Uhan. Uvodno besedo je imel predsednik občinske skupščine Postojna inž. Zvonko Nastran. Predsednik DU Slovenije Avgust Batagelj pa je odprl 6. športne igre.

V balinanju je nastopilo 8 ekip. V finalni igri sta se pomerili ekipi iz Postojne in Šiške. Igralci iz Postojne so bili bolj zanesljivi v bližanju in tolčenju, in tako tudi zaslužen zmagali in osvojili naslov republiškega prvaka. Šiškarji so si priborili drugo mesto, pred Novo Gorico, Mariborom, Radovljico, Celjem in Tolminom.

Na štiristeznem kegljišču hotela Sport se je zbralo 11 ekip s po 6 tekmovalci. Presenetljivo so zmagali kegljaši iz Cerknice s 521 podrtimi keglji pred Jesenicami, Novim mestom, Trbovljami, Novo Gorico, Tolminom, Ravnami na Koroškem, Mursko Soboto, Mariborom, Postojno in Celjem s 407 podrtih kegljev.

Na disciplini 50 lučajev mešano, kjer sta za vsako ekipo nastopila po dva tekmovalca, je zmagala dvojica iz Cerknice, med posamezniki pa je bil najboljši Ivo Švelc z 218 podrtimi keglji pred Zubovcem iz Celja, Zibertom iz Trbovelj.

Vodstvo DU Postojna se je tudi tokrat zelo potrudilo in brezhibno organiziralo za 120 športnikov upokojencev.

VINKO BOVCON

CELJE

Ob krajevnem prazniku – srečanje ukradenih otrok

Krajani krajevnih skupnosti Dolga vas, z njimi pa tudi prebivalci Celja, so svoj novoustanovljeni krajevni praznik, v spomin na preseljevanje naših ljudi in »ukradene otroke« proslavili z vrsto prireditve, ki so trajale skoraj ves teden, združene z razstavo Ukradeni otroci in srečanjem le teh. Na obisku v krajevni skupnosti Dolgo polje so bili tudi ukradeni otroci iz Francije, Belgije in Poljske, prišli pa so tudi izpod Kozare, vabljani pa so bili vsi slovenski ukradeni otroci, ki jih je, po dosegljivih podatkih, 368.

To je bil prvi praznik te krajevnih skupnosti, zato je tudi nekoliko večji obseg praznovanj. Poseben pečat praznovanju sta dala prav razstava, ki jo je pripravil celjski muzej revolucije, pa srečanje nekdanjih ukradenih otrok. Obujanju spominov ob tabornem ognju je prisluhnilo precej Celjanov, gostitelji pa so se jim oddočili z izletom v Trebče in Klanjec, v Augustinčičevo umetnostno galerijo ter seveda v Kumrovec.

Ob tej priložnosti so izdali tudi posebno značko, delo akademske slikarke, rojakinje Darinke Pavletič-Lorenčak.

MST

ŠOŠTANJ

V spomin talcem

V okviru programa proslav ob občinskem prazniku občine Velenje in krajevnega praznika 8. oktober 1981 bo v Šoštanju ob 15.45 uri komemoracija pri spomeniku 10 talcev v počastitev spomina na prvi partizanski napad na mesto Šoštanj v noči od 7. na 8. oktober 1941, ko je 45 borcev prvega Štajerskega bataljona za nekaj ur osvobodilo mesto Šoštanj, izvedlo 7 zaplem in zažgalo okupatorjevo žago s skladiščem lesa, kar je močno odjeknilo v Sloveniji in zunaj njenih meja, ter dvignilo duh in moralno zavest borcem in narodno zavednim ljudem.

Na junaško partizansko akcijo, v kateri so bili borci 1. Štajerskega bataljona gospodarji mesta nekaj ur, so Nemci odgovorili s tem, da so pripeljali 10. oktobra 1941 iz mariborskih zaporov 10 talcev in jih ustrelili na kraju kjer stoji spomenik padlim talcem. S streljanjem so hoteli Nemci zastrašiti Slovence in zmanjšati uspeh partizanov, kar pa jim ni uspelo. V spomin na ta dva velika dogodka slavi občina Velenje občinski praznik, krajevna skupnost Šoštanj pa krajevni praznik 8. oktober.

V Šoštanju bo po komemoraciji pri spomeniku talcem še slovesno odkritje reliefne spominske plošče na rojstni hiši in odkritje doprsnega kipa šoštanjškemu rojaku Jožetu Lampretu, upokojenemu župniku, revolucionarju in borcu NOV, nosilcu spomenice 1941, verskemu referentu in pohodniku 14. divizije na Štajersko, ter po vojni družbenopolitičnemu delavcu. Odkritje spomenika bo pred kulturnim domom v Šoštanju ob 17. uri.

Na to komemorativno slovesnost so vabljene sorodniki streljanih talcev, preživeli borci 1. Štajerskega bataljona, znanci in prijatelji Jožeta Lampreta, da počastimo spomin na padle in umrle borce.

MILOŠ VOLK

IDRIJA

Na pokopališču SVPB Pavla

V nedeljo, 6. septembra 1981, je bila na grobišču zadnje centralne postojanke SVPB Pavla skromna slovesnost z odkritjem spominskega obeležja umrlim ranjencem.

Zasluga za to postavitev gre predvsem mladinski organizaciji iz idrijske Bele ter KO ZB Cekovnik, ki so sami izbrali kamen, ga primer-no oblikovali ter postavili na kraj, kjer sedaj stoji. Relief je oblikoval in odlil Nande Rupnik iz Idrije.

Skupaj s Planinskim društvom iz Idrije so mladinci trasirali poti, napeli so jeklene vrvi do težko pristopnega kraja, tako da so lahko prišli tudi ranjenci, ki so se tu zdravili. Markacijsko so označili planinsko pot, na samem kraju pa postavili železno skrinjo z vpisno knjigo in žigom. Veliko truda je vložila tudi občinska organizaci-

Novo spominsko obeležje na pokopališču SVPB Pavla

ja ZB Idrija ter njen predsednik Ivan Primožič ter tajnik Ciril Kumer. Planinsko društvo je organiziralo pohod na kraj proslave.

Na slovesnosti se je zbralo veliko bivših ranjencev in članov osebja z družinami. Bilo je tudi precej otrok umrlih ranjencev. Prišli so tudi taki, ki so bili prvič po osvoboditvi v teh krajih.

Na grobišču je spregovorila dr. Pavla Jerina-Lah, ki je v kratkih besedah opisala potek zdravljenja. Kasneje so si ogledali tudi kraj, kjer je bila zadnja centralna postojanka, od katere pa ni ostalo nobenih sledov. Zob časa je opravil svoje. Nazadnje je pozdravil vse navzoče tudi predsednik ZB Idrija Ivan Primožič.

Po vrnitvi na Kerkovše je čakalo udeležence proslave prijetno presenečenje. Lovska družina nas je pogostila s srnjakovim golažem.

Ob tej priložnosti je bil zbor borcev in aktivistov, ki so dopolnili pravila in izvolili posamezne nove člane v domoljubni odbor. Zbor je spretno vodil dr. Ivan Cibic-Mirko, ki ima tudi veliko zaslug, za sestavo pravilnika domoljubne enote. Na zboru je bil podan predlog, da se predlaga občinski skupščini Idrija, da dr. Pavlo Jerina-Lah izvolijo za častno občanko Idrije.

Po proslavi se je razvilo prijetno tovariško srečanje, ki bo ostalo vsem še dolgo v spominu. Veseli nas, da se takih shodov udeležuje veliko mladih, ki čutijo in spoštujejo pridobitve NOB. Želimo si še več takih srečanj.

MARJAN POLJANŠEK

LOM

Spomenik žrtvam fašizma

V Lomu na Tolminskem so v nedeljo 27. septembra, odkrili spomenik padlim borcem in žrtvam fašističnega nasilja. Slavnostni govornik Ivan Rutar je obirno orisal bogi zavednih ljudi teh krajev proti potujčevanju in nato njihov velik prispevek v NOB.

Čast za odkritje spomenika je pripadla trem najstarejšim borcem, med njimi je bil tudi Metod Kokošar, prvi partizan iz Loma in eden prvih na Tolminskem, saj je odšel k partizanom že spomladi 1942. Pred spomenik je lomljanska mladina položila 36 nageljnov, kolikor je imen padlih iz Tolminskega in Kanalskega Loma. Dolgega Laza in Grudnice, vklesanih v beli marmor. Mladina je tudi prevzela spomenik v svoje varstvo z obljubo, da bo vselej znala ceniti žrtve našega boja. Četa teritorialcev je izstrelila častne salve, prapori ZB iz sosednjih vasi so se poklonili padlim.

V kulturnem programu so sodelovali Oktet iz Kobarija, pionirji osnovne šole iz Loma ter mladinke, ki so v daljšem ricitalu spregovorile o junaštvu in trpljenju, o pogumu in pohodih, o mučenju v taboriščih, o svobodi in materah, ki so zamač čakale vrnitev svojih sinov.

Kljub slabemu vremenu se je nedeljske slovesnosti v Lomu udeležilo veliko ljudi, ki so prišli od blizu in daleč. Navzoče so bile tudi borke Dekliške čete, ki so med NOB našle zavetje v gostoljubnih domačijah Loma.

M. PAGON

MARIBOR

Borčevski izlet na Dolenjsko

Člani 4 združenj ZB NOV Ivan Cankar, Anton Aškerc, Tone Tomšič in Boris Kidrič so se pope-ljali z avtobusom na idilično Dolenjsko. Hoteli so videti, kako je napredovala dežela, kjer je tekla zibelka slovenskega partizanstva. V prejš-njih letih pa so si ogledali borčevske in druge znamenitosti v ostalih jugoslovanskih republi-kah.

Četrtega in petega septembra smo obiskali Dolenjske Toplice, Bazo 20 na Kočevskem Rogu, Metliko, Črnomelj, samostan Pleterje, Novo mesto, bogato umetniško zbirko v Kostanjevici in še marsikaj.

Borci, ki smo se med NOB bojevali na Dolenjskem, smo s ponosom ugotavljali, da je nastalo iz nekdanje revščine v teh krajih v razdobju po osvoboditvi prav gotovo večje blagostanje, kakor smo pričakovali. Nekaterih stvari je celo mnogo preveč, kot na primer neprodanih raznih vozil, ki so na prostranih travnikih.

Borčevski izleti pa niso samo za spoznavanje sedanje domovine, temveč tudi za krepitev tovarišstva in za večjo razgledanost naših borcev.

RADO PUŠENJAK

TOPLA

»V dolinah tleč upor se tod mogočno je razplamenel...«

Dne 13. septembra je bila v Topli pri Črni na Koroškem velika proslava ob odkritju spominskega obeležja prvi Koriški četi in zboru koroških partizanov in aktivistov OF. Spominsko obeležje so odkrili Koriški četi, ki je prezimovala v Topli v zimi 1942-1943. V Topli je bil ustanovljen Vzhodnokoroški odred spomladi leta 1944.

Slavnosti se je udeležilo prek 2000 ljudi iz vse Meziške doline, iz zamejstva in od drugod. Ob lepem vremenu so pripravili pravo ljudsko slavo, ki je trajala do poznega popoldneva. Slavnostni govornik je bil inž. Pavle Zavcar-Matjaž. Orisal je zmagovalno pot koroških partizanov vse od leta 1942-1945. Spomenik je odkrila znana koroška partizanka in aktivistka Olga Kastelic-Marjetka. Topla je bila med vojno s svojimi prijaznimi ljudmi pravo zavetišče za politične delavce in borce.

Predsednik koroških partizanov iz Celovca Janez Wute-Luc je s svojim pozdravnim govoru v Topli prinesel pozdrave koroških partizanov iz onstran meje. Tovariš Luc je tudi predlagal udeležencem v Topli, da naj se med ljudstvom Koroške uvede brajna značka pokojnega koroškega pisatelja in prvoborca Karla Prusnika-Gašperja.

Spomenik v Topli so prevzeli v varstvo mežiški rudarji.

Na hiši kmeta Končnika v Topli pa so borci iz Podpece odkrili spominsko ploščo padlemu koroškemu borcu. Tu je padel 28. marca 1945 Franc Kranjc iz Podpece. Predsednik pripravljalnega odbora za postavitev obeležja v Topli Ivan Hercog se je zahvalil za vsestransko pomoč pri delu in podpori Zvezanih Ravne, Kulturni skupnosti Ravne, Kograt Prevalje, Rudniku Mežica, Gozdnemu gospodarstvu Črna, krajevnemu združenju borcev Črna, krajevni skupnosti Črna, mladini iz Črne in kmetu Končniku v Topli.

IGNAC ZDOVC

KOČEVJE

Občinski praznik

Občani kočevske občine praznujejo občinski praznik 3. oktobra, v spomin na 1. zasedanje Zbora opodslancev slovenskega ljudstva, ki je bilo v sedanjem Šeškovem domu v dneh od 1. - 3. oktobra 1943. leta. Letošnje praznovanje so povežali s praznovanjem 40-letnice začetka obo-rožene vstaje naših narodov in narodnosti. Praznovati so začeli že 12. septembra, ko je bila v tem kraju skupščina preživelih borcev Zapadnodolenjskega odreda 9. slovenske narodno osvobodilne udarne brigade. V dneh pred praznikom bo vrsta kulturnih in športnih prireditev ter drugih srečanj. V pokrajinskem muzeju bodo odprli razstavo Slovenski partizanski denar. Ta razstava bo prikazala, kako so med NOB tiskali in vnovčevali denar. V likovnem salonu bodo slikarji iz pobratene občine Dolina pri Trstu razstavili svoja dela.

Na sam praznik, 3. oktobra, pa bodo odprli nove proizvodne prostore Pekarne Kočevje, ki je poslovna enota Zita Ljubljana. Nato bo slavnostna seja vseh treh zborov občinske skupščine, izvršnih organov družbenopolitičnih organizacij z odprtjem novih proizvodnih prostorov v delovni organizaciji Tekstilana Kočevje. Ob tej priložnosti bodo zaposleni v kočevski Tekstilani proslavili svoj 60-letni jubilej delovanja in obstoja tekstilne tovarne v Kočevju. Pokrovitelj proslave ob 60-letnici Tekstilane Kočevje bo Ivan Maček-Matija, član federacije SFR Jugoslavije in dolgoletni poslanec kočevske občine.

VIKTOR DRAGOS

Mi o njem – sto let pozneje

Obletnica velikega znanilca slovenske kritične samozavesti

Levstikova beseda

Popotovanje

...Seveda bi se morali pisati v domači besedi, v domačih mislih, na podlagi domačega življenja, da bi Slovenec videl Slovenca v knjigi, kakor vidi svoj obraz v ogledalu. Takemu delu pa gotovo ni kos, kdor ne ve, kako ljudstvo misli in govori, kaj ga razveseljuje, kaj želi, kakove so mu kreposti, kakove napake. Hočeš li biti pisatelj, moraš najprvo jezik imeti, kolikor je mogoče, pod svojo oblastjo, moraš do dobrega poznati narod – sicer je vse vpuhlo, kar pleteničiš...

RAZPONI
KULTURNEGA SNOVANJA

(Murska Sobota) **PRVI KULTURNI DAN.** Sredi septembra so v murskosoboškem srednješolskem centru tehniško-pedagoške usmeritve organizirali prvi letošnji kulturni dan za vseh 650 dijakov, ki so se vpisali v prvi letnik novega srednjega usmerjenega izobraževanja. Kulturno-vzgojne dejavnosti naj bi povežale vsa umetnostna področja ter omogočile razumevanje tako skupnih značilnosti kot razlik med posameznimi kulturnimi zvrstmi. Spodbudile naj bi ustvarjalno voljo in doživljajsko sposobnost učencev. Namenjene so celostnemu dojetanju kulture in umetnosti neposredno pred soočenjem z ustvarjalnimi, proizvodnimi in samoupravljaljskimi odnosi na tem področju. Šola določi v okviru vzgojnoizobraževalnega programa za kulturne dejavnosti v šolskem letu pet delovnih dni in se pri tem poveže s kulturnimi organizacijami in društvi. V okviru prvega kulturnega dne je bil tako najprej na vrsti nastop izvajalcev izraznega plesa ter instrumentalistov in pevcev iz vrst dijakov višjih letnikov srednješolskega centra, nato pa so si dijaki ogledali predstavo francoskega filma »Gimnazijke«, muzejsko zbirko NOB, arheološko ter stalno likovno zbirko v soboškem muzeju ter likovno razstavo del akademškega slikarja Tomaža Gorjupa v novi galeriji. Vsem posamičnim ogledom so sledili problemski pogovori o vsebini programa prvega kulturnega dne. Vodili so jih razredniki oddelkov v sodelovanju z mentorji kulturnih dejavnosti. Ves čas so bili navzoči tudi predstavniki republiškega zavoda za šolstvo, zastopniki soboških kulturnih ustanov ter pedagogi s pomurskih srednjih šol. Družno so ugotovili, da so kulturni dnevi izjemna priložnost za hitrejšo odpravljanje »kulturne nepismenosti« med mladino v tem delu severovzhodne Slovenije.

Filip Matko

(Štore) **ZGLEDNA DEJAVNOST.** V železarskih Štorah so imeli petje in drugo glasbeno dejavnost radi že od nekdaj. Nekoč je obstajal tudi godalni orkester, da o pevskih zborih in pihalni godbi niti ne govorimo. Zdaj imajo v Štorah dislocirani oddelki glasbene šole iz Celja. Deluje že dve leti in je izredno povečal zanimanje za glasbeno izobraževanje. Precejšen delež k temu je prispeval kolektiv osnovne šole, ki je dal na voljo svoje prostore, s starimi instrumenti pa je veliko pomagal tudi pihalni orkester. Učenci, ki želijo obiskovati glasbeno šolo, se po opravljenem preskusu posluha in ritma vpišejo v brezplačno enoletno pripravnico, kjer se učijo igranja na flauto ter spoznavajo osnovne glasbene zakonitosti. Kdor dokaže

določeno mero muzikalnosti, si izbere instrument in se prihodnje leto vpiše v prvi razred glasbene šole, kjer bo poslej deležen individualnega pouka. Šolnina je za vse instrumente enaka, oproščeni pa so je otroci iz socialno šibkih družin. Vsi, ki z uspehom končajo prvi letnik, so sprejeti v mladinski pihalni orkester, v katerem se je po dveh letih nabralo že 22 članov. Orkester ima v programu skladbe za spremljavo šolskemu pevskemu zboru in nekaj lažjih samostojnih skladbic... Izredno uspešen je Pihalni orkester štorskih železarjev pod vodstvom dirigenta Franca Zupanca. V minuli sezoni se je uvrstil v finale tekmovanja, ki ga vsaka štiri leta organizira združenje pihalnih orkestrrov Slovenije. Izmed 59 orkestrrov je bilo na sklepno slovesnost na Bledu povabljenih 16, med njimi tudi orkester iz Štor, ki si je na izbirnem tekmovanju v Slovenskih Konjicah priboril 91 odstotkov vseh možnih točk, na finalnem nastopu pa je prejel bronasto plaketo.

Rudolf Uršič

(Celovec) **POČITNIŠKI SEMINAR KLUBOV SLOVENSKEŠKIH ŠTUDENTOV.** Klubi slovenskih študentov na Dunaju, v Gradcu in Celovcu so na svojem že tradicionalnem počitniškem seminarju v Podravljah razpravljali o položaju slovenske kulture na Koroškem. Z uvodnimi referati so predstavniki treh klubov osvetlili zgodovinski razvoj slovenskega kulturnega delovanja nasploh, razvoj kulturnega delovanja po drugi svetovni vojni in današnji položaj, v kakršnem delujejo obe slovenski kulturni organizaciji. Zastopniki klubov pojmujejo svoj seminar tudi kot začetek širše javne diskusije o skupni kulturni osnovi koroških Slovencev. Tako je bila zastavljena tudi diskusija na temo: »Dve kulturi? Naš kulturni boj – med seboj?« – o čemer so svoje mnenje izrekli tako zastopniki Slovenske kulturne zveze in Krščanske kulturne zveze kot tudi zastopniki posameznih prosvetnih društev. Med drugim so ugotovili, da je na Koroškem do petdesetih let tega stoletja kulturno delovanje Slovencev povezovala ena sama prosvetna zveza; šele politični in ideološki vzroki so pripeljali do razcepitve... V delovnih kroških počitniškega seminarja so podrobneje razpravljali o gledaliških problemih, o možnostih manjšinskih javnih občil, o zborovskem petju, o ansamblih in folklornih skupinah ter o literarnem delovanju. Ob koncu seminarja so v Rožeku pripravili kulturno prireditev, na kateri so nastopili študentje iz vseh treh univerzitetnih središč z angažirano družbenokritično poezijo in slovenskem in v drugih evropskih jezikih.

S predavanja na Inštitutu za narodnostno vprašanje v Ljubljani

O dvojezičnem šolstvu

Tokrat je inštitut organiziral predavanje ravnatelja celovške Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu dr. Reginalda Vospernika o položaju dvojezičnega šolstva in slovenskega šolstva na avstrijskem Koroškem, s poudarkom na srednjem šolstvu in na delu Zvezne gimnazije za Slovence v Celovcu. Predavanje je sodilo v vrsto predavanj, ki jih organizira Inštitut za narodnostna vprašanja v Ljubljani za boljše razumevanje in poznavanje razmer in življenja Slovencev na Koroškem v Avstriji.

V uvodu je dr. Vospernik dejal, da je zgodovina Korošcev tudi v signifikantnem pomenu slovenskega šolstva na avstrijskem Koroškem. Po letu 1945 so pozitivne sile tudi v večinskem narodu in seveda zagon slovenske manjšine (na čelu z dr. Jožkom Tišlerjem) na južnem Koroškem uvedle dvojezično šolstvo, katerega dosledno izvajanje bi najverjetneje prispevalo pomemben delež k reševanju slovenskega narodnostnega vprašanja na avstrijskem Koroškem. Ker pa temu ni bilo tako in so na tako usmeritev delovale različne nenaklonjene sile in tudi politični momenti, je boj za urejanje teh vprašanj še vedno aktualen in živ. Hkrati so različne spremembe in pritiski marsikaterega koroškega Slovenca omečili v vztrajnosti.

Res je, da je bila po dolgoletnih pripravah v Celovcu ustanovljena Zvezna gimnazija za Slovence in so oblike dvojezičnega šolstva na nižji in srednji stopnji dale uspehe, res pa je tudi, da se v Avstriji pripravljajo na spremembo v šolskem sistemu

Objektivna kritika

...Ali tudi kritik je samo človek: tudi on ima torej človeške slabosti. Če je premalo bistroumen ali učen, gotovo vselej prav ne pogodi napake ali prednosti presojevane stvari ter ji ne more seči do korena. Tedaj te dve lastnosti kritik mora imeti, a poleg tega, najsi bode še tako oster, mora posebno tudi imeti največje spoštovanje do resnice, in braniti se mu je strasti, kar se koli more, a poleg tega vendar sme biti brezobziren, kolikor hoče, ker to je njegova dolžnost, katero mu nakladajo višji oziri, kajti sicer ni vreden tega slavnega imena. Če so pri njem združene vse lastnosti, ni se bati, da ne bi hrepenel po objektivnosti, t.j. po resnici, katere morda vendar vselej ne doseže, ker je vsako človeško delo nedovršeno; ali njegov trud je vendar zaslužen, kajti če nas tudi ne privede pred sam prestol resnice, pa nas vsaj kolikor toliko njemu bliže primakne.

To je namera prave kritike...

(uvedba osemletnega obveznega šolanja), ki bi utegnile neprilagojene in brez upoštevanja pripomb slovenskih šolnikov na avstrijskem Koroškem zarezati rano v sistem šolanja Slovencev v materinem jeziku, ki je že nasploh okrnjen in bi neprilagojen povzročil vrzeli zlasti v učenju slovenščine mladini med enajstim in petnajstim letom (sedanjim gojencem takojmenovane nižje gimnazije).

Dr. Vospernik je opozoril na delo in delovanje slovenske gimnazije v Celovcu v smeri skupnih interesov vseh Slovencev na Koroškem, ne glede na stranske in drugačne opredelitve. Menil je, da je osnovna naloga te ustanove učenje, učenje v materinščini, vendar tako, da dijaki z znanjem in poznavanjem sveta lahko hitro in brez večjih težav nadaljujejo študije tudi na višjih in visokih šolah v jeziku večinskega naroda, torej v nemščini. Pri tem seveda ne zanemarjajo vzgoje v duhu ohranjanja narodnostne zavesti. Bikulturno izobraževanje je tisto, ki je za Slovence na Koroškem v Avstriji nujnost in potreba časa in to bikulturno izobraževanje skušajo uveljavljati povsod, kjer se šolajo slovenski otroci.

Ravnatelj slovenske celovške gimnazije je spregovoril tudi o težavah, ki nastajajo pri oblasteh ob različnih potrebah po slovenskih tečajih ali seminarjih, vendar pa je bilo razumeti, da je za uspešnost njihovega dela poleg razumevanja oblasti potrebno tudi enotnejše nastopanje v ključnih vitalnih vprašanjih manjšine.

B. Ž. J

Sovražnikom

Razmotril sem početje vaše,
a molčal nisem, ker ne znam;
zato namé prokletje vaše
in srd, ki ga od vas imam.

Da belo je, vam nisem rékal,
kar je temno kot črni vran;
za rokovniki nisem tekal:
zato se trn vam zdím strupán.

Jaz nisem popom upogibal
ni licémom se krivil,
poniglavec sem vedno šibal:
zato vražen sem vedno bil.

Uboštvo, skrb, od vas teptanje
i mraz i glad sem pretrpel,
izgubil zveze vse nekdanje;
pred jasli vaše nisem šel!

Pred jasli, kjer se dolgouha
redi žival, da rezgeta,
iz polnega kriči trebuha:
»Kdor tu ne žre, ta dom izda!«

Pesá ste me imenovali, ker biti nisem h'tel vaš
pes;
od vseh strani ste v me pljuvali,
vaš Izrael pljuval je ves!

Ves Izrael v rokah z ocepki
še zdaj namé srdit reži,
prvaki vsi in njih pilepki
za grmi, v jarkih, za plotmi.

A vendar glave ne uklanjam
ter vam ne bodem je nikdar
in brez bojazni še oznanjam:
ti slepec si, a ti slepar!

Ustanovitev Levstikovega bataljona in brigade

Glavno poveljstvo slovenske narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov se je aprila 1943 v celoti preselilo iz Polhograjskih Dolomitov na Kočevski Rog na tisto stran, ki je nagnjena proti Dolenjskim Toplicam. V vasico Rampoho me je poklical na pogovor glavni komandant Ivan Maček-Matija. Takrat sem bil politkomisar Jurčetove čete na Zarigljcu, kar je čisto blizu Rampohu.

Rekli so mi, da moram počakati Matijo pri kapelici, ki je bila dokaj visoko v pobočju Kočevskega Roga iznad Poljanske doline, kakšne 3 kilometre zahodno od Starih žag. Skozi Rampoho je peljala še kar dobra kolovozna pot vse od Občic oziroma Poljan pa do Toplega vrha pri Črmošnjicah. Hiše so bile sicer zgrajene iz kamena, vendar so bila vsa podstrešja in vsa gospodarska poslopja povsem iz lesa.

O Matiji sem dosti slišal, z njim pa menda nisem še nikoli govoril. Dopusčam možnost, da sem mu takoj po roški ofenzivi poročal o partizanih, ki sem jih zbral v svojem taborišču med ofenzivo. To je bil pravzaprav prvi sestanek vseh političnih komisarjev in komandantov partizanskih enot po ofenzivi v Kočevskem Rogu. Navzoči so bili tudi aktivisti OF in lahko smo se po obrazložitvah oglašali. Govorila sta Boris Kidrič in Ivan Maček-Matija. Podrobno sta analizirala namere sovražne ofenzive in dokazala, da glavnih ciljev sovražnik le ni dosegel. Poučila sta nas o beli gardi, o

delu s kmeti, o dhranjanju dobrih odnosov s krščanskimi socialisti in drugimi. Posvetovanje je trajalo od jutra do večera 7. septembra 1942 na vzpetini nad Podstenicami. Potem sem se vrnil v odlično skrivno taborišče zraven vasi Grintovca, ki so jo imenovali po mojem partizanskem imenu.

O Matiji so pripovedovali, kako je strog in kako se ga vsi bojijo. Meni se to ob srečanju pri kapelici ni zdelo tako. Povsem sem se vdal radovednosti, kakršen pravzaprav je in nisem v njem zaslučil človeka, ki bi se ga moral bati. Prej sem čutil do njega popolno zaupanje. Nisil je strašno težke škornje, katerih golenice so segale prav do kolen. Suh in razvejan je stal odmaknjen. Tudi on me je meril. Bil sem slabo oblečen, toda zelo zdrav. Lahko sem mu brez zadrege gledal v obraz, in čakal, kaj me bo vprašal.

»V katerih enotah si bil?«
»V Zapadnem dolenjskem odredu in v Gubčevi brigadi.«
»V katerih akcijah si bil?«
»Na Ajdovcu, v Žužemberku in na Dobu.«
»Si bil ranjen?«
»Na Dobu!«
»A-mn!« Kot da je vse to pač moral vprašati. Malo je pomolčal, me še enkrat premeril in se odločil:

»Ustanovili bomo Levstikov bataljon. Ali si sposoben za komisarja tega bataljona?«

V hipu je opazil, da ga mišlim nekaj »špičiti«, in je sproščeno nadaljeval:

»Postavili te bomo za komisarja bataljona. Jutri bo zbor vseh čet, ti pa se pripravi za govor.«

Povedal mi je še, da bo bataljon kmalu odšel na Notranjsko, ker tamkaj bela garda postaja vse močnejša.

»No, če boste prav delali, boste bataljon hitro povečali v brigado!«

Meni je bilo vse skupaj kar prav. Toliko sem že vedel o položaju na Notranjskem, da se nam ne bosta cedila mleko in med, ampak že zdavnaj sem pustil daleč za seboj vse pomisleke. Vdano sem sprejel naloženo, in ko me je Matija odslovil, sem se oklenil spomina na Frana Levstika, bodočega vzornika našega bataljona. Tisto leto pred začetkom vojne sem našel na farovškem podstrešju v Šmarju dva popolna letnika Bleiweisovih Novic. V letniku 1858 sem odkril v nadaljevanju Levstikovo delo Napa-ke slovenskega pisanja. Takrat sem že znal vezati knjige. Cel letnik 1858 sem zvezal v dokaj debelo knjigo s trdnimi in »zlatimi« platnicami. Pred odhodom v partizane sem skril na podstrešje stare osnovne šole vso svojo pisarijo in najdražje knjige, med njimi tudi te »Novice«. Ali me bo vse to počakalo do konca vojne?

Matija mi je ob slovesu še naročil, kakor da se je spomnil mojih slabih čevljev in zakrpane obleke:

»Pa izkoristite še teh nekaj dni, da se malo boljše obujete in oblečete!«

Na svojo žalostno zunanost sem se že privadil in nisem več mislil, da se da še

kaj storiti. Toda sedaj sem bil že drugačnega mnenja. Za govor se niti malo nisem mislil pripravljati. Iz spomina bom pač pometel, kar sem o Levstiku bral in se učil na gimnaziji. Vse to bom povezal z našim bojem – pa bo dobro.

V nedeljo, 13. junija 1943, so se zbrale na ustanovitveni zbor Levstikovega udarnega bataljona na Zarigljcu pred Samidovo hišo: Jurčetova ali 1. četa 2. bataljona Zapadnodolenjskega odreda; Dolomitska četa, ki jo je pripeljal iz Polhograjskih Dolomitov Rado Pehaček v začetku junija 1943; Škriljska ali Frenkova oziroma 1. četa 2. bataljona Šerčerjeve brigade in osem borcev iz Tomšičeve brigade. Razporejenim četam je poveljeval Avgust Vovk-Jurče. Navzoč je bil tudi Ivan Maček-Matija. Tedaj sem spregovoril o pomenu ustanovitve bataljona, o našem vzorniku Franu Levstiku in o naših nalogah.

Borci Levstikovega bataljona so deset let po vojni na Zarigljcu vzdali na Samidovo hišo spominsko ploščo s temi besedami:

»Pred to hišo je Glavni štab NOV in PO Slovenije 13. junija 1943 ustanovil Levstikov udarni bataljon.«

Glavni štab je gotovo predvideval, da utegnejo sčasoma nastopiti okoliščine, ko bo za svojo zaščito potreboval cel bataljon. Računal je tudi s tem, da je možno tak samostojni bataljon uporabljati za različne posebne naloge posrednega značaja, povezane z delom samega glavnega štaba. V primeru pa, če

bi prišlo do splošnega poleta osvobodilnega boja in močnega dotoka novih borcev, bi pa bataljon takoj lahko prešel v brigado. Tisto pojasnilo Matije, da bo šel bataljon na Notranjsko v boj z belogardisti, se je tudi lepo ujemalo z Levstikovim Martinom Krpanom, doma z Vrha pri Sveti trojici. Po zamisli se je vse med seboj lepo ujemalo. Toda ta obrazložitev je bila le ukana glavnega štaba za sovražno obveščevalno službo. Nenadoma je štab bataljona zvedel za odhod. Nekateri borci bi nujno potrebovali čevlje. Nekaj iz te potrebe, nekaj zaradi proslave ustanovitve bataljona in nekoliko zaradi slovesa bataljona od topliške doline in njenih prisrčnih prebivalcev so razglasili prek mladinske terenske organizacije, da bo zvečer 18. junija miting v veliki dvorani hotela Toplice. V dvorani se je zvečer kar trlo ljudi, še posebno mladine.

Navzoče sem zaprosil za 5 parov čevljev, ki naj mi jih prinesejo skrivaj, da darovalcev ne bi kdo kasneje izdajal. Čevljev sem dobil še več, kot sem jih zaprosil. Bila je burna zabava, kajti poslavljali so se tudi taki, ki so imeli dekleta po vaseh. Odhajali so iz dvorane z njimi na samo, da so se lahko poljubljali in zjokali ob hudi odločitvi. A potem so se spet vrgli v ples in fantje so bili še bolj prešerni in zadovoljni, ker so svoje ljubice videli v solzah.

Bataljonu sem hotel dati kot politkomisar vse tisto, kar so imele dobro urejene brigade. Začel sem misliti na

koračnico Levstikovega bataljona, na bataljonsko glasilo, na bataljonsko pevski zbor, na bataljonsko zastavo in na marsikaj drugega. Glede glasila sem našel razumevanje in oporo pri učitelju Šimnu. Z njim sem se dogovoril, da bomo listu dali ime Naprej. Tako je natančno po 80 letih začel ponovno izhajati list z istim imenom, torej kot Vilharjev in Levstikov Naprej v letu 1863. Kakšna obletnica!

Šimnu sem izročil več svojih pesmi pa tudi koračnico Levstikovcev: »Levstikovi partizani«. Šimen je ostal v Poljanski dolini, jaz pa sem odšel z bataljonom na Hrvaško v Kordun po prve topove za slovenske brigade ali divizije. Bilo je veliko veselja, ko so za nami poslali prvo številko Napreja.

In ko je kapitulirala Italija, je prišlo v dveh dneh v Levstikov bataljon, ki je bil nastanjen v Dolenjskih Toplicah, toliko novih borcev, da je glavni štab lahko razglasil ustanovitev 8. SNOB Frana Levstika 10. septembra 1943. Novoustanovljena brigada je že naslednji dan pregnala iz Žužemberka 500 belogardistov in ga osvobodila. Že čez 14 dni pa se je brigada poklonila pred spomenikom Frana Levstika v Velikih Laščah za njegov rojstni dan 28. septembra. Zvesto se je odločila njegovemu spominu s svojim bojem in ves čas po vojni praznovala njegovo ime med svojimi borci in prebivalci.

Janez Perovšek-Pelko

Razstava fotografij Levstikove brigade v Velikih Laščah

Ob 150-letnici rojstva Frana Levstika je odbor 8. SNOB z njegovim imenom skupaj z Muzejem revolucije NOB pripravil majhno presenečenje s fotografsko razstavo o svoji brigadi v osnovni šoli v Velikih Laščah. Razstavo so odprli večer pred sedemdesetimi slavnostmi 19. septembra, slike pa je ob odprtju navzočim pojasnjeval član odbora Dolfe Dimnik.

Odbor Levstikove brigade

je imel v načrtu, da poleg razstave za 150-letnico rojstva svojega vzornika izda tudi knjigo o svoji brigadi, vendar v tem ni uspel. Res pa je, da je že 1969. leta izšla knjiga NAPREJ, ki poljudno opisuje življenje in pot Levstikovega bataljona in brigade od ustanovitve do konca vojne maja 1945.

Isti namen je imela tudi razstava fotografij v Velikih

Laščah. Razstavljene so le najbolj značilne fotografije, ki približajo borce, dejanja in pot te brigade pred štirimi desetletji.

Odbor Levstikove brigade je že pred tremi leti začel zbirati in uveljavljati album o svoji brigadi. To aktivno delo je s poštvalnim sodelovanjem Muzeja narodne revolucije opravil Anton Plančan. Posebno veliko pomoč

mu je nudila Zlata Sluga, sodelavka muzeja, da je album zbral prek 200 fotografij in doživel urejeno izdajo v treh izvodih opremljeno z napisi. En izvod je brigada deponirala v Muzeju narodne revolucije. Zaradi tega je bilo delo za pripravo razstave sorazmerno lahka naloga.

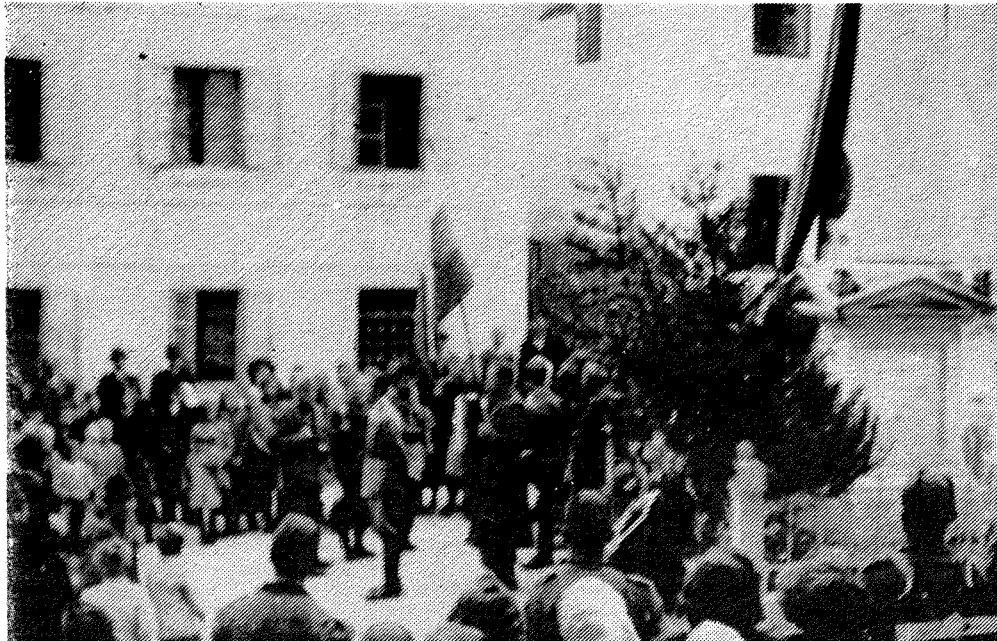
Fotografije so razporejene po časovnem zaporedju skraj s popolno doslednostjo. Vrzeli so očitne. Manjkajo

slike zelo pomembnih komandantov in političnih komisarjev bataljonov, da ne omenjamo komand čet. Iz obdobja od avgusta 1944 do februarja 1945 ni nobenih slik, kar bi se mogoče le dalo vsaj nekoliko dopolniti.

Večina slik nima umetniške niti tehnične kakovosti, če jih v tem primerjamo s fotografijami Jožeta Petka o legendarni poti 14. divizije

na Štajersko. Toda delo Antona Plantana, odbora 8. SNOB in Muzeja narodne revolucije zasluži veliko priznanje zato, ker je pravočasno prisluhnilo pripravam na slavo 150-letnice rojstva našega velikega Slovenca Frana Levstika, in zato ker je malo partizanskih enot, ki so zbrale in uredile album svojih fotografij.

Janez Perovšek-Pelko

Poklonitev spominu Frana Levstika s prireditvijo ob njegovem spomeniku v Velikih Laščah leta 1943. Zbrali so se borci Levstikove brigade in številni krajski Lašč in okolice.

Osma dalmatinska in osma slovenska (Levstikova) brigada sta se srečali v končnih bojih pri Ajblju

Vse močnejši sijaj Levstikove misli

Več tisoč ljudi na taboru v Spodnjih Retjah je obeležilo pravo ljudsko praznovanje v počastitev 150-letnice rojstva Frana Levstika. Levstikovci so po nekaj letih spet ponosno in zravnano stopali v veličastni koloni udeležencev tabora od Velikih Lašč do osrednjega prireditvenega prostora v Spodnjih Retjah. Plemenite besede znamenitih mož so seme bodočnosti.

Sklepne prireditve teden trajajočih Levstikovih slavnosti so se začele v nedeljo dopoldan na osrednjem trgu v Velikih Laščah, kjer se je pred Levstikovim spomenikom oblikovala kar dva kilometra in več dolga kolona obiskovalcev. Vsi so nato krenili na osrednji prireditveni prostor na Levstikov tabor v Spodnje Retje.

Viljem Žagar-Vinko

V tej zares veličastni koloni so stopali naši politični in kulturni delavci, mladina, gostje iz drugih republik, gasilci, številne narodne noše na vozovih in konjih. Vmes so vihrale zastave, naše trobojnice, v jesenskem dopoldanskem soncu so se bleščali prapori naših bojnih enot. Med njimi, pod svojo bojno zastavo pa so ponosno stopali borci Levstikove brigade. Priznanja, dobljena v boju in

Ivan Šmelar

Potem ko je dr. Anton Vratuša, predsednik odbora za obeležitev 150-letnice rojstva Frana Levstika, poudaril pomen tega slovenskega umnika in glavnega pobudnika takratnih taborov, okoli katerih so se zbirale široke delavske in kmečke množice na široko zasnovani demokratični osnovi je povzel besedo prvi predsednik OF, akademik Josip Vidmar. Levstikovo izročilo je postalo del na-

Jože Alič-Branko

štvo je dr. Anton Vratuša podelil borcem posebno priznanje, ki ga je v njihovem imenu, v imenu borcev Levstikovega udarnega bataljona in 8. slovenske osvobodilne brigade Frana Levstika prevzel Janez Perovšek-Pelko.

V nedeljo so bile Retje zagotovo najštevilnejša slovenska vas, kjer se je rajalo in igralo, pelo in pilo ter jedlo. Vrstila so se prijetna sreča-

nja nekdanjih borcev in njihovih sorodnikov. Zaživel so spomini, marsikomu se je skrivoma utrnula solza spomina na umrlega tovariša. Krepki stiski rok borcev in prijateljev pa so zagotavljali, da v njih še vedno živijo tisti revolucionarni duh in ideje kot nekoč med NOB.

Mladi zdaj nadaljujejo njihovo začeto delo, delo, ki ga

Karel Tratnik

je plemenitil boj, neizprosni boj s sovražnikom, kjer je beseda tovariš velikokrat pomenila več kot življenje. Mladina je v nedeljo napolnila Velike Lašče in Retje, prisluhnila govornikom, prisluhnila borcem in Levstikovem izročilu. Nekaterim borcem Levstikove brigade pa smo prisluhnili tudi mi:

Viljem Žagar-Vinko iz Damlja pri Vinici:

»Bil sem borec III. bataljona Levstikove brigade od novembra 1943 do julija 1944. Na Velikem hribu pri Kočevju sem bil marca 1944 leta ranjen v roko in namesto v bolnišnico sem šel v veteranski tečaj v neko vas na Blokah...

Če sedaj slišim koga tarnati, da je hudo, da je utrjen od dela in nadlog, ki spremljajo vsakega človeka, se spomnim bojev, naporov, mraza in snega v Gorskem kotoru pozimi od 1943. na 1944. leto. Če smo tiste napore prestali ljudje, ko so odpovedovali orožje in živina, bomo tudi te nadloge, sedaj v miru, še lažje zmogli. Res pa je, da smo bili takrat mladi, leta pa pravijo, da tudi naredijo svoje, mar ne?«

Ivan Šmelar – Sinji vrh:

»V Levstikovi brigadi sem bil od ustanovitve pa vse tja do nemške ofenzive, toda tistih bojnih poti okrog Mokreca in Rakitne ne bom nikoli pozabil. Se sedaj večkrat pripovedujem mladim o neenakih bojih z močnejšim sovražnikom, o bojih na življenje in smrt, kjer smo s puško jurišali na utrjeno postojanko. Toda imeli smo pogum in srce, ki je ljubilo domovino, sovražnik pa le utrdbo in veliko orožja.

Ko sem bil namestnik poli-

tičnega komisarja druge čete 4. bataljona, smo Nemce uspeli zvabiti v neko dolino okoli Mokreca kjer smo jih

Levstikove brigade. Nekaj teh dogodkov je zapisanih, veliko je že pozabljenega. Škoda!

V imenu borcev udarnega bataljona in 8. slovenske narodnoosvobodilne brigade Frana Levstika je udeležence tabora pozdravil Janez Perovšek-Pelko. Levstikova brigada je med boji uresničevala Levstikove ideje, zato je predsednik tabora dr. Anton Vratuša izročil tovarišu Perovšku v imenu zbora posebno priznanje.

dobili v navzkrižni ogenj. To je bil boj!

Taka slavlja, kot je današnje, so nepozabna. Kar nestrpen postanem, če pomislim, da se z vsemi soborci danes še pozdraviti ne bom uspel, toliko se nas je zbralo!«

Jože Alič-Branko iz Sostrega pri Ljubljani:

»No boja na Krimu, ko so nas Nemci in belogradisti obkolili, ne bom nikoli pozabil. Če smo se prebili skozi prvi obroč, smo naleteli na drugega. Za njim pa nas je čakal še tretji. Ko sem ob umiku s položaja ščitil tovariša, da se je srečno umaknil, sem jo sam skupil. Ranjen sem se zavlekel v cestni kanal, v katerem sem bil tri dni brez zavesti. Sele v partizanski bolnišnici na Mokrcu sem si nekoliko opomogel.

Tovariš, ki sem ga ščitil pri umiku, je bil Filip Mate. Leta 1952 sem ga nazadnje videl. Zdaj je menda nekje v Italiji. Tudi o tem dogodku sva se pogovarjala s Filipom. Pogovarjam se tudi s tovariši o naši bojni poti III. bataljona

Takega srečanja, kot je današnje tu v Retjah, si vsak borec lahko le želi!«

Karel Tratnik iz Grahovega pri Cerknici.

»V prvo četo prvega bataljona Levstikove brigade sem prišel spomladi 1944. leta in sem ostal do marca 1945. Intendant sem bil in skrbel sem za 120 do 150 lažjih ranjencev. V neposredni bližini Roga smo imeli svoje zavetišče. Poznal sem številne vasi in ljudi daleč naokoli. Njihovih dobrih rok ne bom nikoli pozabil. Tudi moji tovariši ne! O, še se kdaj zapelejem v Stare žage, Občice, Podturn, Dolenjske Toplice... To so kraji, ki so se neverjetno spremenili, veliko napredovali, da jih človek komaj prepozna.

Ne izpustim nobenega srečanja. Res je, da jih je ob letošnjem jubilejnem letu veliko, vendar se zavedamo, da nas je vedno manj, in da so za nas borce taka srečanja še toliko bolj pomembna.«

Tone Urbas

Nekaj poudarkov iz Vidmarjevega govora na Levstikovi proslavi

Vse do druge svetovne vojne smo Slovenci tujcem in samim sebi veljali za pohleven, podložniški narod. Cankar nam je celo očital hlapčevstvo. In šele v drugi svetovni vojni smo pod vodstvom komunistične partije v osvobodilnem boju dokazali, da nismo hlapci, temveč da živi v nas mogočna in odločna sila svobodoljubnosti in junaštva. Te dve lastnosti sta nam kakor vsem Jugoslovanom priborili ne samo svobodo in samostojnost, temveč tudi pravo veljavnost pred svetom, v nas samih pa trdnost in samozavest. Nobenega dvoma ne more biti, da so nas k temu prebujenju privedle poleg besed drugih naših buditeljev in velikih mož prav gotovo tudi Levstikove...

Mi, ki smo to preživeli in ki živimo dobrih sto let po Levstikovem času, seveda ne smemo obstati pri tem, kar smo dosegli. To bi bilo kakor Cankarjeva zgodba o Petru Klepcu, ki se po prebujenju svoje neznanske moči vrne v nekdanjo ponižnost in popustljivost. Ne, mi moramo v

Levstikovem duhu naprej. Sama hrabrost in svobodoljubnost še nista ves značaj in ne cel človek. Do tega je treba še marsikaj. Cankar nas je imenoval hlapce zaradi plahosti in nizkotne prilagodljivosti razmeram, zaradi pomanjkanja državljan-ske hrabrosti in splošne samozavesti...

Ali smo si v priborjeni svobodi priborili tudi kaj tega državljan-skega poguma in te značajnosti, zaradi katerih je moral Levstik živeti tako bridko življenje? In ali bi tak državljan-ski pogum in značajnost v socializmu smela biti za koga tako uporabna, kakor sta bila za Levstika, ki so ga sovražniki oklevetali celo kot narodnega izdajalca in ga imenovali psa? In koliko je v nas dostojanstvene samozavesti, zaradi katere v človeku obstaja trdnost v samem sebi in čut za pravo, človeka vredno ravnanje, početje in življenje? Toda šele to bi pomenilo, da smo se resnično osvobodili in da hodimo tisto pot, ki nam jo je tako prepričevalno kazal in oznanjal Levstik...

Prvi transport v Srbijo

Nazaj še pridemo!

Sesti april. Napad na Jugoslavijo in njen poraz. Očeta so že 12. aprila zaprli nacisti v jetnišnici v Sodni ulici, današnji Ulici talcev. Bil je eden prvih aretirancev v Mariboru. Imeli so ga za nevarnega sovražnika rajha. Že pred vojno se je izpostavil s štirimi sinovi, ki so bili vsi komunisti. Bil je tudi Maistrov borec za severno mejo. Kot član Sokola in napreden državljani je bil velik nasprotnik nacizma, kar je poudarjal ob vsaki priložnosti. Iz mariborske jetnišnice so ga prepeljali v taborišče v meljsko kasarno, kjer so ga poniževali ter mučili.

Bilo je 5. junija 1941, ko sem prišel po naključju domov v Maribor v Smetanovo ulico, kjer smo stanovali. Že prihodnji dan sem se mislil viniti na Marijo Reko v Savinjski dolini, kjer sem bil takrat učitelj in sem se počutil še najbolj varnega. Pozno ponoči, ko smo bili z bratom Sikstom in mojo mamo pokonci, menda je bilo že blizu polnoči, sem zaslišal na našem vrtu šum. Pogledal sem skozi okno in videl dva »feldžandarma«, kako ležeta prek ograje. Vrtna vrata so bila namreč zaklenjena. Kmalu so močno udarjali po hišnih vratih. Ko sem šel odpret, je eden še dokaj prijazen vprašal, če stanujejo tu Marionovi. Ko sem jih po nemško vprašal, kaj želijo, je eden izmed njih zahteval, da moram iti v imenu zakona z njimi. Medtem se je prikazal še civilist, in sicer moj nekdanji sošolec Franc Werzel iz Frankopanove ulice, ki je imel v rokah seznam oseb, ki naj bi šle z njimi. Mene ni bilo na seznamu, menda zaradi tega, ker sem bil že več kot leto in pol prijavljen v tedanjem St. Pavlu pri Preboldu. Kljub temu je Werzel, ki sicer izhajal iz slovenske družine, bil pa je velik nem-

škutar že pred vojno, in smo se ga vsi bali, dejal, da moram z njimi. Na seznamu sta bila tudi moj brat Lino, ki je bil trenutno v službi kot inženir v današnji tovarni Djuro Djakovič, in moj brat Ljubo, ki je bil v Ljubljani, kjer je študiral medicino.

Zahtevali so od nas, naj se pripravimo v pol ure in nese-mo s seboj le tisto, kar lahko nosimo v obeh rokah. Z bratom nisva vzela nič pametnega. Mati, ki je že drugič doživela tako usodo, prvič so jo pregnali Italijani iz Istre po prvi svetovni vojni, je vzela na srečo s seboj hlebec kruha, lonec masti in kilogram sladkorja. Potem smo zapustili hišo, in vojniki skupaj z Werzлом so zapečatili hišna vrata. Med potjo sem vprašal Werzla, kam nas bodo odpeljali, toda nič ni hotel povedati. Doslej policisti še niso bili grobi. Vendar so kaj kmalu pokazali svojo pravo podobo. Ko smo prispeli do vogala tretje ulice, so tam že čakali ljudje s kovčki ali nahrbtniki. Okoli njih so stali stražarji s puškami v rokah. Nabiralo se nas je vse več in več.

Kmalu je pripeljal kamion, na katerega so nas natlačili. »Los, los,« so nas priganjali in si pri tem pomagali s kopiti. Moj sošolec Werzel je medtem hodil okrog po hišah in preganjal iz njih stanovalce, ki so bili večinoma mirni. Hudo nam je bilo, ko so pripeljali 80-letnega starčka Faletova, ki se ni mogel povzpeti na kamion. Hudo je bilo tudi videti, ko so se matere z majhnimi otroki vzpenjale na tovrnjak. »Los, los« in kamion je odpeljal. V sosednji ulici se nam je pridružil še en kamion in nato še eden in tako dalje. V meljski kasarni jih je bilo že za celo kolono. Tu so nas porinili v klet, v velik obokan prostor, kjer razen nekaj po-

gradov s slamo ni bilo ničesar. Sedeli smo na kavčih in culah in čakali.

Mogoče po nekaj ur nespavanja in žalosti v srcih v teh temnih prostorih je prišel visok uniformiran funkcionar, ki je cinično dejal: »Če ima kdo kako pritožbo, naj se javi!« Razen neke žene, ki mu je molela pod nos listino z nekimi pečati in natisnjenimi kronami, se ni javil nihče. Le star mož, ki je tarnal nad svojo usodo, je prosil za milost. Toda zanj se ni zmenil.

Drugi dan so nas soočili z našimi svojci, ki so bili zaprti že od prej v taborišču. Ob dolgi mizi, za katero o sedeli gestapovci, esesovci in člani mariborskega Kulturbunda, so se pomikali posamezni člani družin, katerim so odvzemali vse, kar je bilo le malo vredno. Zlato, prstane, ure in denar. Vsakdo je smel obdržati le po 50 mark, kar naj bi bilo za prvo potrebo. Potem so nas združili z zaprtimi člani družine. Vseh skupaj nas je bilo okrog 330. Nato so odprli vrata in nas grobo nagnali na kamione in 7. junija je odpeljal prvi transport.

Kam bomo šli, še vedno nismo vedeli. Ko so bili kamioni narejeni, ko so bili vsi interniranci stlačeni v kamione, se je začel premik. Ko smo se peljali skozi mesto, smo v kamionih prepevali pesem Oj zdaj gremo, nazaj še pridemo... Ljudje so se ustavljali na cestah, nam mahali v slovo ter s strahom in grozo gledali za nami. Mnogi nemškutarji pa so nas psovali in pljuvali za nami. Zdalj smo vedeli, da se peljemo proti jugu. Ali na Hrvaško ali v Srbijo. Kot so obljubljali že dalj časa, da nas bodo izgnali. Kar oddahnili smo se, češ saj gremo med naše brate. V Slovenski Bistrici so nas preložili na tovrni vlak. »6

konja ili 30 vojnika« je pisalo na vagonih, ki so bili postlani s konjskimi odpadki in preperelo slamo. 330 internirancev v 8 vagonih. Natlačeni smo bili kot sardine. Vsakdo si je želel čim bolj udobno namestiti, zato smo začeli takoj s čiščenjem vagonov. Tako smo se cijazili ves dan in pozno ponoči prispeli v Zagreb. Tu nas je pričakal Rdeči križ Nezavisne države Hrvatske. Mlade elegantne dame so nam nosile čaj in bel kruh. Mislili so, da smo povratniki, ki se vračajo iz ostalih banovin in drugih držav v matično domovino NDH. Ko so pa ugotovili, da smo pregnanci, ki nas spremljajo esesovci in »feldžandarmi«, so se umaknili.

Odpeljali so nas naprej. Proti jutru, ko so se interniranci zbudili, kolikor so mogli spati, smo se vozili čez široko slavonsko ravan. Ves dan smo prepevali, tako da so nas spremljevalci z začudenjem gledali. Morali so si misliti, to je trdoživ narod, pelješ jih v pregnanstvo in kljub temu pojejo.

Izgubili smo občutek za čas, a zdi se mi, da smo šele tretji dan prispeli v Slavon-ski Brod. Med potjo smo se večkrat ustavljali. Zaradi vojaških transportov, ki so nas prehitevali ali vozili nasproti, in tudi zaradi tega, da so se Nemci, ki so nas spremljali, natovorili s pljačo in drugimi dobrotami, medtem ko nas niso pustili iz vagonov. Celo streljali so, če se je kdo močneje nagnil skozi vagon-ska vrata. V Slavonskem brodu so nas nagnali iz vagonov na peron. Tu sem našel zvezo z nekim človekom, ki sem ga že od prej poznal, ko sem obiskoval brata. Tega sem prosil, da bi obvestil brata o naši usodi. Res je to napravil in kmalu se je prikazal brat. Želel je, da bi ostali pri njem, zato je posre-

dovl pri komandi vlaka, toda surovo so ga odbili. Takrat smo ga zadnjikrat videli, kmalu so ga ubili v Jasenovcu. Medtem je prišel ukaz, da moramo peš skozi mesto v Bosanski Brod. Stražo so okrepili in šli smo. Ljudje na ulicah so nas gledali s strahom. Ko so zvedeli, da smo Slovenci, so nas pozdravljali, nam mahali s solzami v očeh in nam dajali kruh. Ker je bil most na Savi porušen, smo morali z brodovi in čolni čez reko. V Bosanskem Brodu so nas natovorili na še slabše vagon, kot so bili prejšnji. Kam nas peljejo? Če bi nas v Srbijo, bi šli verjetno skozi Beograd. Peljali smo se skozi Sarajevo. V Sarajevu je izginil iz transporta Ljubljanečan Viktor Jenko, študent, ki se je po naključju znašel pri neki družini v Mariboru in so ga skupaj z njimi aretirali. Še danes se ga spominim, lep, stasit fant, športnik in tabornik, ki je izredno lepo pel. Ta je s svojim nahrbtnikom izginil, rekoč, da se bo skušal pritihtopiti do svojega strica, ki ga je imel v mestu. Nikoli več nisem slišal zanj, niti pozneje, ko sem se vrnil v Slovenijo in ga iskal v Ljubljani.

Iz Sarajeva smo krenili proti Višegradu. Vročina nas je žgala, hrane in vode ni bilo. Utrujeni smo še vedno peli in peli. Končno smo prispeli v Arandjelovac. Tu so nas esesovci predali srbski državni straži. Opetekajoč se smo stopili z vagonov. Na kolodvoru nas je pričakala velika množica ljudi. »Zdravo bračo Slovenci,« so vzklikali. Pomagali so nam iz vagonov in govorili nam je pravoslavni pop, ki je med drugim dejal to, kar si bom zapomnil vse svoje življenje: »Bračo Slovenci, sada ste slobodni,« potem je nekoliko počakal in nato z zamolkim glasom nadaljeval »toli-

ko slobodni, koliko smo i mi slobodni!« Na te besede se je slišal jok z obeh strani, slovenske kot tudi srbske.

Po govoru so nas odpeljali, nahranili in prvič po dolgem času smo se okopali in zapali v prijetnih posteljah. Ker smo bili tako rekoč slobodni, vendar nismo bili, ker je držala prste nad nami srbska državna straža, smo se se sprehajali kar dobre volje po Arandjelovcu. Domačini so nas vabili v svoje domove in nas »častili«. Mislili smo, da bomo ostali kar tukaj. Nismo namreč vedeli, da je to le zbirna baza za še preostale transporte, ki nam bodo sledili. Čez nekaj dni so nas ponovno spravili v vagon in šli smo naprej. Tokrat smo vedeli, kam gremo. Ob spremstvu srbske državne straže, ki je bila z nami še dokaj strpna, smo prispeli v Jagodino, današnje Svetoza-revo. Tu nas je pričakala množica ljudi, med katerimi se je posebno uveljavljala neka tetka Draga. Zvedeli smo, da je to vdova po nekem advokatu, ki je takoj organiziral prevoz s kočijami od kolodvora do mesta. Ljudje so nas spremljali od kolodvora do posameznih hiš, kjer smo se namestili. Naša družina se je naselila za nekaj časa v hotelu Djambas. Tu so nas lepo sprejeli, nas nahranili, toda že čez nekaj dni smo se preselili v privatno stanovanje, kjer smo se zelo dobro počutili.

Tako je trajala naša internacija do meseca oktobra, ko so razveljavili odlok, da ne sme nihče od »izbeglic« kakor so nas imenovali, oditi iz kraja bivanja. Sicer tudi pozneje ni mogel nihče zapustiti mesta brez dovoljenja. Tedaj smo dobro razumeli besede srbskega pravoslavnega popa v Arandjelovcu.

Marko Marion

Hans Beimler

Prevedel: Stane Sinkovec

V morilskem
taborišču Dachau

Leto 1933. Od velike morije, prve svetovne vojne, je minilo komaj poldrugo desetletje. Svet pesti v tem času huda gospodarska kriza, ki posebno hudo prizadene poraženo Nemčijo. Težak položaj in neurejene razmere, v kakršnih se znajde weimarska republika, izrabi Hitler, ki se tega leta polasti oblasti. Pri tem mu je za dosego tega cilja največja ovira močna komunistična partija. Da bi jo spravil s poti, uporabi izzivanje. Požgati da »rajhstag« (nemški državni zbor) in za požig obtoži komuniste. To mu je izgovor za preganjanje in uničenje vsega naprednega v Nemčiji. Le mesec dni nato 22. marca 1933 ustanovi prvo koncentracijsko taborišče Dachau. Čeprav poskuša prikriti zločine, svet kmalu izve za grozodejstva, ki se dogajajo v nemških zaporih in taboriščih.

Moje prsi so bile na tem mestu že močno otekle in pri dihanju me je zaradi tega močno zbadalo. Ker sem se že prejšnji dan začel pripravljati na beg, sem si ob njegovem divjanju mislil samo: »Le počakaj zverina, mogoče se ti jutri ne bom več oglašil.«

Ob deseti uri se je Steinbrenner znova vrnil: »Moram te peljati na zaslišanje. Pazi vpričo priče na to, da te bom takoj ustrelil, če bi poskušal navezati s katerimkoli jetnikom stike z našim najmanjšim gibom, s pozdravi ali besedami.« »Nimam nobenega vzroka za to,« sem odvrnil, a ko mi je dejal: »Vzemi še klobuk s seboj,« sem pomislil, da namerava uprizoriti zloglasni »Fluchtversuch« (poskus

bega). Cemu klobuk, če pa zaslišujejo v upravni zgradbi znotraj taborišča? Vseeno sem se pripravil na to in stopal previdno naprej. Steinbrenner je šel deset korakov za menoj. V veži uprave je že stalo pet jetnikov, ki naj bi jih tudi zaslišali. Med njimi sta bila tovariša Ewald Thunig, urednik časopisa »Neue Zeitung« in Gräf, poslovodja založbe »Freie Verlag«. Krvnik me je peljal naravnost v prostore politične policije, ki je odprla svojo podružnico tudi v taborišču. Zaslišan naj bi bil na zahtevo višjega državnega tožilca zaradi »priprav veleizdaje«.

Slaboumni Steinbrenner se je nenehno vmešaval v »zasliševanje«. Če sem na to ali

ono vprašanje odgovoril zaslisevalcu, kot se mi je zdelo primerno, je kričal: »Svinja, lažeš, lažeš, če samo odpreš svoj gobec.« Taki in podobni medklci so označevali njegovo bit prav tako močno kot zverinstva, ki jih je sproščal na jetnikih.

»Zasliševanje«, je bilo končano in znova so me odpeljali v celico. Ker sem že opravil vrsto priprav na moj beg – že prejšnjo noč sem zrahljal eno od desk, s katerimi je bilo zabiti okno – sem se bal, da niso mogoče med mojim zasliševanjem preiskali celico in postali pozorni na moje načrte. Odkrito povedano, oddahnil sem se, ko je Steinbrenner zopet zaprl vrata za menoj. Nič niso opazili. Imeli so le toliko pameti, da so si izmišljali zverinstva in strahote, in to je bilo tudi vse.

Popoldne okrog druge ure je opravil komandant ogled, seveda v navzočnosti zločinskega Steinbrennerja. Medtem ko je Steinbrenner stopil v celico, je ostal komandant pred vrati, z rokami na hrbtu. Z desno ramo se je naslanjal na podboj, v levici pa je držal pasji bič. Začel mi je ponavljati tisto, kar je povedal že tolikokrat z drugimi basedami:

»No, Beimler! Koliko časa pa misliš še nadlegovati ljudi s svojo navzočnostjo? Enkrat sem ti že dejal, da si moraš biti na jasnem, da si v današnji družbi, v nacionalsocialistični Nemčiji odvečen subjekt. Tega ne bom več dolgo gledal.«

S prstom je odrinil na mizici ležec namizni nož in dejal: »Noža nisi dobil za rezanje kruha. Ta je tu zaradi nečesa drugega.« »Gospod komandant,« sem mu odvrnil, »14 let sem član komunistične partije. Bojeval sem se za svoje življenje in za življenje delavskaga razreda. Tudi sedaj nisem voljan, da bi se prostovoljno odrekel svojemu življenju. Če ste mnenja, da sem postal odveč, dajte ukaz, naj me ustrelite – tedaj bo opravljeno. Če se bo s tem pri nadaljnjem razvoju kaj spremenilo, je drugo vprašanje.« Postavil se je pred me:

»Glej, glej! Svinja je še predrzna. Ustreliti? Ne! Ti svinja nisi vreden niti kroglice. Tu te bomo izstradali.«

»Gospod komandant,« sem dejal, »zdaj sem zaprt že štiri tedne in na tri četrtnice izstradan, tudi drugo četrtnico bom prestal.«

Te moje besede so šle morilskemu Steinbrennerju močno na živce in iz njegove spake sem razbral, da bi me najraje zadavil. Vrgel se je name in me z udarcem v prsi sunil v zid. Udarac me je nenavadno zabolel in ko mi je zaradi bolečine ušel krik »av«, je komandant dejal!

»He, he, glej! Vpiti pa še zna.« Smeje se je obrnil k Steinbrennerju: »Vpiti ne zaleže dosti. Pri nas gre to brez besed in hitro.«

Le dve minuti je preteklo, kar so zaprli vrata, ko so se ta znova odprla.

»Ven!« me je iztrgal iz celice morilski tolovaj in me vrgel v celico 4. To je bil najbolj pretresljiv trenutek mojega življenja. Pred mojimi nogami je na kamnitih tleh ležalo zmrcvarjeno, z debelimi oteklina pokrito truplo mojega dolgoletnega bojnega tovariša Fritza Dressla.

Leva roka je lažela iztegnjena po tleh. V zapestju je bilo moč opaziti tri prečne reze. Poleg je ležal nož. Vse je bilo jasno. Tovariša so z nezaslišanim trpinčenjem pogнали v smrt. Zaradi »neprevidnosti« ga je našel eden od »šturmfirenjev«, ko še ni izkrmavel. Jetnik dr. Katz bi lahko tovariša obdržal pri življenju. Toda komandant je zahteval, da vrže Dressla iz revirja nazaj v celico, zdravniku pa je bilo prepovedano, da bi skrbel zanj. Za videz so mu poslali v celico dva esajevska saniteja. Zvečer 7. maja pa je morilska tolpa strgala z Dresslovih rok povoje in tovariša je nazadnje izkrmavel. Za konec so priredili v njegovi celici še »koncert – mrtvaški ples – in se na mrtvo napili.

So me hoteli nemara pustiti pri mrtvem tovarišu toliko časa zato, da bi se jaz šel po njegovi poti?

Pobrateni občini Ljubljana Šiška in Kavadarci

Pesem v spomin

Občina Ljubljana Šiška je že več let pobratena z občino Kavadarci v SR Makedoniji. Ta vinorodna občina praznuje 7. septembra občinski praznik v spomin na dan osvoboditve leta 1944, ko so bili pregnani bolgarski fašistični okupatorji, ki so tod zapustili sledove svojih zločinov. Ker se občinski praznik nekako ujema s tradicionalnim praznikom »grodober«, ko bog Bakhus održe prvi grozd in se začne trgati, so tu velika slavlja. Vsa leta se jih udležujejo tudi delegacija občine Ljubljana Šiška ter kulturno-umetniške skupine te občine, ki sodelujejo v celotnem bogatem kulturnem programu tega slavljenja.

Bil sem v delegaciji na tem velikem mitingu. Človeka povsem prevzame ob vtisih, ki jih dobi pri teh res gostoljubnih ljudeh, ki znajo povezati velike uspehe dela in izgradnje s kulturno tradicijo ter vsemu skupaj dati močan poudarek tradicije iz NOB ter spomina na uspešna in žalostna dogajanja v najtežjih časih boja in revolucije makedonskega naroda za priznanje makedonskega naroda sploh.

Na velikem prostoru je bila slovesnost. Po slovesnih govorih je nastopil pevski zbor in kot prvo zapel melodiozno, vsebinsko globoko pesem Pesma za Vataša. Makedonski tovariš Blagoje mi je dejal: »Vidiš, to je pesem v spomin na ustreljenega mlade skojevce v vasi Vataša, ki spada h Kavadarci, in ta pesem je že vsa leta na programu vseh prireditev v naši občini. Na ta način se naše ljudstvo oddoljuje nedolžnim ustreljenim skojevci, ko so v zori svobode ugasnili njihova življenja.«

Šli smo v vas Vataše in še malo dalje ter dospeli v spominski park. Tu stoji veliča-

sten spomenik v obliki dveh nasproti si stoječih sten, ki simbolično predstavlja fašistične okupatorje in njihove mlade nasprotnike, borce za svobodo makedonskega naroda in za nov pravični red. Tiho okolje ob žuborečem potočku ni bilo vedno tako tiho, kot je sedaj. Saj tudi ljudje, ki jih je vedno dosti, ne govorijo glasno, ampak šepetajoče, da ne bi motili veličastnosti kraja in dogodka, ki se je tu odigral šestnajstega junija leta 1943.

V vsej Tikvešiji, tako nareč pravijo veliki kotlini, v kateri leži kraj Kavadarci, obdan z zelenimi vinogradi, se je konec leta 1942 in posebno še 1943, močno razplamenel narodnoosvobodilni boj proti bolgarskemu fašističnemu okupatorju, ki je po zgledu svojih hitlerjevskih učiteljev izvajal grozodejstva. Boj je bil oster. Vsi ljudje so sodelovali. Bili so enotni, saj so vedeli, da je čas, ko se bliža narodna svoboda, resnično tu. Vzporedno z bojem so šle politične akcije. Hrbtenica teh akcij pa so bili mladi skojevci, fantje in dekleta, ki so bili razdeljeni v manjše skupine. Le ti so zvedeli vse, kar je bilo za vojaške in politične akcije pomembno in takoj so sveža sporočila šla na pravi kraj. Seveda je okupator postal pozoren na dogajanja v tej kotlini.

Končno jim je v neki močni raciji uspelo zajeti celotno skojevsko skupino. Nekateri pravijo, da je temu botrovala neprevidnost, drugi zopet, da je bilo izdajstvo. Močno zvezane fante in dekleta so odpravili v štab, kjer so jih dolgo zasliševali in zverinsko mučili, toda iz njih niso iztisnili besedice priznanja ali izdajstva. Hrabro so prenašali vsa mučenja, vedli so se kot pravi junaki, kljub temu da so bili mladi od 15 do

22 let.

Vsa vas, še več, vsa dolina je bila na nogah. Vsi so pričakovali najhujše, kar se lahko zgodi – ustrelitev. Še bolj so zasovražili bolgarske fašiste, in to so kazali na vsakem koraku.

Fašisti so se odločili. Šestnajstega junija 1943 so v kraju in okolici uvedli posebne varnostne ukrepe. Povsod so bili vojaki, povsod zasede, bali so se partizanskega napada. Na kraju, ki so ga določili za streljanje, so v vseh grmih postavili strojnice. Ko so pripeljali te mlade ljudi uklenjene in močno zastražene skozi vas, so iz vseh hiš drli ljudje in se vključevali v žalosten sprevod ter glasno jokali in preklinjali fašiste.

Počasi se je pomikala kolona proti morišču. V zadnjem trenutku so od kolone ločili dekleta. Ko so prišli na kraj, ki so ga določili za svojo moritev, so fantom dejali, naj se postavijo v vrsto, da jih bodo fotografirali, dekleta pa so morala to fotografiranje gledati. Ko so jih poravnali v vrsto, so nenadoma iz grmovja zaropotala strojnice in dvanajst mladih življenj je ugasnilo. Njihova kri je namočila tikveško zemljo in padli so za svoj narod, za svobodo živih. Trinajstega skojevca so še isti dan ustrelili v neposredni bližini in tako je skupno ugasnilo trinajst mladih življenj.

Epilog temu je sledil jeseni 1944, ko je bila Makedonija osvobodjena, ko je bil okupator izgnan. Skupina ljudi je poiskala polkovnika Apostolova. Našla ga je v Bolgariji in privedli so ga na kraj zločina. Ljudsko sodišče ga je obsodilo na smrt. Apostolov se je branil, češ da ni vedel, kaj so počeli njegovi podrejeni, čeprav so bili dokazi, da so prav na njegov ukaz izvedli ta zločin.

Vilko Kolar-Domen

Naši znaki

Zadružni dom 1948

Jeseni bo izšla številka Časopisa za zgodovino in narodopisje (izdaja ga mariborsko zgodovinsko društvo z založbo Obzorja in Univerze), kjer bo precej vrstic veljalo znaku, ki ga danes predstavljam v tem skromnem obsegu. Zato se tudi ni moglo spuščati v temeljitejšo obravnavo zidanja zadružnih domov na Slovenskem leta 1948 in kasneje. Takrat na naši vasi niso bili lahki časi, najraje se pravemu poimenovanju odnosa do kmetov kar izognemo, vendar breme takratnih pritiskov še danes obremenjuje marsikaterega kmeta. Formalno gledano, je socializacija vasi dosegla velike uspehe; povsod so bile zadruge, velika družbena posredstva, le tako potrebne hrane bi bilo dovolj. Od gesel o socializaciji vasi pa se ne da biti sit...

V začetku leta 1948 je Ljudska fronta Jugoslavije izdala razglas s pozivom za zidavo zadružnih domov. Kot je bilo zapisano v tem razglasu, bi naj postali zadružni domovi kulturno-prosvetna, politična in gospodarska žarišča zadružnikov. Aktivisti na terenu so šli na delo, in ker so se večinoma zadeve lotevali aktivistično v slabem smislu besede, jim je bil poziv k zidavi zadružnih domov pomembnejši od vsega drugega. Tako so marsikje kmetje v pomladnih in poletnih mesecih, ko bi morali biti na zadružnih njivah, zidali zadružne domove. K temu je dodala svoje še pretirana vnema in želja po prvenstvu – čim prej pripraviti slovesno odprtje doma. Bolje se je izogniti razmišljanju

o tem, kakšna je bila kakovost opravljenega dela. V Žepovcih v gornjeradgorskem okraju so zadružni dom zgradili v 25 dneh. Prvi dom je bil zgrajen in odprt na Cvenu pri Ljutomeru 18. aprila 1948. Sezidan je bil v 55 dneh. Najbolj pridni zadružniki so za svoje delo dobili 8 zlatih, 18 srebrnih in 28 bronastih značk. Istega dne je bil odprt tudi zadružni dom na Predmeji na Primorskem, toda formalno je bil »prvi« samo zadružni dom na Cvenu. Po poročilu IO OF

Slovenije je bilo leta 1948 v Sloveniji zgrajenih 189 zadružnih domov v surovem stanju, popolnoma končanih je bilo 39 domov, do strehe končanih 15 in tako dalje. Zidanje je zahtevalo 6.884.000 delovnih ur. Zadružniki, ki so pri zidanju prispevali največ, so bili odlikovani s posebnimi znaki. Skupno je bilo leta 1948 odlikovanih 3340 graditeljev. Podeljenih je bilo 519 zlatih značk, 1086 srebrnih in 1735 bronastih značkov. Zlata značka je bila po-

deljena za 50 osemurnih delavnikov – 400 ur dela, srebrna za 35 dni – 280 ur dela in bronasta značka za 20 osemurnih delavnikov – 160 ur dela. Tako so bile zahteve za posamezne znake razmeroma zelo visoke in tako tudi število vseh podeljenih značkov še zdaleč ni visoko. Tako je zlasti težko naleteti na zlati znak. Leta 1978, ko so slovenski muzeji postavili razstavo Odlikovanja in znaki na Slovenskem, nismo uspeli – žal – razstaviti nit enega znaka za zidanje zadružnih domov 1948, ker preprosto nobenega nismo imeli. Kljub temu pa so ti znaki zelo zanimivi in zgovorno pripovedujejo o določenem obdobju na naši vasi.

Znaki za zidanje zadružnih domov 1948 so razmeroma zelo veliki in skrbno izdelani. Na vsakem je upodobljen zadružni dom. Nad njim je njiva z brazdami in na njej traktor z voznikom. Za njim je nad njivo vzhajajoče sonce, levo se dviga žitni klas, nad vsem pa je napis ZADRUŽNI DOM 1948. Nad črko Z ni ključice in tako se da ob skrbnem pregledu videti, da v resnici piše zadružni in ne zadružni dom. Vsi znaki so bili enako izdelani, le da so znaki srebrne in zlate stopnje ustrezno pobračani. Barvi sta res slabi, toda ves znak bo pokvarjen, če ga bomo dali posrebiti ali pozlatiti. Stare originalne barve ne more nič nedomestiti. Sam sem že videl tako izmaščen znak. Deloval je tuje in še zdaleč ni več pripovedoval o zadružnikovih žuljih in prelitem znoju.

Janez J. Švajncar

Čez čas sem bil znova v svoji celici. »Tako!« je dejal zločinec, ki so mu v taborišču pravili komandant. »Tako! Zdaj si videl kako se napravi to. Nikar ne misli, da smo te pustili k tvojemu prijatelju zato, da bi ga še enkrat videl in se poslovlil od njega. Samo zato, da bi videl, kako se to napravi in da on ni bil tako strahopeten kot ti. Bil je bolj značajan kot ti, bojazljiva svinja.« Odšli so, in kot mi je kasneje dejal Götz, ponovili z njim isto.

Čez nekaj minut so se znova pojavili pri meni. Komandant: »Kako, si se že premislil?« Odvrnil sem mu, da se moje mnenje ni spremenilo.

»Rad bi ti povedal,« mi je dejal nato, dam ti pet ur časa – zdaj je tri – in če v petih urah ne napraviš tega, bomo to storili mi.«

Od mene so odšli h Götzu. Ob starih se je pojavil morilski Steinbrenner znova.

»Slišal sem, da se nameravaš obesiti. Meni je vseeno, kaj boš storil, če si v resnici preveč strahopeten, da bi uporabil nož... Veš, kako je treba napraviti...«

»Mislim, da nisi le strahopeten, ampak tudi neumen.« Stopil je k pogradu in vzel obe odeji. Motril je eno po širini in menil: »To bo prekratko. Poglej, da boš videl, kako je treba.« Začel je trgati odejo na deset centimetrske pasove.

»Vidiš,« je dejal »tako je treba napraviti, če se želiš obesiti!«

Potem ko je odtrgal pas odeje po vsej dolžini, je napravil na enem koncu vozle in nato še zanko in dejal: »

Tako! Zdaj sem storil vse, kar sem mogel, več ti ne morem pomagati. Treba ti je samo vtakniti glavo v zanko in drugi konec obesiti na okno in končano bo. V dveh minutah bo vse končano. – I Saj to vendar ni nič, razen, da ne boš prišel več živ iz te celice. Ukaz gospoda komandanta se mora izpolniti.«

Tako mi je prigovarjal v takšnem tonu, kot bi hotel nekdo pregovoriti prijatelja za nekaj, kar bo temu v dobro.

Položaj torej zame ni bil ugoden. Moral sem si biti na jasnem, da je morilska tolpa odločena, da me prižene do tega, da bi sam položil roko nase, ali pa me bodo v najkrajšem času umorili sami. Ker sem hotel na vsak način pridobiti na času in tvegati beg še to noč, jim nisem nameraval pojasnjevati, zakaj ne mislim na samomor. Tako sem dejal Steinbrennerju, ko me je znova vprašal, če bom zdaj opravil s seboj: »Danes ne morem storiti tega.«

»Zakaj ne?« se je zadrhl.

»Danes ima moj sin 12. rojstni dan in mogoče mu bodo stari starši pripravili majhno praznovanje. Ne kaj prida veliko, ker sta njegov oče in mati v zaporu. Ne bi želel, da bi se fant kdaj spominjal, da je njegov oče prav na ta dan storil samomor.«

»To je končno verjeten vzrok,« je odvrnil na te besede moj mučitelj. »Povedal bom komandantu, da bi ti milostno podaljšal rok do jutri, toda dati mi moraš častno besedo, da boš storil to do sedme ure jutri zjutraj.«

Ko mi je nato pomolil svojo krvniško roko, se kljub previdnosti nisem mogel vzdržati, da mu ne bi odgovoril:

»Gospod upravnik! Zdaj sem tu zaprt štiri tedne in od prvega dne sem bil v vaših očeh lopov, izdajalec domovine in delavcev, skratka izdajalec. Jaz ne bi od človeka, za katerega sem prepričan, da je izdajalec, nikoli zahteval častne besede.«

Povesil je roko in zmedeno iskal prave besede. Ves razburjen je jecjal:

»Da, – da – torej mi samo obljubi!«

Gotovo sem bil v položaju, v katerega se lahko vsak, ki bere to, kar sem doživel in prestal, zamisli. Kljub temu sem doživel notranje zadovoljstvo, ko sem videl, da sem morila prizadel. Ne da bi čakal na mojo besedo, je zapustil celico. Vrnil se je čez kakih deset minut.

»Torej,« je dejal »komandantu sem povedal vso stvar. Tvojemu sinu na ljubo, ker ima

danes rojstni dan, ti daje komandant čas do jutri zjutraj. Toda takoj ti povem, ko bom jutri zjutraj vstopil v celico, se mi ne oglasi več.« na mestu.«

Tako kot Dressel nisem hotel umreti. Ko so me morilci vrgli v celico 4 in ko sem videl pred seboj mrtvega prijatelja in revolucionarja ležati golega, s tremi vrezi na desnem zapetju, nekaj trenutkov nisem mogel razumeti, kaj naj bi to pomenilo. Nisem hotel verjeti, da je Dressel res mrtve. Toda kmalu sem prišel k sebi. Ko je nato zarožljaval v mrtvaški celici ključ in sem bil dokončno prepričan, da me čaka v moji celici enak konec, sem bil že toliko zbran, da sem lahko gledal usodi v oči. Dejstvo, da po vsej verjetnosti ne bom prišel nikdar več živ iz taborišča, mi je dalo tudi na izbiro, kako želim umreti.

Tovariš Götz je imel čisto prav, ker me je svaril, ko sem mu dan poprej povedal, da mislim zbežati: »Hans, ne stori tega, ubili te bodo.«

Za mene pa je bilo neizpodbitno prvič, da se ne bom na noben način ubil sam in drugič, da se ne bom pustil v tej temni, blatni luknji zadaviti ali obesiti. Tako sem se odločil, da bom to noč ušel in če me tolpa pri tem odkrije, rajši umrem od krogle. Na noben način nisem hotel dati tem zločincem možnosti, da me zadavijo ali obesijo, ker bi v svojih časopisih tedaj pisali:

»Znan komunistični vodja Beimler se je obesil v svoji celici.«

Ker sem vedel, kako bi takšna vest delovala na delavce, sem hotel – če mi že ne bi beg uspel – da bodo morali zločinci sami obvestiti javnost, da je bil:

»... komunist Beimler ustreljen na begu.«

Tako sem se tudi pripravljati na to.

Brez vznemirjanja sem »zapustil« v noči od 8. na 9. maj celico, v pričakovanju, da me bo zadela krogla. Ker sem lahko izbral vrsto ugodnih priložnosti, mi je uspelo kljub smrtni nevarnosti, na katero sem bil bolj pri-

pravljen kot na uspešen beg, ne le prebiti se skozi trojno žično ograjo (srednja je bila nabita z električno), ampak premagati tudi dva metra visok zid. Ko sem se na vrhu zidu prepričal, da me ni opazila nobena od treh esesovskih straž, je bila moja edina misel: »Bo Steinbrenner in vsa dachauska morilska tolpa zadovoljna, ko me zjutraj 9. maja ne bo našla niti obešenega niti ne bom.« na mestu.«

Opomba prevajalca:

Tu se Beimlerjev opis dogajanj v zaporih dachauskega taborišča konča. Nič ne pove, kako mu je uspelo pobegniti in kdo mu je pri tem pomagal. To je tudi razumljivo, kajti nacisti so storili vse, da bi prišli temu na sled.

Komandant taborišča je organiziral obsežen pogon na begunca v bližnji in daljnji okolici. Policija je skupaj z esesovci in esajevci zastražila vse, tudi najneznatnejše poti, mostove in križišča. V pomoč so jim bili tudi policijski psi.

Ves čas lova so morali jetniki v taborišču stati za kazni na zbornem mestu mirno, celih 20 ur brez hrane in vode.

Theodor Eicke, ki je kmalu zatem prevzel kot komandant dachauskega taborišča, se je surovo znesel nad esesovci, ki jim ni uspelo preprečiti bega, posebno surovo pa je kaznoval jetnike, za katere je menil, da so Beimlerju pomagali pri begu.

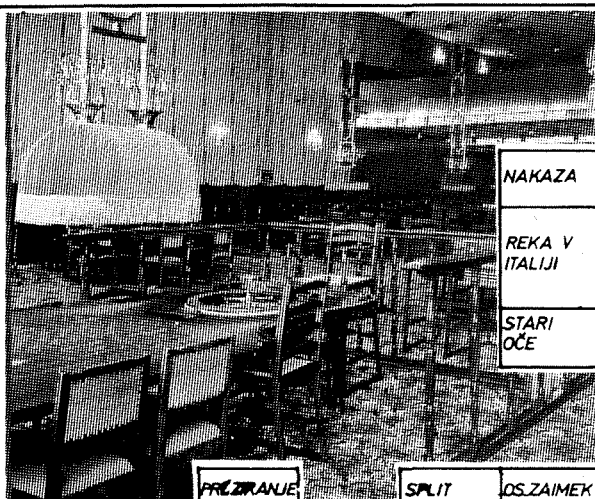
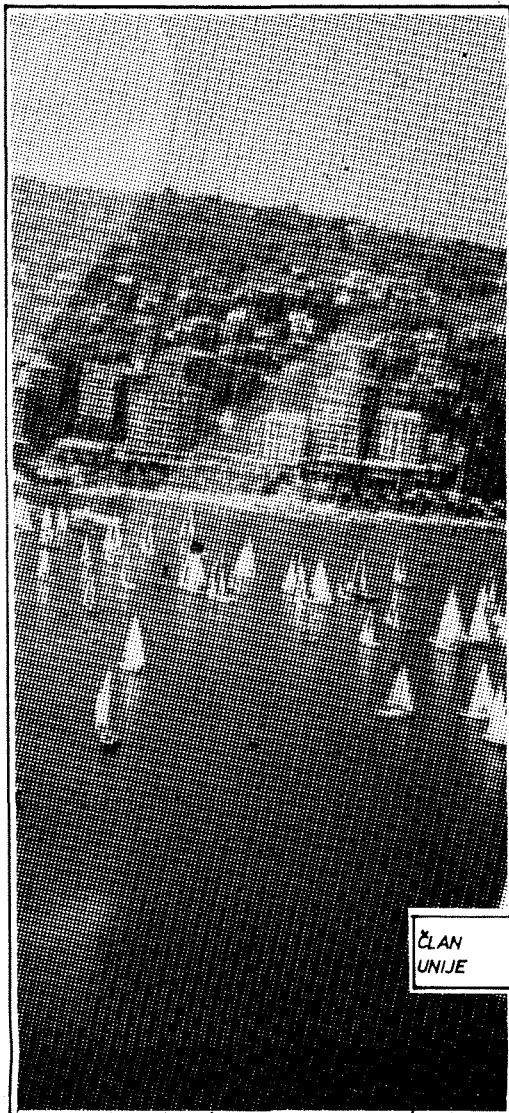
Begunca niso nikdar več ujeli. Po zvezah, ki so tedaj še delovale, je uspelo nemški partijski organizaciji, da ga je pretihotapila prek češke meje. Še isto leto je izšla v Moskvi skromna knjiga (katere prevod v TV-15) pod naslovom: Im Mörderlager Dachau. – V zločinskem taborišču Dachau, nekaj mesecev zatem pa njen prevod v Parizu in Londonu.

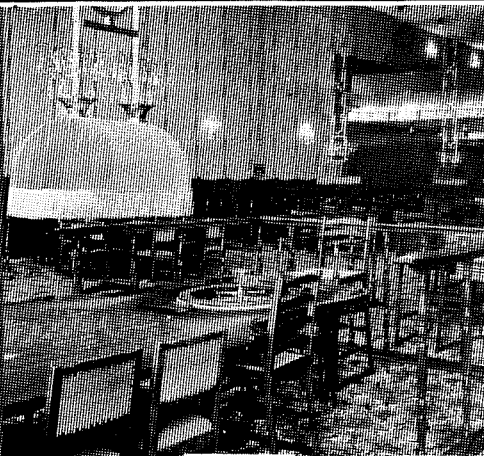
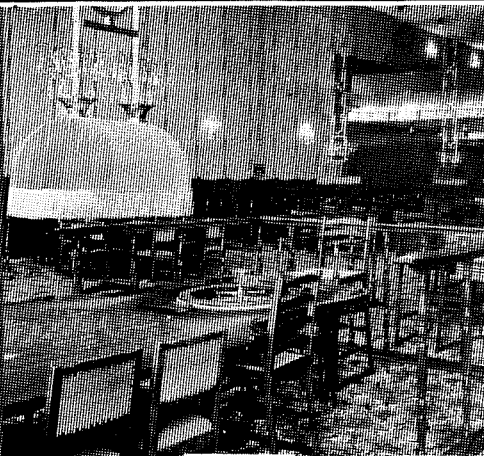
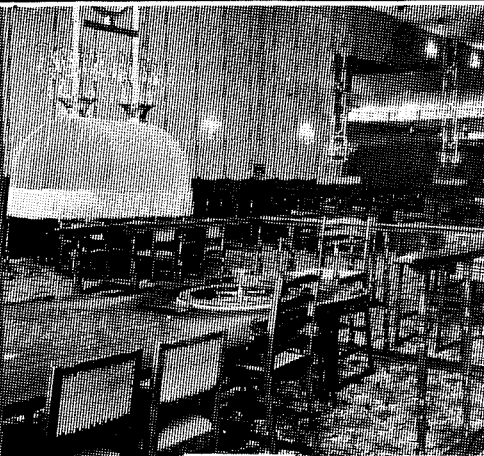
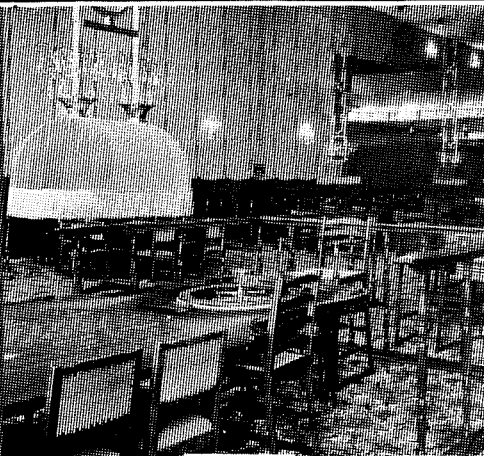
Hans Beimler se je kasneje udeležil španske državljanske vojne. Tam je 1936. leta padel kot komandant divizije v boju proti nemškim in italijanskim fašistom.

Konec

THP TOZD IGRALNICA CASINO PORTOROŽ

Rešitve pošljite do 15. 10. 81 na naslov Uprava TV-15, Miklošičeva 28, Ljubljana. Na spodnji levi del pisma napišite Casino Portorož. Žreb bo razdelil tri knjižne nagrade založbe Borec.

				SADEŽ		TELOVADNI ELEMENT		VRSTA ZDRAVILA ZA GRLO		KNOCKOUT	
				NAKAZA							
				REKA V ITALIJI							
				STARI OČE						POVELJNIK LADJE	
				BREZALKO. PIJAČA							
				PREŽRANJE		SPLIT		OS.ZAIMEK		GLAVNI ŠTEVNIK	
CITA POTOKAR				IZDELOVALEC OGLEDAL						STANE SEMIČ	
IT. RENES. PISATELJ				ANGLOAM. PESNIK							
KURIR				DEL POSODE		POGORJE V AFRIKI		DEL LETALA			
OZIRISOVA ŽENA NADA								OČKA TONE ŽERJAL			
								SOSS			
								PREDLOG			

NAGRADNI KUPON

Priimek in ime:

Naslov:

Zlatarne Celje bodo v tem srednjeročnem obdobju, t.j. od 1981-1985, vlagale velike napore in sredstva v posodabljanje tehnologije, razvoj svoje prodajne mreže na drobno, združevale sredstva za vlaganje v surovinsko bazo v Jugoslaviji, s poslovnimi partnerji pa razvijale take poslovne odnose, ki bodo temeljili na ugotavljanju skupnega dohodka. Z nadaljnjim razvijanjem samoupravnih odnosov v OZD Zlatarne Celje želijo zgraditi čvrsto jedro delavcev, ki bodo nosilci razvoja zlatarstva in predelave plemenitih kovin v Celju, Sloveniji in Jugoslaviji.

**ČESTITAJO VSEM OBČANOM
KOČEVJA ZA OBČINSKI PRAZNIK –
3. OKTOBER**

RIBNICA NA POHORJU

Domače in slovesno

V Ribnici na Pohorju, znani partizanski vasi, je bilo v nedeljo, dne 20. septembra 1981, veliko slavlje, ki so se ga udeležili nekdanji borci, aktivisti, delovni ljudje in občani, predstavniki družbenopolitičnih organizacij ter delovnih kolektivov občin: Radlje ob Dravi, Maribor, Slovenska Bistrica, Slovenske Konjice, Slovenj Gradec, Dravograd in Maribor ter počastili praznik občine Radlje. V noči od 11. na 12. avgust 1941 je skupina 16 partizanskih borcev prve Pohorske čete izvedla prvi partizanski napad na nemško orožniško postojanko v Ribnici na Pohorju.

Na slavlju, ki se ga je udeležilo več kot 5000 ljudi, je govoril znani pohorski partizan Mitja Ribičič-Ciril, predsednik republiške konference SZDL Slovenije. Velik del svojega govora je posvetil partizanskemu Pohorju, poudarjajoč, da je glede na to, ker se je razvilo v izredno težavnih razmerah in ob izredno hudem okupatorjevem nasilju dalo dragocene izkušnje, kar je za splošni ljudski odpor, družbeno samozaščito in varnost posebnega pomena.

Med drugim je spregovoril še o gospodarski stabilizaciji, štednji in vseh ravneh in se dotaknil mednarodnih dogodkov, ki vplivajo na naše gospodarske razmere.

Nato so pri osnovni šoli Prve pohorske čete odkrili spomenik 52 padlim borcem in aktivistom. Velja poudariti, da je Ribnica s svojim zaledjem dajala partizanom vse, kar je imela. Slavje so tudi počastili z bogatim kulturnim programom.

Pred tem so na trodnevnem simpoziju Pohorje skozi stoletje, ki sta ga pripravila Zgodovinsko društvo Slovenije in Maribor in ki se ga je udeležilo 150 znanstvenikov iz Slovenije in književniki, med njimi Lidija Šentjurs, članica sveta federacije, ter posebej obdravskih občin, obravnavali Pohorje od najstarejših časov do današnjih dni. Šlo je za celosten pregled zgodovine tega območja.

Na simpoziju pa niso razpravljali le o dogajanju iz preteklosti, ampak so tudi iz različnih zornih kotov analizirali in nakazovali možnosti za hitrejši razvoj posameznih krajev tega območja, ki ga je nemški okupator že 19. septembra 1941 proglasil za zaprto ozemlje.

DRAGO MIKLAVEC

GOZD

Sedemintrideset let od požiga

Sedemintrideset let mineva od tistega črnega 7. oktobra 1944, ko so okupatorji in njihovi domači pomagači opravili še enega od svojih neshetih gnusnih zločinov nad našimi ljudmi; zažgali so domove Gojžanov, prebivalce pa odgnali.

Že dolgo prej je bil Gozd tako Nemcem kot njihovim hlapcem, domobrancem, trn v peti. Zavedni vaščani so namreč od vsega začetka podpirali ali se aktivno vključevali v narodnoosvobodilni boj. Tu je bilo zbirališče partizanskih enot, aktivistov, vsem so Gojžani ponudili pomoč, delili z njimi streho in skromen košček kruha.

Sovražnik je dobro vedel, kaj pomeni za partizane in aktiviste zavedna gorska vasica, kaj pomenijo vaščani, ki so bili z vsem srcem za pravični boj. Prav zato si je zadal cilj, da jo uniči. Kljub junaštvu borcev 3. bataljona komaj ustanovljenega Kokrškega odreda in kljub pomoči borcev 2. bataljona je bil sovražnik v veliki številni premoči, in so se morale partizanske enote umakniti proti Kriški gori. Tu je padel tudi junaški in pri borcih nadse priljubljeni komandant Stanko Dobre-Karlo.

To je le bežen oris dogodkov, ki so se odvijali pred sedemintridesetimi leti v vasi Gozd. V spomin nanje praznujejo prebivalci starih krajevnih skupnosti pod Križko goro – Pristava, Križe, Sebenje, Senično – skupen krajevni praznik. Letos ga bodo proslavili še posebno slovesno, saj se stapa s 40. obletnico vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti ter s 40. obletnico ustanovitve Osvobodilne fronte Slovenije.

Uvod v praznične prireditve sestavljajo številna športna srečanja, najbolj slavnostno pa bo 10. in 11. oktobra. Prvi dan, v soboto, se bodo ob 18. uri v osnovni šoli Kokrškega odreda v Križah na skupni seji sestali člani svetov vseh starih krajevnih skupnosti. Pogovorili se bodo o delu v minulem letu in o novih nalogah. Na seji bodo podelili tudi priznanja Osvobodilne fronte najprizadevnejšim krajanom in organizacijam ter pokale in diplome najuspešnejšim na športnih tekmovanjih.

V nedeljo, 11. oktobra, bo slovesno v Gozdu. Tako kot vsako leto se bodo tudi tokrat zbrali številni občani in nekdanji borci. Slavnostni govornik bo Janez Bedina, predsednik republiške skupnosti za ekonomske odnose s tujino, v kulturnem delu prireditve pa bodo nastopili pevci društva upokojencev iz Trčija, godba na pihala in domači mladinci. Ob tej priložnosti bodo tudi slovesno sprejeli mladince v enote teritorialne obrambe.

Krajani vabijo v Gozd vse občane, predvsem pa nekdanje borce Kokrškega odreda in druge.

H. J.

Vabila

Odbor za pripravo srečanja internirancev taborišča Dachau pri komisiji za bивše politične zapornike, internirance in izgnance pri občinskem odboru ZZZ NOV Kranj, vabi internirance taborišča Dachau iz gorenjskega področja, na tovariško srečanje 10. oktobra 1981 ob 9. uri v kino dvorani v Radovljici in ob 11. uri ob grobovih talcev v Begunjah, s kratkim kulturnim programom. Nekaj pesmi bo zapel tudi slovenski dachauski pevski zbor pod vodstvom Valentina Hartmana. Popoldne bo nadaljevanje prijateljskega srečanja v Radovljici.

Za prevoz iz Radovljice v Begunje in nazaj je poskrbljeno. Ob tej priložnosti še posebno vabimo vse člane slovenskega pevskega zbora iz taborišča Dachau, če bi po naključju ne prejeli še posebnega vabila. Za oddaljeneje pevce je prenočišče preskrbljeno v hotelu »Grajski dvor« v Radovljici za 9. oktobra zvečer.

OO ZZZ NOV KRANJ

Komisija za bивše politične zapornike, internirance in izgnance

Pododbor partizanskih kurirjev Gorenjske bo v sodelovanju z ZZZ NOV in družbenopolitičnimi organizacijami Puštal – Zminec – Log odkril v nedeljo, 4. oktobra 1981, ob 14. uri na Gabrški gori pri Kumru – Jožeta Čadežu spominsko obeležje relejni kurirski postaji G – 13.

To bo hkrati tudi zadnje obeležje, odkrito relejnimi kurirskimi postajam na območju škofje-loške občine.

Po kulturnem programu bo tovariško srečanje. Dostop je možen z osebnimi vozili, odcep je na Logu, v Poljanski dolini, kjer bo do kraja proslave označena pot z G – 13.

Vabimo kurirje, borce, aktiviste, mladino in domačine.

Pripravljalni odbor

KO ZB NOV Korena (Barbara pri Mariboru) vabi vse borce, aktiviste, kurirje in druge na prvo povojno srečanje, ki bo 10. oktobra 1981 ob 15. uri v prosvetni dvorani v Koreni.

Srečanje organiziramo v sklopu krajevnega praznika Korena in 40-letnice vstaje narodov in narodnosti Jugoslavije.

V počastitev 40-letnice vstaje jugoslovanskih narodov in narodnosti in praznika občine Piran bo v soboto, 17. oktobra 1981, v Portorožu zbor skupnosti borcev – slovenskih partizanskih pomorščakov.

Program:

– ob 10. uri v Avditoriju: odprtje razstave »NOB na Jadranu in slovenski pomorščaki«

– ob 11. uri v dvorani Splošne plovbe v Portorožu: zbor skupnosti borcev – slovenskih partizanskih pomorščakov (sprejem Pravilnika o nalogah, organiziranosti in poslovanju skupnosti, programa dela, izvolitev odbora skupnosti, nadzornega odbora, delegatov za občinsko skupščino ZZZ NOV Piran in osrednjega odbora prekomorcev – borcev NOVJ)

– ob 13. uri: tovariško srečanje v prostorih Splošne plovbe v Portorožu.

Vabimo partizanske pomorščake, da se udeležijo zbora skupnosti borcev-slovenskih partizanskih pomorščakov, da si ogledajo razstavo NOB na Jadranu in slovenski pomorščaki ter se udeležijo tovariškega srečanja.

Domicilni odbor pomorščakov

Vljudno vas vabimo, da se udeležite občnega zbora Muzejskega društva Škofja Loka, ki bo v petek, 2. oktobra 1981, ob 18.30 uri v galeriji na loškem gradu.

Pred začetkom občnega zbora bomo proslavili 80-letnico rojstva ustanovnega in častnega člana društva tovariša Franceta Planine, ki bo prejel za svoje neutrudno delovanje prav na ta dan tudi visoko državno odlikovanje.

Po občnem zboru pa bo predaval prof. Milan Zeleznik. Naslov predavanja je Spomeniškovarstveni posegi na Homanovi hiši v Škofji Loki.

IO Muzejskega društva Škofja Loka

Domicilni odbor 2. grupe odredov Celje skupaj z osnovno šolo Mozirje pripravlja komemorativno proslavo ob obletnici boja na Tolstem vrhu, ki je bil 7. novembra 1942.

Vse preživele borce Savinjskega bataljona 2. grupe odredov prosimo, da se nam priglasijo in hkrati sporočijo pripravljenost za sodelovanje na omenjeni komemorativni proslavi, ki bo 6. novembra 1981 v osnovni šoli v Mozirju.

Podatke pošljite na občinski odbor ZZZ NOV Celje – tel. 22-127.

Zahvala

Ob nepričakovani izgubi predvojnega komuniste, nosilca partizanske spomenice 1941 in dolgoletnega predsednika OO ZZZ NOV občine Zalec – Rudija Cilenška-Vrankarja iskrena hvala za izražena sožalja vsem družbenopolitičnim organizacijam, skupščini, izvršnemu svetu občine Zalec, borcem, posebej pa vsem iz krajevne skupnosti Griže, ki ste pomagali, da smo tovariša Vrankarja pospremili na njegovi zadnji poti z vsemi častmi.

OO ZZZ NOV občine Zalec

Bračičevci

Odbor skupnosti borcev 13. SNOUB Mirka Bračiča vabi na prvo zasedanje zbora skupnosti borcev, ki bo 10. oktobra ob 9. uri v domu teritorialnih enot v Slovenskih Konjicah.

Po zasedanju se bomo vključili v proslavljanje občinskega praznika naše domicilne občine.

Poizvedba

Avgusta 1942 sta iz Kranjčevega bataljona 2. grupe odredov prišla v Kokrški odred pod Storič borce Anton Derglin, mizarski pomočnik iz Ljubljane, Predovičeva 15 (sedaj Ulica Vide Pregarčeve, Moste) in Franc Aškerc, študent, doma iz Ljubljane ali okolice. V 2. grupo odredov sta odšla maja 1942 v taborišče na Podlipoglav, od tam pa na Krko v Ristav bataljon.

V dneh 13. in 14. septembra 1942 sta skupaj z borci Kokrškega odreda sodelovala v boju v Udin borštu (med Kranjem in Golnikom). Tu so Derglina ujeli in odpeljali v nemško taborišče, kjer je umrl, Aškerc pa je padel že prvi dan spopada.

Prosimo vse, ki bi lahko karkoli vedeli, kdo in od kje je bil Franc Aškerc, da to sporoči občinskemu odboru Zveze združenj borcev NOV Kranj, Kranj, Trg revolucije 1.

Podatke potrebujemo za dopolnitev napisa na spomeniku borcem, padlim 13. in 14. septembra 1942 v Udin borštu.

Srečanje in zapisovanje spominov

Borci 4. čete (minometne) 1. bataljona Tomšičeve brigade se bomo zbrali na tovariškem srečanju, da zabeležimo spomine na ustanovitev in na končne boje za osvoboditev v Savinjski, Šaleški in Mežiški dolini. Zbirališče bo v soboto, 10. oktobra 1981, ob štirinajstih pri komandirju Jožetu Saleju v Žalcu, Kardeljeva 72 (ključavničarstvo), ki prosí, da udeležbo priglasite do petka dopoldne po telefonu na štev. 710-864 ali 710-355 prek 063.

Opravičilo

Dne 24. 9. 1981 je bilo objavljeno v TV 15, da bo odkritje spominske plošče v vasi Koseze pri Pečah dne 27. 9. 1981 ob 14. uri. V resnici pa je bilo odkritje spominske plošče padlim v tej vasi istega dne, to je 27. ob 10. uri.

Do pomote je prišlo zato, ker mi je član odbora za odkritje spominske plošče tovariš Franc Leban-Zorko v Moravčah v gostilni Kavka povedal, da ne bo odkritje omenjene plošče 27. 9. 1981 ob 10. uri, temveč ob 14. uri, da so tak sklep sprejeli na zadnjem sestanku odbora. Bil sem prepričan, da je ta podatek točen iz zanesljivih virov, zato sem takoj naslednji dan na uredništvu TV 15 zaprosil, da mi popravijo uro od 10. na 14. uro, kar pa je bilo nepravilno.

Vsem, ki so prišli tega dne na odkritje spominske plošče v Koseze ob 14. uri, se za neljubo napako opravičujem.

Tajnik KZO
Alojz Žužek

Odbor jeseniškega aktiva borcev Kokrškega odreda obvešča, da bodo sestanki vsak prvi petek v mesecu ob 18. uri v Domu upokojencev na Selu-Zirovnica.

Prvi po počitnicah bo v petek, 2. oktobra 1981.

PRAVNI SVETOVALEC

Spoštovani bralci!

S prvo oktobrsko številko našega tednika nadaljujemo z našo redno rubriko Pravni svetovalec, v kateri bodo naši priznani strokovnjaki odgovarjali na vaša vprašanja iz borčevske, invalidsko-pokojninske zakonodaje ter na statutarna vprašanja borcev, invalidov in članov ZRVS.

Rubriko bo stalno spremljala tudi komisija za prošnje in pritožbe pri RO ZZZ NOV Slovenije.

Vsi odgovori so za naše naročnike TV-15 brezplačni.

Uredništvo

Uveljavljanje posebne dobe

I. H. L. Leta 1961 vam je bila priznana posebna doba, in sicer čas od leta 1943 do 15. 5. 1944 v dejanskem trajanju, čas od 16. 5. 1944 do 15. 5. 1945 pa kot aktivno in organizirano delo v narodnoosvobodilnem boju dvojno. Vaši sodelavci v narodnoosvobodilnem gibanju imajo priznan status borca NOB pred 9. 9. 1943, vam pa je bilo pri bивšem republiškem zavodu za socialno zavarovanje pojasnjeno, da ste zamudili rok za uveljavljanje dvojne posebne dobe na podlagi izjav prič. Ali je še kaka možnost, da z uspehom uveljavite priznanje statusa borke pred 9. 9. 1943?

Odgovor: Po 1. odstavku 184. člena temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju so res lahko zavarovanci in druge osebe vložili zahtevo, da se jim po izjavah prič ugotovi posebna doba le do 31. decembra 1966. Toda po stališču, ki so ga že ponovno zavzela vrhovna sodišča in tudi Sodišče združenega dela SRS, se navedena določba 1. odstavka 184. člena temeljnega zakona o pokojninskem zavarovanju nanaša le na primere, ko zavarovanci in druge osebe prvič vložijo zahtevo, da se jim po izjavah prič ugotovi pokojninska doba, in niso uporabljive v primerih, ko se uveljavlja priznanje pokojninske dobe na podlagi izjav novih prič v obnovi postopka. Zato menimo, da lahko še vedno zahtevate, da se vam prizna status borke pred 9. 9. 1943 v novem postopku, in sicer na podlagi izjav novih prič, da ste že pred 9. 9. 1943, in sicer vse do 15. 5. 1945 aktivno in organizirano delali v narodnoosvobodilnem boju.

Posmrtnina

C.L.V. Kolikšna posmrtnina vam gre po smrti vašega moža – uživalca vojaške vojne invalidnine 2. skupine?

Odgovor: Ob smrti vojaškega vojnega invalida gre njegovim družinskim članom, s katerimi je umrl živel v skupnem gospodinjstvu, posmrtnina, ki je enaka dvomesečnemu znesku njegove osebne invalidnine. Vendar pa posmrtnina ne sme znašati manj kot mesečni znesek osebne invalidnine, do katere je imel pravico vojaški invalid 3. skupine ob smrti invalida. Posmrtnina bo torej v vašem primeru znašala dvomesečni znesek osebne invalidnine vašega pokojnega moža.

Olajšave kmetov – borcev NOV pri odmeri davka od kmetijstva

S.K.T. Radi bi vedeli, kakšne olajšave se priznavajo kmetom – borcem NOV pri plačevanju davka od kmetijstva?

Odgovor: Po zakonu o davkih občanov se kmetom – borcem NOV priznavajo pri odmeri davka od kmetijstva tele olajšave z znižanjem odmerjenega davka, in sicer: za 50 odstotkov, če so imetniki partizanske spomenice 1941; za 30 odstotkov, če imajo čas udeležbe v NOV ali čas aktivnega in organiziranega dela v narodnoosvobodilnem boju priznan v dvojnem trajanju pred 9. 9. 1943 (oziroma 13. 10. 1943 – Slovensko primorje) do 15. 5. 1945; za 20 odstotkov, če imajo tako udeležbo oziroma čas priznan z začetkom pred 1. 1. 1945; in za 10 odstotkov, če imajo tako udeležbo oziroma čas priznan od 1. 1. 1945. Pravica do olajšave gre tudi zakoncu umrlega borca, in sicer v višini, ki bi pripadala borcu, ter se prizna tudi v primeru, ko zakonec zavezanca izpolnjuje pogoje za priznanje olajšave. – Navedene olajšave pa se ne priznajo, če ima zavezanec oziroma njegov zakonec poleg dohodkov od kmetijstva tudi dohodek iz delovnega razmerja, pokojnino ali dohodek iz obrtnosti ali druge samostojne dejavnosti, od katere se odmerja davek od letnih osnov oziroma v letnem znesku.

Borčevska pokojnina

A.B.Š. Konec letošnjega leta boste stari 53 let. Ste borka pred 9. 9. 1943 in imate poleg 3 let in 8 mesecev posebne dobe dopolnjenih 9 let zavarovalne dobe. Ali ste oziroma kdaj boste upravičeni do starostne pokojnine?

Odgovor: Borka NOV pred 9. 9. 1943 pridobi pravico do starostne pokojnine ne glede na starost, ko dopolni pokojninsko dobo 30 let, ko pa dopolni 50 let starosti, pridobi to pravico, če ima najmanj 20 let pokojninske dobe in od tega najmanj 10 let zavarovalne dobe. Borki NOV pred 9. 9. 1943, ki ima najmanj 15 let pokojninske dobe in od tega najmanj 10 zavarovalne dobe, pa lahko posebna komisija ne glede na starost izjemoma prizna starostno pokojnino, če spozna, da je to potrebno glede na njeno splošno zdravstveno stanje in delovno zmoglost. – Ko boste dopolnili 15 let pokojninske dobe, vam bo torej posebna komisija ob navedenih pogojih lahko izjemno priznala starostno pokojnino.

SPOMINI NA PREDVOJNE KOMUNISTE

Andrej Kumar (1893–1969), s partizanskim imenom »Stric Marko«, se je rodil v Kojskem (Goriška Brda). Med prvo svetovno vojno je bil ujet na romunski fronti kot avstrijski vojak, od tod je odšel v Rusijo, ki jo je po čudovitih doživetjih prepotoval, obhajal Azijo in se v Franciji izvežbal za pilota. Nato je odšel kot francoski državljani in vojak na solunsko fronto. Po vojni je doma organiziral delavce, vodil več stavk in že leta 1921 postal član KP Italije. Udeležil se je njenega ustanovnega kongresa v Livornu. Zato je moral emigrirati, najprej v Argentino, kjer je ostal kakih pet let, vodil delavske sindikate in štrajke in se vrnil spet v Goriška Brda. A samo za kratek čas, ker ga je preganjal fašizem, zato je moral leta 1928 emigrirati v Jugoslavijo. Nastanil se je na Ježici in ustanovil prvo partijsko celico. V njegovi hiši je bila prva ilegalna partijska tiskarna, ki je tiskala brošure in letake ter jih razpošiljala po vsej Sloveniji. S svojimi sodelavci na Posavju je vodil komunistično gibanje pred vojno, bil večkrat zaprt, in že leta 1934 se je sešel s Titom in bil soorganiziran v OF na Ježici. Po fašistični okupaciji 1941. leta je bil vojaški referent pri Glavnem štabu NOV in PO Slovenije, od 1942 je organiziral OF v Brdih in postal član PK KP Slovenije za Slovensko primorje. Po osvoboditvi je bil član revizijske komisije CK ZKS. Malo pred smrtjo je pripovedoval svoje spomine, katerih kratke izvlečke priobčujemo.

Simon Lenarčič

14

Stric Marko

Takrat že dolgo nisem bil več v Brdih, oba z ženo sva morala proč, dobila sva nove naloge. Meni je pripadla naloga: organizirati tisk!

Večkrat sem že omenil, kako pomemben je bil tisk v našem političnem delu. Zato sem že od vsega začetka in dolgo pred vojno mnogo delal pri tem, da smo propagandni material sami tiskali. Imel sem že nekaj izkušenj pri tem na Ježici (ciklostilna tehnika v bunkerju!). Med NOB se je ta tehnika še bolj razvila, ne samo v Ljubljani, prve tiskarne so delale po vsej Sloveniji, seveda na skrivaj, da jih ne bi okupator prehitro odkril; kar pa se je, žal, le prepgostog dogajalo!

Na Primorskem smo sprva dobivali potrebno literaturo z Dolenjske, po kapitulaciji Italije pa smo sami razvili več ciklostilnih tehnik. Toda vsega, kar smo rabili, v teh majhnih tehnikah tudi nismo mogli natiskati.

Na misel, da bi si oskrbeli tiskarski stroj, s katerim bi lahko tiskali tudi večje stvari in bi delo potekalo bolj ali povsem avtomatično, sem prišel tedaj, ko mi je Leskošek-Luka predlagal, naj bi za leto 1944 natisnili koledar v tisoč izvodih, s Titovo sliko na prvi strani. Mislim sem si: kaj pa je to tisoč izvodov za vso Slovenijo, komaj kaplja v morje, vsaj 10.000 bi jih morali natisniti. Imamo pa samo ciklostilne tehnike. Luka misli, da imamo dovolj časa za tiskanje. Saj smo res tiskali marsikaj, zlasti letake, noč in dan. Če bi imeli tiskarski stroj, večji, električni, bi tiskali mnogo hitreje. Ta misel mi ni hotela iz glave. Potrebe so bile velike, možnosti omejene.

Začel sem iskati ljudi za ta veliki podvig, saj ga sam nisem mogel izpeljati. A važno je bilo, da bi nekdo začel, organiziral, našel prave ljudi, da bi delo steklo. Poiskal sem Ivana Žižmonda iz Boršta in ga vprašal:

»Ali poznaš človeka, ki še ni kompromitiran pri Italijanih, da bi nam pomagal pri nakupu stroja?«

»Ga bom dobil«, je takoj odgovoril.

In ga je res – nekega študenta, fašista, ki je nato pripeljal Ladka Špacapana iz Bukovice. Ta se sicer ni razumel na tiskarske stroje – o tem sem ga poučil jaz – je pa hodil dosti okrog in mi je prinesel od tiskarja Lukežiča iz Gorice čel kup prospektov. Začel sem jih študirati in končno izbral primernega. Vendar Lukežič ni vedel, če se stroji dobe v Milanu. Zato je moral Ladko najprej v Milan, da bi poizvedel in poiskal primeren stroj s tono črk, s šumniki vred (to sem posebej naročil). Cena stroja je bila 980.000 Lit. To je bilo veliko denarja. Morali smo razpisati narodno posojilo, nekaj denarja smo imeli sami, drugo je dal CK (prinesel ga je inž. Ciril Lukman-Anjo iz Tacna). Tako sem imel denar pripravljen. Toda prav tu se je zapletlo. Moj kolektiv je na celicnem sestanku obravnaval moj predlog za nakup stroja in ker je vedel, kakšne so težave pri tiskarni, se je zavzel proti nabavi stroja. Jaz pa sem bil že tako daleč v dogovoru glede nakupa stroja, da nisem mogel več nazaj. Kolektiv je bil torej proti nabavi in od CK je prišel poziv, naj denar vrnem. Da bi izvedel načrt do kraja, sem se delal, kot da bi bil stroj že plačal in denarja torej nisem mogel več vrniti. Na CK se je že sušljalo, da imam opraviti s fašisti in so mi očitali trmo. In res sem trmasto delal naprej. Po stroju v Milan!

Nastal je problem, kako prebroditi težave s prevozom. Železnice so slabo ali nič obratovale, mnogo prog je bilo porušenih, prav tako mostovi, angloameriška vojska je bila že pri Neaplju.

Po neutrudnem iskanju sem našel avtoprevoznika Doljaka iz Gorice. Doljak je torej šel v tovarno blizu Milana »Serasini«, tu naložil mleko v prahu, da bi ga peljal v Gorico, zraven pa še tiskarski stroj. Z Doljakom sta šla še Lado Špacapan in Branka Ličen, ki je skrbela za prevoz denarja. Stroj nismo kupili neposredno v tovarni, marveč je posredoval zasebnik iz Milana. Na kamion so najprej naložili stroj, nanj pa mleko v prahu in odpeljali. V Padovi so Nemci kamion ustavili in zahtevali, naj ga šofer zapelje v vojašnico na pregled. Spet smo viseli na nitki. Na »srečo« je prav tedaj zatulila sirena, Nemci so bežali v zaklonišče in opustili preiskavo. Špacapan je zmetel zboje mleka spet na kamion in Doljak je odpeljal.

Sam sem se med tem domenil z največjim transportnim podjetjem Ribijem v Gorici za nadaljnji prevoz. Ribi je bil fašist, zato ga niso preveč nadzorovali. Dogovorila sva se: ti meni, jaz tebi. Podjetje je pošiljalo vozila pogosto na pot in mu je prav prišlo, da ga naši niso več napadali in ustavljali, pa jemali tovor, on pa je spravil naš tiskarski stroj iz Trsta v Gorico. V Gorici je bil stroj nekaj časa skrit pri lesnem trgovcu Hvali. Pritiskal sem nanj, da bi pohiteli, kajti z Roga so me že klicali na zagovor, pa sem odlašal in zavlačeval, da so že mislili, da sem denar zapravil. No, zapravil sem ga res. Ribi je peljal stroj iz Gorice na Vogarsko. Sedem kmečkih voz je krenilo na pot, ščitil jih je cel bataljon članov VOS. V nedeljo zjutraj je bil stroj na Vogarskem. Od tam je bil stroj premeščen v Trnovski gozd, na Vojsko, (potem ga je prevzela tiskarna Slovenija). Iz Gorice in Trsta smo po zvezah dobili črke in drug tiskarski material. Delo je steklo – tiskarski stroj je lahko zadostil vsem potrebam.

No, sedaj sem šel mirno na Rog in poročal o stroju.

★ ★ ★

Med svojo pripovedjo, ki sem jo beležil, je stric Marko nekega dne utihnil.

Dva dni zatem, ko sva se zadnjič sestala, mi je prišel povedat njegov sin Adrijan, da je oče umrl. Ni povedal do konca zgodbe svojega tako bogatega življenja. Pa, saj nam je bolj ali manj znana, ko pa je bil stric Marko tudi po osvoboditvi na vidnih mestih, sredi novega dela in snovanja, vsem na obeh, ko je prizadevno gradil novo Jugoslavijo.

Proti koncu vojne vihere ga vidimo v Črnomlju kot člana kontrolne komisije KPS, kjer marljivo rešuje spore in pritožbe; leta 1945 je spet v svoji Primorski, v Ajdovščini je navzoč, ko se oblikuje prva vlada. In 9. maja se vrne v Ljubljano in na svoje ljubo Posavje.

Tudi njegova družina se vrača... žena Majda, sin Adrijan, le hči Danila se ni več vrnila, njegova prvorojenka, ki je svobodo nas vseh plačala s svojim življenjem.

Če bi sedaj našteval Markove velike delovne uspehe, priznanja in odlikovanja, ki jih je prejel, bi mi verjetno zameril; ni se rad hvalil, rad pa je včasih poudaril, da je vse, kar je naredil, naredil za ljudi, da bi oni bolje živeli, da bi bili srečni, svobodni in zadovoljni, da bi živeli v svetu brez izkoriščanja.

Konec

Ex tempore Rašica 1981

V sliki najdejo skupen jezik

Štirideset let je minilo od tistega 20. septembra, ko se je gost dim kakor bruhač vulkan valil iznad Rašice. Goreli so raški domovi, ljudi pa je sovražnik izgnal. Toda to ni bil edini plamen; zagorel je še drug, močnejši – globoko v srcih zavednih domoljubov skriti plamen upora, plamen, ki je svetil vse do zmage nad okupatorjem. Nastala je Rašička četa, ki je slovenskemu narodu dala štiri narodne heroje.

Danes ni več sledov požganih domov. Na njihovih mestih stojijo nove hiše in za njihovimi zidovi živijo ljudje sovobodno življenje. Kot spomin na gorečo Rašico in na tiste dni, ko se je začela revolucija jugoslovanskih narodov in narodnosti, pa je bil letos na Rašici že četrty zapored organiziran extempore, in sicer 18. ter 19. septembra. V petek so se ga udeležili mladi iz osnovnih ter srednjih šol iz Domžal, Kamnika in Ljubljane, v soboto pa vsi drugi likovni ljubitelji. Oba dneva je bila v dvorani gasilskega doma na Rašici odprta razstava likovnih del z dosedanjih raških extempore, v soboto pa so tam odprli še razstavo Rašica 80. V galeriji Ceneta Štuparja v Črnučah so v soboto razstavili likovna dela pionirjev, ki so nastala dan prej na Rašici.

Male slikarje smo v petek poiskali kar na samem kraju dogajanja. Tega dne so prepredli Rašico podolgem in počez. Domačini so jih že vajeni, saj se četrto leto srečujejo z njimi. Seveda so veseli, da so tudi med mladimi taki, ki želijo s svinčnikom ali celo barvami ovekovečiti njihovo vas in spomin na takojšnje dogodke pred štiridesetimi leti.

Z zlivanjem jesenskih barv na papirju Alenke Vinkovič iz osnove šole Milana Sušteršiča iz Bežigrada nastaja prava mala umetnina. »Želim obuditi tisti čas,« pravi Alenka, »jesen, 20. septembra 1941, ko so Rašičani v plamenih izgubili svoje domove. Slikanje na Rašici naj bo tem ljudem dokaz našega spoštovanja in naše zavesti.«

Barbara Bajc in Marjana Lavrič sta prišli iz osnovne šole Riharda Jakopiča. Njihova šola letos prvič sodeluje na rašičkem extempore. »Časa nama primanjkuje,« pravita mladi »slikarki« in niti za hip ne odlozita palete. Njuna čopiča hitita po risalnih listih, za njim ostaja podoba tistega koščka vasi, ki ga objema njen pogled. Barbara je že lani slikala, in sicer v prirodoslovnem muzeju,

kjer je bila nagrajena. Kljub temu pa pravi, da slikanje ni njen življenjski cilj in ji bo ostalo le kot dopolnilo življenja.

Irena Čelig, Anita Jamnik in Branko Kožar iz osnovne šole Boris Kidrič iz Savskega naselja prav nestrpnost pogledujejo izpod čela, če bom stopila tudi k njim. Branko je narisal novo, lahko bi rekli prav moderno rašičko stanovaljsko hišo. »Naj pomeni, da tudi sem sega razvoj in napredek,« pravi Branko, »naj bo v nasprotju s požganimi domovi, ki jih rišejo nekateri moji tukajšnji prijatelji v spomin na prvo gorečo slovensko vas.« Tudi Irena in Anita sta se odločili, da upodobita dogodke pred štiri-

desetimi leti. Kljub temu pa pravi, da slikanje ni njen življenjski cilj in ji bo ostalo le kot dopolnilo življenja.

Nekoliko nad vasjo so si svoj miren prostorček poiskale Mojca Penič, Eva Klemenčič in Romana Prišel iz osnovne šole Franca Ravbarja iz Dola pri Ljubljani. Mojca je letos drugič na rašičkem extempore. Pod njimi se razprostirajo vrhovi drevesnih krošenj in med njimi se rdečijo strehe tihih, med zelenje gričev pogreznjenih raških hiš. »Preden smo prišle sem,« pravijo dekleta, »smo se v šoli pogovarjali o extempore in o njegovem namenu, najprej obujati spomin na čas revolucije, hkrati pa tudi navezovati stike z domačini in drugimi udeleženi-

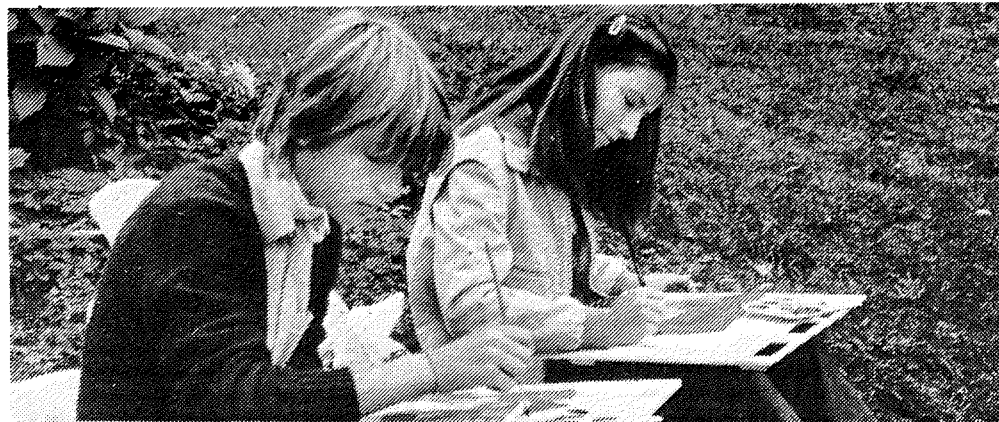

Z zlivanjem jesenskih barv na papirju Alenke Vinkovič nastaja prava mala umetnina

ridesetimi leti tako, kakor sta slišali pripovedovati in kakor si sami predstavljata. Njuna domišljija živo ustvarja in zdi se, da se dogodki odigravajo pred očmi, ko pripovedujeta o svojih risbah: »Partizan v ospredju kliče: Na juriš! Za njim stoji drugi, ki z daljnogledom opazuje, kje so Nemci, letalo v zraku meče bombe, zadaj je nemški tovornjak, pa še tovornjakov bo in tudi Nemci bodo zraven – risba namreč še ni dokončana – na koncu pa bo vse skupaj zagorelo v plamenih.« Druga risba predstavlja trdno kmečko hišo s cvetjem na oknih, varen dom partizanom, tudi tistim, ki so

ci extempore, poglobljati prijateljstvo med mladimi »slikarji« in tudi kaj novega se naučimo. Domačini radi pristopijo k nam s prijazno besedo, in če rabi kdo podlago za svoj risalni list ali kaj podobnega, tudi pomagajo. Rašički extempore vsekar pripomore k širjenju revolucionarnih tradicij med mladi rod, tako po svoji vsebini kot po načinu zbliževanja mladih ljudi, ki v sliki najdejo svoj skupni jezik. In če nekateri trdijo, da je s tem v zvezi še vedno premalo seznanjenosti – morda pa bo z leti extempore dobil še širši obseg.

Živa Drole

Namen rašičkega ex tempore je najprej obujati spomin na revolucijo, na požgano Rašico, hkrati pa navezovati stike z drugimi udeleženci ex tempore, z domačini in tudi spoznavanje novih potez v likovni umetnosti

Ročice nam, mama, premrle pogrej!

S prijateljico sva obiskali Rotovo mamo, ki so jo med vojno odpeljali v internacijo. Pogovarjali sva se z njo o njenem izgnanstvu:

Kdaj in kam so vas izgnali? Ali vas je kdo izdal?

Ze prej so Italijani sedemkrat prišli po mojega moža, ki ga niso nikoli našli. Prvega avgusta 1942 so me z mojimi tremi otroki zaprli in po sedemnajst dnevnem bivanju v zaporu odpeljali v Treviso.

Koliko časa ste bili tam?

Tam sem bila do marca prihodnjega leta.

Kako ste živeli? Kje ste prebivali? Kako ste preživljali svoje otroke?

Zivljenje je bilo zelo hudo. Vedno so nas pestili lakota, razne bolezni. Toda preživeli smo. Prebivali smo v vojašnici, kamor so stlačili devetdeset ljudi. Tam sem tudi rodila svojega četrtega otroka Silvestra.

Kdaj je bilo za vas najhuje?

Najhuje je bilo takrat, ko so bili otroci lačni in bolni. Nekega dne me je vprašal duhovnik iz taborišča, ki je podil mojega Janeza k verouku, če mojim otrokom ni potreben krščanski nauk. Pa sem mu preprosto odgovorila, da jim je bolj potreben kruh.

**Marca 1943 so vas prepe-
ljali v drugo taborišče, v**

Viscio. Kako ste prišli tja? Ali je bilo tam kaj bolje?

Tistega dne so moške iz taborišča odpeljali na fronto, matere z otroki pa v Viscio. Naložili so nas na tovarne avtomobile in odpeljali. Tam ni bilo nič bolje. Še vedno smo bili lačni. Bližala se je kapitulacija Italije.

Vaši otroci so rasli: najstarejši Drago je bil takrat star šest let, Janez pet, Milan dve, najmlajši pa se je bližal prvemu rojstnemu dnevu. Pred vdajo Italije so vas spustili domov. Pet-

članska družinica se je vračala v domovino. Kam ste krenili iskat zavetje?

Šla sem k svoji sestri v Lipsenj. Doma ni bilo več, zato sem se napotila kar tja. K njej sem prišla 21. avgusta 1943, nekaj dni pred kapitulacijo Italije. V internaciji sem bila več kot leto dni. Svobodo sem dočkala pri svoji sestri.

Pogovor z Rotovo mamo se nanaša na tisti globoko v srce. Zamislili sva se nad njenimi besedami, ki so izra-

žale prestano trpljenje in gorje:

Rotova mama, vaša usoda internirane matere je vtkana v našo svobodo!

Naj bo ob 40-letnici vstaje jugoslovanskih narodov najina zahvala za naše brezskrbno otroštvo iskrena čestitka vsem, ki so v najtežjih trenutkih ljubili svojo domovino!

BARBARA MODEC
in VESNA ŠEGA
Osnovna šola Notranjski
odred, Cerknica

Srečanje v Bosni

Sobota dopoldne. Kmalu bo doživetje nad doživetji. Kar mislite si! Srečati dopisnike iz vseh republik, to se ne dogaja vsak dan.

Približali smo se avtobusu in vstopili. Samo eno vprašanje: »Od kod ste?« in odgovor: »Iz Slovenije,« pa so nas pristrčno sprejeli. V pogovoru smo našli odgovore na vsa vprašanja, ki smo jih pred kratkim postavljali.

Nismo bili le dopisniki iz Vojvodine, Makedonije, Srbije, Bosne, Hrvatske, Slovenije... bili smo velika družina Jugoslavije. Ločili nas niso niti jezik, ki ga govorimo, niti kraji, iz katerih smo prišli. To ni bilo pomembno; pomembno je bilo to, da smo skupaj.

Dospeli smo na Vlačić, na lepo planoto, kjer stoji hotel Babanovac. Pravijo, da je ta hotel dobil ime po neki ženski, ki je pred mnogo leti pustila tu denar in se ni več vrnila ponj.

Na tej planoti se je zgodilo toliko čudovitega, da vsega ni mogoče napisati. Popoldne smo imeli snemanje raznih radijskih studijev, vsak večer pa je ena od republik pripravila program s petjem, recitacijami, ugankami in raznimi šaljivimi igrami.

Mi smo pripravili program zadnji dan. Precej truda smo vložili vanj. Nalepili smo plakati z naslovom Veseli tobogan, naredili stopnice za nagrajene in nanje napisali številke. Začelo se je s pesmijo, vmes so bili poročno potova-

nje, recitacije in skeči. Po programu so nam dopisniki iz Vojvodine pripravili presenečenje. Naučili so se nekaj slovenskih pesmi in nam jih zapeli. Kmalu so se jim pridružili še ostali, mi pa od presenečenja niti ust nismo odprli.

Najhuše je bilo slovo. Vsi smo jokali, tudi učitelji. Iz vsakega grla je prišla ganjena beseda, polna upanja na ponovno srečanje. Res smo bili prijatelji, taki, ki jih človek ne pozabi. In za tako prijetno srečanje se moram zahvaliti Pionirskemu tedniku, ki me je za moje redno pošiljanje sestavkov nagradil s srečanjem v Bosni.

Metka Lipuš, 8. a
OS Kerenčičevih
Pesnica

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Vaš dan, pionirji

Devetindvajseti september je bil tudi letos vaš dan, dragi pionirji, poln delovnega počutja. Tega dne ste v svojih pionirskih odredih organizirali konference, ki so pokazale rezultate vaših prizadevanj v preteklem letu, obenem pa ste sprejeli čisto konkretne delovne programe za prihodnje leto do naslednjega 29. septembra. Seveda ste izvolili tudi svoje nove predstavnike v odbor pionirskega odreda, ki ga morajo sestavljati delegati vseh pionirskih razrednih skupnosti, v njem pa imajo svoje mesto tudi delegati krožkov, šolskih zadrug in šolske samoupravne skupnosti učencev.

Program dela mora imeti svoj začetek v pionirskem kolektivu v razredu. Vsak od vas, dragi pionirji, vsak je pomemben člen v delu pionirskega odreda, kajti vsak, naj bo še najmanjši drobec, pomaga graditi celoto, iz katere se posameznik izlušči kot dograjen lik Titovega pionirja. Biti Titov pionir pa ni samo lepo, in niti ne lahko, to je tudi odgovorno.

Želim vam veliko uspeha pri izpolnjevanju vaših delovnih nalog in obveznosti, vsakemu posebej kot pionirju in vsem skupaj kot velikemu pionirskemu odredu, Titovemu odredu. Pa sporočajte nam, kako »rastete pod Titovo zastavo«!

Živa

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Trgovska delovna organizacija

SOZD
merx
CELJE

»TEKO«

63000 Celje, Gubčeva 2

SE PRIPOROČA ZA OBISK
VSEH POSLOVALNIC V CELJU

PADALCI SO SI SODILI SAMI

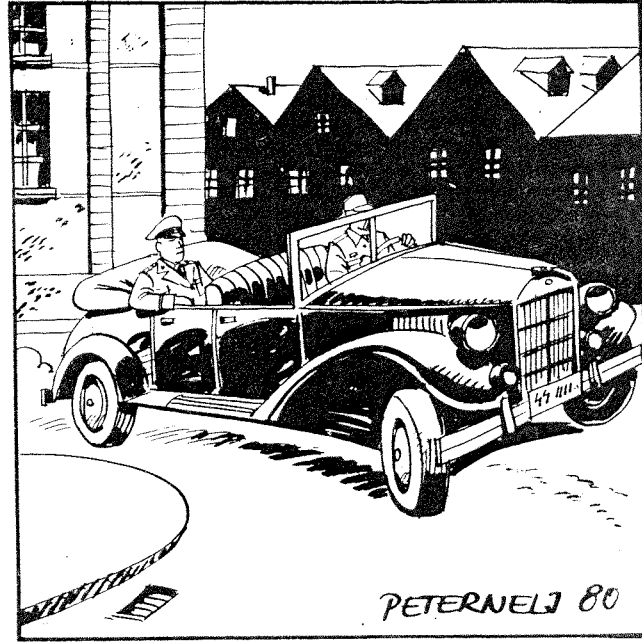
4

Narisal in priredil besedilo:
JELKO PETERNELJ

Na podlagi podatkov, ki jima je priskrbelo obveščevalno omrežje odporiškega gibanja, sta napravila vrsto načrtov, a jih nato zavrgla. Misli sta z bazukami napasti posebni vlak rajhovskega protektorja, minirati del Hradčanov v Pragi, ubiti Heydricha in zasede v gozdu Panenske Brezany, potem ko bi njegov avto zapeljal v jekleno žico, napeljeno čez cesto. Noben načrt se jim ni zdel dober vse do maja 1942, ko sta se končno odločila.

Heydricha bosta napadla v praškem predmestju ko se bo peljal iz škofovskega dvorca v gozdu Panenske Brezany, kjer je bila njegova rezidenca, v svoj urad v mestu. Češko-moravski guverner je 26. maja podpisal nekaj pomembnih odlokov. Nekatere upravne službe, ki so bile dotlej v čeških rokah, naj bi prevzele nemške oblasti, hkrati s tem pa naj bi avtonomna vlada protektorata takoj uveljavila obvezno delovno službo za mladino.

Prihodnji dan je Heydrich nameraval z letalom odpotovati v Berlin, kjer bi o vseh teh ukrepih poročal svojim predstojnikom Himmlerju in Hitlerju. Toda Berlina ni videl nikoli več. Tisto sončno jutro 27. maja se je Heydrich kot običajno v svojem mogočem mercedesu odpeljal iz Panenske Brezany v svoj urad. Zanimaril pa je svoje varstvo, saj ga je spremljal kot sofer en sam stražar SS oberseharfuhrer Klein. Prav to je močno olajšalo izvedbo Kubišev in Gabčíkove naloge.

Prek Lipoglava, mimo mejnega bloka jo je mahnil Janez Kuhar, glasbeni pedagog, doma iz Vevč pri Ljubljani, 1943. leta, ko je kot aktivist OF dobil nalogo, naj se odpravi med partizane. Bilo je še pred kapitulacijo Italije.

Mož ve, da smo prišli k njemu s posebnim namenom. Obletnica rojstva Frana Levstika je in on je levstikovec, ki je organiziral prvo proslavo, poklonitev spominu Frana Levstika v času partizanskih let, 27. septembra 1943. Pravzaprav je ta dogodek le iztočnica za daljši pogovor o partizanski pesmi, o otroški in mladinski zborovski pesmi in ne nazadnje tudi o njegovi znani partizanski harmoniki.

Le kratek čas pred omenjeno partizansko proslavo v Velikih Laščah ste prišli med partizane. V Laščah pa ste že morali organizirati proslavo?

»Komaj sem dobro prispel s kurirji v štab Levstikove

Pogovor, ki ga je spodbudil Levstikov jubilej

»Striček Janez« vedno za pesem

končal pa s Hej Slovani. Vmes so bile recitacije in pesmi: Naša nesreča, Za svobodo, Materi, pa zborovske Hej brigade, Kranjski Janez, Mi mladi proletari, Fizikturni marš, sledile in prepletale pa so jih točke s harmoniko. Te sem igral sam in za to priložnost sem tudi priredil pesmi za harmoniko.

Ste kasneje še kdaj prire-

»O, to pa ne. Harmonika me je spremljala povsod in kjer je bila glasba, je bila tudi pesem. No, do srede februarja štiriinštiridesetega sem bil še na komandi belokranjskega vojnega področja, potem pa sem prejel dokument o premestitvi, ki sta ga podpisala Boris Kidrič in Josip Vidmar. To je bil odlok, s katerim sem postal

Je v današnjem invalidskem pevskem zboru še kaj borcev iz tistega časa?

»Nekaj jih je še, seveda. No, s tem zborom sem pripotoval na sam dan osvoboditve Ljubljane v Slovenijo. Na poti smo doživljali nepozabne stvari. Na ladji smo zvedeli za kapitulacijo Nemčije...«

na predšolskem področju,« so zapisale mariborske vzgojiteljice v eni od številnih zahval, ki jih hranijo pri Kuharjevih doma.

Ni človeka brez posluha

Tako trdi Janez Kuhar in glede na dolgoletne izkušnje, ki jih ima tako z otroki kot z odraslimi pevci, mu moramo verjeti. Tudi o tem smo ga spraševali, kako je s svojim delom, s partizansko pesmijo približeval mladini NOB, in kako je prelivaval njihovo petje revolucionarni duh, ki veje iz teh pesmi, nastalih sredi bojev za svobodo?

»Takoj po osvoboditvi sem vodil KUD Kajuh. Imeli smo harmonikarski orkester in mladinski pevski zbor. Nastopali smo po vsej domovini. Bili smo na vseh takratnih velikih delovnih akcijah: Brčko-Banoviči, Samac-Sarajevo, Nova Gorica... Postali smo dvakratni brigadirski udarniki. Naš zbor je vsrkal vase partizansko pesem in jo tudi izžareval na nastopih. Seveda sem tudi pri svojem delu s številnimi

»Najbrž mora biti človek zares rojen za tako delo. Otroci so občutljivi, tankočutni. Z njimi je treba delati še posebno previdno. Veste, da pravijo, da otrokova koncentracija lahko traja le pol ure, največ urico? Pri meni so zdržali dve uri in več! Seveda pa je treba poleg resnega dela tudi zabave. Otroci mora doživeti za dobro delo in vložen trud tudi pohvalo, po trdem delu se mora nasmejati, razgibati. Polega tega pa iz izkušenj vem, da so otroci tudi sami do svojega dela kritični. Če zares dobro zapojejo, to tudi zaznajo in vedo, da njihov trud ni bil zaman.

Kar pa zadeva posluh, je pa takole: vsi ljudje imajo posluh. Le da eni bolj hitro ujamejo melodijo, drugi pa so bolj počasni. Koliko sem jih že imel, za katere so bili drugi prepričani, da ne morejo peti, ker so brez posluha. Seveda si je za take treba vzeti več časa, se uvesti, zapeti, jim položiti roke na grlo, da začutijo tresljaje različnih tonov... Cela vrsta takih drobnih in neposrednih vaj je potrebna...«

Vse to pripoveduje z ljubeznijo do glasbe, zborovske pesmi, do ljudi. Predvsem pa do otrok! Ti so mu v največje veselje in nič čudnega ni, če ga po vsej Sloveniji poznajo predvsem pod imenom »striček Janez«.

Kje vse je učil, pomagal, sodeloval, bi bilo predolgo naštevati. Lansko leto, ko mu je zdravje nekoliko ponagajalo in so mu zdravniki prepovedali prehudo naprežanje, je šele skrajšal svoj delovni dan. Vendar brez otrok ne more in ne more. Zbora mu tudi vnučki (štirje so) ne morejo nadomestiti, zato še

Takole pa so peli že štiriinštiridesetega: na fotografiji je ženski pevski zbor doma ljudske prosvete v Črnomlju (pod zvezdo na levi stoji dirigent Janez Kuhar, tretja z leve pa je njegova žena Taša).

brigade, že so me določili za sefa propagande. Takoj sem ustanovil moški pevski zbor, ki je potem nastopal na vseh prireditvah, pa najsi so bili to mitingi ali pa pogrebi za padlimi borci. Ker sem prišel med partizane »sam«, je kurir po nekaj dneh prinesel za menoj od doma mojo harmoniko. Ta me je potem spremljala kakor puška – povsod. Za zbor sem priredil pesmi in med drugim napisal tudi koračnico levstikovcev.

Kako pa je bilo na proslavi v Laščah?

»Kdo se je spomnil Levstikovega rojstnega dne, ne vem več, najbrž so tako sklenili v štabu. Bil je čas po kapitulaciji Italije in vse ozemlje okoli Lašč je bilo osvobojeno. Zato je prišlo na proslavo veliko ljudi.«

Janez Kuhar je eden tistih redkih nekdanjih partizanov, ki ima vse, kar je pisane, nega ohranil iz partizanskih dni, lepo skupaj zloženo in v enjigi shranjeno. Zato mu tudi ni bilo težko, ko smo ga sprašali, kakšen je bil kulturni program na laščanski proslavi.

»Takrat smo jo imenovali poklonitev. Spored se je začel z Nanrej zastava slave,

dili podoben miting ali proslavo?

»Z Levstikovo brigado sem bil le še kratek čas, potem so me premestili v Belo krajino za namestnika komandanta belokranjskega vojnega področja. Ta naloga pa ni bila v zvezi z mojo glasbeno usmeritvijo, ampak so mi jo zaupali zato, ker sem bil že v starojugoslovanski vojski rezervni intendantski podporočnik. Torej sem tudi v Beli krajini dobil naloge, ki so bile v zvezi s preskrbo na jrazličnejših artiklov, z delom partizanskih delavnic in celo vrsto intendantskih opravil. Moj neposredno nadrejeni je bil takrat major Povh.«

Na mizo v hipu priroma knjižica, kjer je sredi prve strani pečat: »Komanda belokranjskega vojnega področja«. Spodaj je s skrbno pisavo zapisano: Obračun. V zvezčiču so zapisani prejemki in izdatki, koliko denarja je prejel kdo in za kakšno opravilo. Vse mogoče »postavke« je najti: za nabavo tobaka in soli, za področno vojno sodišče, za partizansko stražo v Dragatušu...

Pa ste prenehali s petjem, igranjem na harmoniko in vodenjem kakega zbora?

član Slovenskega narodnega gledališča na osvobojenem ozemlju. Ustanovil sem ženski pevski zbor, mladinski pevski zbor...«

Sodeloval je pri organizaciji in delu dveh tečajev za brigadne pevovodje, in da je njegova partizanska dokumentacija zares natančna, smo se lahko prepričali, ko smo v seznamu imen našli Rada Stepišnika, tečajnika, s katerim smo o tem partizanskem šolanju spregovorili v eni letošnjih poletnih številki TV-15. Kuhar ima zapisane ocene posameznih učencev, pa tudi naslove skladb, ki so jih morali vaditi za oceno.

Ste z gledališčniki dočkali konec vojne v Sloveniji?

»V Ljubljano sem se pripeljal prav na dan osvoboditve mesta, vendar prav od daleč. Iz Bele krajine so me namreč poslali z letalom v Zadar in Biograd na moru, kjer sem postal vodja kulture in prosvete v bazi glavnega štaba NOV in POJ. Pri tamkajšnji avtošoli sem ustanovil pevski zbor in za krajši čas prevzel vodstvo invalidskega pevskega zbora, ki se je vrnil iz Barija (njihovega dirigenta, prof. Šivica pa so poklicali v Slovenijo).

Janez Kuhar med koncertom pevskega zbora cicibanov RTV Ljubljane 1976. leta

priznanjih. Na večini fotografij se v polkrog gnetejo v bele bluzice odete otroške postavice, sredi njih pa zamahuje dirigent – Janez Kuhar.

»Hvala za vse, kar si storil, da na glasbenem področju žanjemo uspehe. Tvoja pesem doni med cicibani širom po Sloveniji in naj ti bo v zadoščenje za trud in ure, ki si jih posvetil glasbeni vzgoji

drugimi zbori vselej želel poleg dobrega petja nasploh vcepiti v mlade pevce polet in duh revolucionarne, partizanske pesmi...«

Tovariš Kuhar, mnogi pedagogi in vzgojitelji so od vzgajanja in dela z mladimi čisto izčrpani, zgarani. Kako ste pa vi zmogli držati skupaj vse te zборе, katerih sestav je bil pogosto cicibanski in pionirski?

vedno hodi (enkrat teden-sko) vadit cicibane iz bližnjega vrtca Rezke Dragarjeve in pravi, da bodo lahko nastopali že za dan žena in prihodnji prvi maj.

Poleti je praznoval sedemdesetletnico in kakor se dirigentu in pevovodji spodobi, tudi tokrat – delovno, s taktirko in hrbtom, obrnjenim k poslušalcem.

Bojana Žokalj-Jesih